

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

**Dopady celosvětové finanční krize na nezaměstnanost absolventů
v Jihočeském kraji**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor: Bc. Lucie Lindmajerová
Vedoucí práce: PhDr. Ing. Pavel Novák

16. 8. 2010

ABSTRACT

THE IMPACT OF THE WORLD ECONOMIC RECESSION ON THE UNEMPLOYMENT OF THE GRADUATES IN THE SOUTH BOHEMIAN REGION

The performance of the world's biggest economies is slowing down and young people are the most affected as shown by the rising numbers of unemployment, especially among the youths.

The aim of this thesis is to identify and map the impact of the global financial crisis on the unemployment of graduates in the South Bohemian Region. My intention was to test the hypothesis of my previous thesis topic "Life targets of the unemployed graduates in České Budějovice" and the data obtained by this investigation/research is to be put into context with reference to the current state of the labour market.

In this thesis, I have used the form of quantitative research. As a method of data collection, I have chosen to use interviews and document analysis. The technique, in this case, is the secondary analysis of data from the questionnaire.

The questionnaire was developed in two forms: on paper (printed copies) and on the Internet (the electronic form) in order to increase data. The questionnaire consisted of 22 questions which are well related to the total psycho-social and economic well being of the unemployed and, in as much following the current set hypotheses: „The most preferred goals in the lives of the unemployed graduates is to find a well paying job“, most of the graduates still remain in a period of unemployment and hence they are still living with their parents“ and „Most of the unemployed graduates tend to adopt an active approach in finding a job“. I contacted the respondents through the job centres in South Bohemia Region. The first hypothesis proved to be wrong whilst the second and third hypothesis proved to be correct and hence the aim of the thesis was fulfilled.

This is a very practical topic in connection with unemployment and this work can serve as a basis for further research, especially with subsequent use in schools. This work may also be used as a supplement for specialised courses focusing on issues of unemployment.

Prohlášení

Prohlašuji, že tuto diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 13. 8. 2010

.....

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu PhDr. Ing. Pavlu Novákovi za odborné vedení této práce, cenné informace a věnovaný čas. Dále bych zmínila pana P. Mikulce, specialistu na IT, který mi pomohl s realizováním výzkumu prostřednictvím internetu. Diplomová práce by rovněž nevznikla bez přispění ochotných a vstřícných pracovníků úřadů práce v Jihočeském kraji.

OBSAH

Úvod.....	7
1. Současný stav.....	9
<i>1.1 Světová finanční krize.....</i>	9
1.1.1 Finanční krize v kontextu dnešní moderní společnosti.....	9
1.1.2 Příčiny současné finanční krize.....	13
1.1.3 Krize a česká ekonomika.....	16
1.1.4 Současná finanční krize a její promítnutí do běžného života.....	18
1.1.5 Hospodářská krize 30. let minulého století.....	21
1.1.6 Dědictví Velké deprese.....	23
1.1.7 Cesta z finanční krize.....	24
1.1.8 Krize jako výzva.....	27
1.1.9 Ponaučení z Velké finanční krize roku 2008.....	29
1.1.10 Vývoj krize do budoucna.....	33
<i>1.2 Nezaměstnanost absolventů a současná finanční krize.....</i>	35
1.2.1 Krize společnosti zaměstnání.....	36
1.2.2 Flexibilizace práce.....	37
1.2.3 Absolventi škol.....	39
1.2.4 Situace absolventů škol na trhu práce v období ekonomické krize.....	41
1.2.5 Vliv finanční krize na nezaměstnanost absolventů v Jihočeském kraji.....	45
1.2.6 Krizí nedotčená odvětví.....	48
1.2.7 Krizová opatření proti nezaměstnanosti.....	50
1.2.8 Význam vzdělání a praxe pro uplatnění absolventů na trhu práce v době krize.....	52

1.3	<i>Problematika nezaměstnanosti absolventů</i>	55
1.3.1	Sociální aspekty nezaměstnanosti.....	56
1.3.2	Nezaměstnanost a sociálně patologické jevy.....	59
1.3.3	Psychologické dopady nezaměstnanosti.....	60
2.	Cíle práce a hypotézy	63
2.1	<i>Cíle práce</i>	63
2.2	<i>Hypotézy</i>	63
2.2.1	Vlastní hypotézy.....	63
3.	Metodika	64
3.1	<i>Použité metody výzkumu</i>	64
3.1.1	Kvantitativní výzkum.....	65
3.2	<i>Charakteristika výzkumného souboru</i>	66
4.	Výsledky	68
5.	Diskuze	99
6.	Závěr	115
7.	Klíčová slova	118
8.	Seznam použitých zdrojů	119
9.	Přílohy	131

ÚVOD

Nezaměstnanost v kontextu celosvětové hospodářské krize, jež zasáhla ekonomiky všech vyspělých zemí světa, patří v současné době k nejdiskutovanějším tématům v médiích i široké veřejnosti. Denně tak můžeme slyšet o dopadech finanční recese na hospodářskou situaci v zemi, mnozí z nás ji pocítili právě v podobě nezaměstnanosti, která postihla velké množství domácností. Doznívající krize se promítá především do fungování trhu práce a značně tak ztěžuje uplatnění čerstvých absolventů škol, kteří patří z důvodu jejich znevýhodněného postavení na pracovním trhu k nejrizikovějším skupinám.

Teoretická část diplomové práce pojednává mimo jiné právě o problematice ekonomické krize, jež se nevyhnula ani České republice. Snahou práce je tak objasnit možné příčiny jejího vzniku, naznačit průběh recese, její projevy a vliv na hospodářství nejen naší země. To vše s využitím komentářů, názorů a polemik předních českých a světově známých ekonomů, finančních analytiků a politiků. Diplomová práce rovněž odkazuje na zkušenost Velké hospodářské krize 30. let minulého století a připodobňuje ji ke krizi současné. Všímá si vzájemných souvislostí, včetně ponaučení z ní vyplývajících. První kapitola dále porovnává navrhované způsoby řešení recese, jsou zde vyjmenovány přijatá opatření proti jejím dopadům a nástin pravděpodobného vývoje krize do budoucna.

Druhý oddíl teoretické části je již zaměřen na vlastní dopady hospodářské krize na nezaměstnanost absolventů včetně jejího vlivu na podmínky trhu práce. V této kapitole jsou popsány také výhody a nevýhody, rizika a příležitosti těchto mladých lidí hledajících své první skutečné zaměstnání. Závažnost jejich situace je dokreslena informacemi z úřadů práce a postoji k jejich přijetí na pracovní pozici ze strany zaměstnavatelů.

Teorii uzavírá kapitola řešící aspekty nezaměstnanosti absolventů s důrazem na psychosociální a ekonomickou stránku, včetně rizika vzniku sociálně patologických jevů plynoucích z této nepříznivé životní události.

Empirická část této práce je postavena na longitudinálním výzkumu započatým před dvěma lety v rámci tematicky předcházející bakalářské práce. S využitím dat z této předchozí práce, počítající v to samotné výsledky provedeného výzkumu, byly připraveny podklady pro výzkum nový, tentokrát v kvantitativní formě. Toto šetření se rovněž soustředí na čerstvé absolventy škol a prostřednictvím výzkumných otázek testuje hypotézy stanovené ex post, jako výstupy kvalitativního výzkumu, který byl zrealizován v dubnu 2008. Diplomová práce si tak klade za cíl zmapovat situaci nezaměstnaných absolventů na trhu práce v Jihočeském kraji pod vlivem doznívající finanční krize.

Toto téma jsem si vybrala z důvodu jeho aktuálnosti a naléhavosti pro mě vlastní, s ohledem na můj brzký vstup na trh práce doprovázený přechodem z role studenta do role nezaměstnaného absolventa.

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 Světová finanční krize

Dnešní postmoderní společnost je charakterizována krizí stávajícího ekonomického, sociálního a státního systému. Podle Mannheima jde o jakousi formu „dynamizace moderního světa“ projevujícího se změnou způsobu řízení ekonomických procesů z pozic změněných výrobních, technologických a obchodních podmínek a dále uplatňování stylu, zájmů a potřeb ekonomicky rozhodujících subjektů s celosvětovým významem (30, 38).

Hospodářská krize je definována jako déle trvající období vysoké nezaměstnanosti, nízkého objemu výroby a investic, poklesu podnikatelské důvěry v růst, klesajících cen a krachu mnoha firem. Mírnější forma se nazývá hospodářská recese.

Hospodářství se ocitá v recesi, pokud dochází k poklesu výstupu, důchodů a zaměstnanosti v průběhu šesti až dvanácti měsíců a tento pokles je charakterizován útlumem ve většině sektorů ekonomiky (53).

1.1.1 Finanční krize v kontextu dnešní moderní společnosti

Současnou společnost mnoho autorů považuje za kvalitativně odlišnou ve srovnání s minulostí – je označována jako postindustriální (Alain Touraine, Daniel Bell), riziková (Ulrich Beck), postkapitalistická (Peter Drucker), technetronní (Zbigniew Brzezinski), postheroická (Featherstone), postekonomická (Herman Kahn), postmaterialistická (Ronald Inglehardt) atd. Všechny nové koncepce společnosti hovoří o překonání modernity neboli soumraku moderní doby a příchodu doby postmoderní. Ať je však společnost nazývána jakkoli, zastánci různých označení chtějí vyjádřit jedno: dnešní společnost je jiná, modernita se změnila. Co v ní však přibylo a co ubylo, o to se vedou diskuze (56, 36).

Filosofové, sociologové a někteří politologové nás přesvědčují, že žijeme v době postmoderní. Jejich líčení znaků, podle nichž to s jistotou poznáme, bývá sice poněkud nesystematické až zmatené (tedy postmoderní), na něčem se však přece jen shodnou.

V této postmoderní době dominuje kulturní nad ekonomickým, estetické nad instrumentálním a spotřební nad výrobním. Dominantní kategorií se stává osobní vkus jedince, který se dalekosáhle osvobodil od jakékoliv sociální determinovanosti. V praxi to vypadá tak, že namísto sociálních vrstev (či s prominutím tříd) vidíme ve společnosti jen pestrou mozaiku vysoce proměnlivých skupinek, jejichž členové se spojují a zase rozpojují na základě svobodné volby, s níž realizují životní styl, který si zvolili. Výsledkem je, že sociální příslušnost přestává diktovat, jakého vzdělání kdo dosáhne, koho pojme za manžela/manželku, kterou politickou stranu bude volit. Jednotlivci volně těkají mezi různými prostředími, vybírají si z každého to, co je právě zaujme, aby to po krátkém čase nahradili opět něčím jiným, zajímavějším a esteticky přitažlivějším (to se týká i manželů/manželek) (24).

Lipovetského postmoderní společnost vyjadřuje historický zvrát cílů a způsobů socializace, odehrávajících se ve jménu otevřených pluralitních pravidel. V postmoderní společnosti panuje masová lhostejnost, převládá v ní pocit nekončícího omílání a přešlapování na místě. Nové je vnímáno jako staré, inovace jsou něčím zcela všedním a budoucnost se už nespojuje s nevyhnutelným pokrokem. Technologický a vědecký optimismus opadl (kvůli zbrojení, zhoršování životního prostředí, odcizení). Žádná politická ideologie již nedokáže nadchnout davu. Postmoderní společnost už nemá žádné idoly ani tabu, nemá svůj historický projekt, který by ji mobilizoval, nenahlíží na sebe sama nijak oslavně. Lidí se zmocňuje prázdnota, jež v sobě však nemá nic tragického ani apokalyptického. Lačníme po identitě, odlišnosti, po zachování, po uvolnění, po okamžitém osobním naplnění. Důvěra a víra v budoucnost se rozplývá, na zářné zítřky revoluce a pokroku dnes už nikdo nevěří. Každý chce žít hned, tady a teď. Odráží to vyčerpání modernistického vzletu k budoucnosti a zároveň to implikuje rozčarování (36, 56).

Už ve druhé polovině sedmdesátých let 20. století přichází Ronald Inglehart s poznatkem, že význam materiálního zajištění a bezpečí ustupuje do pozadí. Pro novou

generaci jsou daleko více atraktivnější postmateriální hodnoty, jako je atraktivní kvalita života a maximální možnost seberealizace. Již výše citovaný francouzský sociolog Gilles Lipovetsky v řadě poutavých knih popsal postmoderní lidi jako tvory, kteří experimentují se vzorci svého konzumu a přelétají z jedné módní značky na druhou jako neposední motýli. (Každého určitě napadne, že by nemělo valného smyslu zkoumat stratifikační ukotvení neposedných motýlů.) (24)

Gilles Lipovetsky, autor pojmenování ludická, hedonistická, postmoralistní či humoristická společnost, je jedním z těch autorů, kteří se domnívají, že moderní společnost v současné době před našimi zraky zaniká, a ta co vzniká, má zcela jinou kvalitu. Dobyvatelská moderní společnost, která se zrodila ve jménu univerzálnosti, rozumu a revoluce a která věřila v budoucnost, ve vědu a techniku, končí. Podle něj je už tatam éra revolucí, skandálů i futuristických nadějí, neodmyslitelných od modernismu. Dnes dochází k odchýlení se od pokrevní hierarchie a posvátné svrchovanosti, od tradic a partikularismů, od velkých názorových systémů. Stěžejní moderní osy (revoluce, disciplína, světskost a avantgarda) byly opuštěny ve prospěch hedonistické personalizace (36, 56).

Jestliže chce vyjádřit znaky postmoderního člověka Zygmunt Bauman, nemluví nudně o dělnících, úřednících či podnikatelích, ale o tulákovi, hráči a zvlounovi.

Všichni skvělí duchové nás přesvědčují, že jsme se přesunuli do reality, ve které vlastní výběr převažuje nad determinovaností, vlastní přání nad nutnostmi a osobní inklinace nad vnějšími tlaky. V postmoderní společnosti máme prostě co do činění s lidmi, kteří se oprostili od nudného vydělávání a věnují se mnohem zábavnějšímu utrácení. Společnost se odpoutala od tlaků ekonomiky a její členové se realizují nezávazně a nenuceně sledující přitom pouze své individuální preference, vkus a estetické hodnoty. Něco tady však přece jen nehraje. Ve stejné době, kdy na místo ekonomických tlaků a nutností nastupuje nezávazná volba životních stylů ovlivňovaná pouze vkusem a hodnotami svobodných individuů, v tutéž dobu jsme svědky narůstající dominace ekonomického imperativu nad všemi sférami života společnosti.

Ve společnosti, ve které je prý každá bytost bezprecedentně osvobozena od ekonomicko-sociálních tlaků, jež formovaly dřívější třídy a vrstvy, a je konečně

naprosto neomezen ve výběru toho, čím se bude zabývat a jak si bude žít (naposledy říkal něco takového Bedřich Engels o komunismu), v této společnosti jsou vzrůstajícímu tlaku ekonomiky podřízeny kromě politiky, vzdělávání a vědy také média, sport, turistický a zábavní průmysl, ale také možnosti ochrany přírody a krajiny a činnost občanských organizací všeho druhu (24).

Lipovetsky tvrdí, že prostřednictvím médií, zábav a seznamovacích technik likvidujeme svou vlastní existenci. Podle něj došlo k nevídané demokratizaci slova, tento příval slov ale nikoho nezajímá, což je paradoxní. Postmoderní doba je dychtivá po informacích a (sebe)vyjádření. Nárůst pozornosti k subjektivním problémům způsobuje, že zásadní otázky kolektivního života sklouzávají do uvolněné lhostejnosti. Emoční náboj se z veřejného prostoru přenáší do soukromé sféry a malých kolektivů (Lipovetsky pro tento jev používá pojmu „narcismus“). Příčinou je potřeba postmoderního člověka být užitečný a požadovat nová práva. Individualismus dospěl do své nejzazší podoby – nejedná se o svrchovanou asociální nezávislost jednotlivců, ale o jejich napojování se na kolektivy se specializovanými a miniaturizovanými zájmy (např. sdružení vdovců, koktavých, alkoholiků, ...). Člověk dnes vykazuje solidárnost, přeje si být mezi svými, s lidmi, kteří sdílejí tytéž úzce vymezené starosti.

Hédonický a personalizovaný individualismus je nyní oprávněný a už nenaráží na odpor. Proces personalizace stále posouvá hranice konzumní společnosti, tedy nekončí (spotřebováváme stále více věcí, informací, sportů, cestování, vzdělávání, vztahů, hudby, lékařské péče, a to i přes současný hospodářský pokles, energetickou krizi a ekologické uvědomění). Postmoderní společnost nepřekonala konzumnost, ale došlo k její apoteóze, k jejímu proniknutí i do soukromé sféry až k samotnému vnímání a utváření ega (které stále rychleji zastarává, proměňuje se a destabilizuje) (56, 36).

„Pokud jsme nyní svědky nějaké krize, tak je v krizi celá naše civilizace. Tahle krize vyvěrá z deseti dvaceti let šíleného přežívání, šílené nadspotřeby,“ konstatuje T. Sedláček (2009, in Nádoba, J., 2009) a pokračuje: „To není čistě ekonomický problém. Naše situace se v lecčems podobá římské říši před jejím zánikem: máme relativně bezproblémový život, s nikým pořádně neválčíme, svých ideálů jsme nějakým

způsobem dosáhli a hlavním tématem našeho života se stala ekonomie. V momentě, kdy jsme zekonomizovali úplně všechno a kdy lidi zajímá leda to, jestli budou mít na výplatní pásce víc nebo míň, tak je to podle mě jistá známka dekadence. Zvlášť pokud si uvědomíme, že z toho neexistuje cesta ven, protože politik dnes ve všech státech vyhrává jen na základě ekonomie. Musí slíbit ještě větší bohatství, jinak nemá šanci.“ (43)

To, zda mají pravdu postmoderní estéti, anebo kritici všeho toho přemítání o nástupu postmoderní společnosti, zjistíme docela snadno. Pokud mají pravdu mistři přemítání, pak světová hospodářská krize, kterou právě prožíváme, je první čistě postmoderní hospodářskou krizí v historii (24).

1.1.2 Příčiny současné finanční krize

Sledujeme-li vývoj finančních krizí od vzdálenějších historických dob až do roku 2009, můžeme zaznamenat opakující se vzorec chování trhu:

1. **Krizi předchází úvěrová expanze.** Dříve bývala často způsobována přílivem zlata do ekonomiky, v modernějších dobách expanzivní politikou centrálních bank nebo nadměrným přísunem zahraničních investic.
2. **Když expanduje objem úvěrů, narůstá i objem špatných úvěrů.** Mohli bychom toto jednoduché tvrzení klidně nazvat „železným zákonem expanzivní měnové politiky“, s takovou spolehlivostí funguje. Navzdory technickému pokroku a snahám o nepřetržitou kontrolu kvality úvěrů jeho platnost trvá.
3. **Při dosažení určité hladiny špatných úvěrů nastává bankovní krize.** Spouštěcím mechanismem může být leccos: nahodilý pokles akciových indexů, problémy s měnovým režimem, politický otřes – anebo také může bankovní krize přijít náhle, bez jakékoli zjevné příčiny.
4. **Jak reagují bankéři na informaci o bankovní krizi?** Jako farmář, který při zprávě, že mu utekli ze stáje koně, ihned zavře vrata. Banky na nárůst špatných úvěrů reagují restrikcí všech nově poskytovaných úvěrů. Tím zkomplikují situaci i u zdravých podniků. Typická bankovní reakce nic neřeší, jen zhorší

daný stav. V těchto případech může, nebo dokonce musí, zakročit centrální banka.

5. **Následuje hospodářská recese**, podle okolností více či méně hluboká.

Obdivuhodná podobnost mechanismu nejrůznějších finančních krizí během lidských dějin svědčí o tom, kdo je viníkem krize roku 2008: lidská povaha a přirozenost. Ačkoli vždy lze odhalit někoho, na něhož lze ukázat prstem, hlavní příčinou krizí jsou typicky lidské vlastnosti. Touha po zisku, pokud možno rychlém. Mechanika davového uvažování. Víra v zázračná, ale ve skutečnosti falešná východiska, například ve zlatý standard, centrální plánování nebo v hypotézu efektivních trhů (27).

Analytici se převážně shodovali, že problém tkví v příliš lehkomyšlném poskytování hypotečních úvěrů nepřilíživě bonitním lidem. V této souvislosti je viníkem americké finanční krize Community Reinvestment Act, což je zákon, který, velmi zjednodušeně, reaguje na velkou etnickou a majetkovou polarizaci americké společnosti. Říká, že banka, která je regulovaná fondem pojištění vkladů Bank for International Settlements (BIS), by také kromě sběru depozit v některých sociálně slabých komunitách, měla těmto ekonomicky slabším občanům zároveň určitým způsobem finančně vypomoci. Jinými slovy: hodnocení a monitoring bank ze strany regulačních orgánů v rámci tohoto zákona bylo zhruba takové, že nebyla udělena žádná sankce, natož pak finanční (6, 13).

Tuto skutečnost potvrzuje i švýcarský investor Marc Faber (2009, in Sochor, J., 2009): „Krise, kterou máme, je důsledkem zásahu americké vlády do volného trhu. Fed prudce snižoval úroky a tím dal zelenou nehoráznému půjčování. Změnily se některé zákony, snížily se požadavky na kapitálovou přiměřenost bank. A proto tady byly Lehman Brothers, AIG a Bear Stearns.“ (60)

Ohlašovaný konec problémů se postupně posunoval z roku 2007 do začátku roku 2008 a poté, co optimistické hlasy oznamovaly konec krize do léta téhož roku, jsme zažili snad největší jednorázovou proměnu Wall Streetu v dějinách (6).

Podle viceguvernéra centrální banky Miroslava Singera (2008, in Heřmanský, P., 2008) se ukazuje, že to nebyla ani tak krize likvidity, nýbrž že investiční nástroje

neměly ve skutečnosti takovou hodnotu, jakou účastníci trhu v mnoha případech předpokládali. „Je to takový pěkný čistý bankrot – krize solventnosti. Zjednodušeně řečeno, je to investice do věcí, které neměly hodnotu. A samozřejmě neschopnost čelit situaci, kdy bylo potřeba zpeněžit množství aktiv.“ (15)

Jiný úhel pohledu nabízí Národní ekonomická rada vlády, jejíž ustavení by mělo smysl, pokud by v ní byli ekonomové, kteří by vládě a veřejnosti především vysvětlili, co je příčinou světové ekonomické krize. Přiznali by, že příčinou světové krize není selhání trhů a kapitalismu, ale selhání světového socialismu, jehož hlavním rysem jsou existence centrálního bankovníctví a dlouhodobé ničivé vměšování státu do ekonomiky (26).

Představitel tzv. rakouské školy, Ludwig von Mises, na základě „rakouské teorie“ předpověděl i krach bank a burz, který předcházel Velké depresi třicátých let. Přesto stojí tato škola stále na okraji hlavního směru ekonomie a její varování nejsou veřejně známá, přestože se opakovaně potvrdila.

Rakouská škola poukazuje na to, že za finanční nestabilitou stojí právě vlády a jimi zřízené centrální banky. Od jejich vzniku se totiž datují obdobné finanční bubliny a hospodářské cykly. Problémem je podstata současných peněz, které nejsou vázány na žádnou reálnou hodnotu. Druhým důvodem je pak tzv. morální hazard (6).

Bývalý ministr financí USA Henry Paulson (2009, in Barber, L. et. al., 2009) krátce před odchodem z funkce v rozhovoru pro Financial Times zase uvedl, že jednou z příčin krize byla ohromná suma úspor v takových zemích, jako je Čína. Velké úspory zapříčinily, že se po celém světě snížily rizikové premie.

Čínský premiér Wen (2009, in Barber, L. et. al., 2009) však takový názor nesdílí. „Myslím, že hlavním důvodem této globální finanční krize je nerovnováha v některých samotných ekonomikách. Po dlouhou dobu měly dvojí deficity (rozpočtový a na běžném účtu) a udržovaly na vysoké úrovni spotřebu založenou na masivním půjčování,“ podotýká. Banky podle Wena využily nadměrné půjčování k tomu, aby sklízely obrovské zisky. „A když taková bublina praskla, celý svět byl vydán napospas velké pohromě,“ uvádí dále (1).

Vlastně je to situace podobná i ostatním krizím, při nichž je riziko na trzích vnímáno daleko citelněji. Jak kreditní riziko, tak i tržní riziko v podobě volatility narostlo do obrovských rozměrů a investoři to pocítují úplně jinak. Na trzích vznikla páka uvnitř bankovního a finančního systému napříč celým světem, pochopitelně generovaná v USA (13).

1.1.3 Krize a česká ekonomika

Finančně-úvěrová krize, která právě před 3 roky vyvrcholila v USA, se přelila do Evropy. Zde ji nejdříve pocítily banky, především britské, méně švýcarské a německé. Na řadě je evropský průmysl, kterému značně ubývá zakázek. To je špatná zpráva pro Česko, jehož prosperita do značné míry závisí na exportu (32).

Krachy velkých finančních domů, Lehman Brothers či AIG, sráží kapitálové trhy po celém světě, Česko nevyjímaje. Viceguvernér centrální banky M. Singer (2008, in Heřmanský, P., 2008) uvedl, že očekává výraznější zpomalení ekonomiky, než se dosud předpokládalo. O kondici českého bankovního sektoru však pochybnosti nemá. Český trh je podle jeho slov hodně izolovaný od těchto problémů. Jednak díky tomu, že máme vlastní měnu, takže otřesy se k nám nepřenesou přímo, a jednak naše banky mají dostatek hotovosti, nepůjčují si odjinud (15).

Český finanční systém opravdu zůstává od globálních turbulencí poměrně izolován – domácí finanční instituce neměly expozice vůči americkému trhu druhořadých hypoték. Mezibankovní peněžní trh je funkční, korunový trh je likvidní a nebyl tolik zasažen nedůvěrou panující v eurozóně. Domácí banky nejsou závislé na půjčkách od ČNB, naopak nadále ČNB svěřují velké množství svých zdrojů. Banky mají v souhrnu opravdu dostatek zdrojů pro poskytování úvěrů z primárních vkladů (16).

V roce 2008 do recese v Evropě spadlo Dánsko, hluboký útlum poprvé od roku 1982 hrozí Irsku. Nevyjímaje Británii, silně propojenou s americkou ekonomikou. Na okraji recese rovněž balancují dvě velké ekonomiky – Španělsko a Itálie. Dohromady odebírají přes 8 % zboží exportovaného z Česka (32).

Za hlavní rizika označila ČNB ve své Zprávě o finanční stabilitě 2007 úvěrovou krizi ve vyspělých ekonomikách, zpomalení hospodářského růstu v zahraničí a silný kurz koruny. Tyto faktory mohou prostřednictvím zpomalení dynamiky čistého exportu oslabit domácí ekonomickou aktivitu a negativně ovlivnit schopnost některých dlužníků splácet závazky. Zpráva dále upozorňovala na rizika pramenící z vysokých cen nemovitostí a ze značné úvěrové angažovanosti bank na financování developerských projektů (16).

Český růst, jehož tempo mělo v roce 2008 zvolnit na 4 – 4,5 % proti ročnímu průměru 6,5 % v období 2005 – 2007, mělo jednu podmínku. Výrazně o něm rozhoduje poptávka v zahraničí. Ochlazení globální ekonomiky se projeví i znatelnějším zpomalením české ekonomiky, právě poklesem poptávky. Krize se zásadně prohlubuje, takže i její dopady jsou výraznější. Zdá se, že jestliže jsme donedávna spekulovali, jakým směrem a jestli bude inflace nebo spíš převládne pokles poptávky, tak se začíná ukazovat, že základní efekty budou ty protipoptávkové (32, 15).

Státy přitom vyváží hlavně výrobky podléhající cyklickým výkyvům, například automobily. Mladoboleslavská Škoda Auto, která během prvního pololetí roku 2008 zvýšila meziročně celkový prodej skoro o 18 % na 367 tisíc vozů, se musela na západoevropských odbytích smířit s poklesem prodeje o 2,1 %.

Chladnější konjunkturu v Evropě pociťuje celý domácí průmysl, jehož výroba v červnu 2008 meziročně vzrostla jenom o 2,2 %. Příliv zakázek ze zahraničí poklesl o 8,5 %.

Dolů zamířila i stavební výroba, jež v červnu meziročně klesla o 2,8 %. Náklady se zvyšují a banky „škrtí“ úvěry. To je podle firmy CB Richard Ellis hlavní důvod, proč na českém trhu nemovitostí během prvního pololetí prudce ochabla investiční aktivita (32).

Stále dobře na tom jsou skutečně zdejší banky. Čtveřice největších tuzemských ústavů podle hodnoty aktiv během prvního pololetí roku 2008 dohromady vydělala skoro 21 miliard korun čistého, meziročně o pětinu více. Bankám nahrává ochota lidí si půjčovat peníze.

To rovněž potvrzuje Zpráva o finanční stabilitě 2007 zveřejněná v červnu 2008, která zhodnotila vývoj finanční stability v Česku jako velmi úspěšný, navzdory událostem na zahraničních finančních trzích. Podle této zprávy i přes problémy v západních ekonomikách lze předpokládat udržení finanční stability v Česku (32, 16).

Ale to se také může změnit, zvláště pokud by dramaticky stoupla nezaměstnanost. „Situace na trhu práce nebude tak růžová jako dosud. Pro domácnosti bude také rizikovější se zadlužovat. Sazby jsou nyní výš než na jaře 2007,“ říká Radomír Jáč (2008, in Lavička, V., 2008) z Generali Asset Management (32).

V meziročních tempech růstu HDP budeme i nadále v minusu. Zažili jsme ošklivé první čtvrtletí (2008), z toho se v roce 2009 nedostaneme. Ale mezičtvrtletně je již růst za druhý kvartál v plusu a bankéři věřili, že kladný mezičtvrtletní růst zůstane i po zbytek loňského roku. Takže recese – která je definovaná jako mezičtvrtletní propad ve dvou po sobě jdoucích čtvrtletích – by už nastat neměla (61).

1.1.4 Současná finanční krize a její promítnutí do běžného života

S rostoucí globalizací světa, s tržními přesuny investic a technologií, s paušalizací života, kultury a zpravodajství se omezuje role státu ve všech sférách jeho sociálních funkcí i role občana a pracovníka jako hybné síly výroby, ekonomiky a společenského života občanské postindustriální společnosti. Sociální polarita ve společnosti roste, dochází k ohrožení a zpochybnění sociální solidarity a soudržnosti společnosti. Jedinci jsou nuceni k boji o přežití na omezujícím se pracovním trhu a k podávání maximálních pracovních výkonů, což ještě více prohlubuje jejich celkové rozčarování.

Ceny výrobků jsou stlačovány na nejnižší možnou úroveň, jde o maximální racionalizaci nákladů, o zajištění odbytu pro stále se zvyšující objem výroby. Náklady tvořící hlavní složku výrobních a obchodních výdajů se musí redukovat. Proto se snižuje počet zaměstnanců a radikálně vzrůstá jejich pracovní nasazení. Stupňuje se automatizace a robotizace práce. V globálním měřítku se hledá nejlacinější a nejvýkonnější pracovní síla (Kvalčová, E., 2001, in Kučera, M., Kučerová, B., 2007) (30).

Nástup globalizace je jen umocněním a celosvětovým rozšířením základního imperativu tržní ekonomiky, který spočívá v maximalizaci soukromého zisku z investovaného kapitálu. Jak konstatuje Pierre Bourdieu (2001, in Keller, J., 2006), pány ekonomiky již dávno nejsou (pokud jimi kdy vůbec byli) špičkoví manažeři podniků a firem. Ti jsou podřízeni imperativu maximalizace zisku stejně tak jako všichni ostatní a jsou najímáni i propouštěni v rytmu změn burzovní hodnoty firemních akcií. Pány ekonomiky nejsou ani vlastníci, i když se jim to pokouší vsugerovat mýty o „demokracii akcionářů“. Opravdovými pány světové ekonomiky jsou správci mamutích penzijních fondů, silných pojišťoven a dalších finančních kolosů (23).

Finanční svět je mnohem propojenější a daleko křehčí, než jsme si mysleli. Před třemi roky vedla americká hypoteční krize k pádu Lehman Brothers, ten měl za následek kolaps Rezervního fondu (velkého peněžního fondu), což zase vedlo k runu na peněžní fondy po celém světě. Následně peněžní fondy přestaly nakupovat komerční cenné papíry, které jsou pro soukromé firmy způsobem, jak si krátkodobě půjčit. V ten okamžik přestal fungovat bankovní systém, protože si banky přestaly vzájemně půjčovat. Nastala panika, která měla za následek všeobecnou nedůvěru mezi bankami a vedla k celkové paralýze trhu. Hypoteční krize a realitní bublina ve Spojených státech tak zažehly oheň, který se v krátké době rozšířil do rozměrů globálního požáru a ukázal na křehkost i na provázanost systému. Bankovníctví stojí na důvěře, když se z něj důvěra vytratí, systém přestane fungovat nejen lokálně, ale v některých případech i v globální dimenzi.

Je zde záchranná síť pro ekonomiku, ale osobní dopady z recese na jednotlivce jsou dramatické. Ovlivněna je každá oblast světa. V Česku ekonomika poklesla za první čtvrtletí 2009 o 3,4 %, rozpočtový deficit dosahuje 160 miliard korun. Roste nezaměstnanost, zejména mimo Prahu a není rodiny, která by tak či onak nezaregistrovala důsledky krize (62).

Jak uvádí Hospodářské noviny ekonomická krize je zatím pro většinu Čechů abstraktním příběhem. Každý den o ní slyší v televizi a čtou v novinách. Z pohledu L. Zlámalové, hlavní analytičky Hospodářských novin, s výjimkou těch, kdo přišli o práci, je však zatím nezasáhla. Žijeme v době, kdy se propouští a na druhé straně

klesají účty za jídlo, benzin a plyn. Protože platy stále ještě mírně stoupají, většině obyvatelstva i v krizi roste životní úroveň. Výpovědi se zatím počítají v desítkách tisíc. Těch, kdo vydělávají alespoň to, co v roce 2008, ale za nákupy platí méně, jsou miliony. Navíc je to velmi příjemná změna po loňském roce, kdy se sice české ekonomice ještě papírově vedlo, ale zároveň se prudce zdražovalo. Možná je to jedno z vysvětlení, proč lidé navzdory všem špatným zvěstem o krizi, hledí do budoucna podle řady průzkumů s optimismem a ani v horších časech si neodřeknou dovolenou.

Strach z krize, to je obava ze ztráty práce. Proto šetříme, neutrácíme, nevyskakujeme si a připravujeme se na těžší časy. Když ale měsíce nikdo z našich známých výpověď nedostane, přestaneme se strachovat. Nezaměstnanost už je vysoká, stále se ale nenaplnují katastrofické scénáře o desetině lidí bez práce.

Podle Zlámalové to nejhorší ale ještě vůbec nemusíme mít za sebou. Firmám se měsíce propadaly zisky o desítky procent, a přesto se snažily udržet co nejvíce zaměstnanců. Nebyla to žádná charita. Šéfové jen měli v paměti, jak ještě předloni v časech boomu kvalitní lidi obtížně sháněli. Proto se s nimi teď těžko loučí. Je to podobné jako se zdražováním, jsou to pořád živé zážitky. Ze dne na den může ale přijít bod zlomu, kdy buď přestanou věřit v rychlé odeznění krize, nebo už prostě nebudou mít na výplaty. Poté během chvíle můžou začít propouštět po tisících. Ted' záleží na tom, zda víc šéfů dá za pravdu nobelistovi Paulovi Krugmanovi, hlásajícímu, že už bude jen lépe. Nebo spíš prorokovi krize Nourielovi Roubinimu, varujícímu, že světlo lepších zítřků zdaleka není na dohled (77).

I v současnosti jeden z nejznámějších a nejuznávanějších ekonomů působící již druhým rokem ve funkci ekonomického stratéga ČSOB, T. Sedláček (2009, in Nádoba, J., 2009), rozhodně nečeká výhledově žádnou katastrofu. „Pár let jsme zběsile pádili kupředu a teď jen trochu zvolníme. Nic víc.“ Jistotu svého tvrzení vysvětluje následovně: „Pokud tuhle krizi hodnotíme čistě z pohledu ekonomie, nečeká nás nic tragického. Máme se nejlépe, jak jsme se kdy měli. Jak praví bible, musíme z Hospodinových rukou přijímat to dobré, i to špatné. A tohle pořád není to špatné – rozhodně ne tak, aby se politici museli předbíhat, kdo zlevní jídlo. V novém roce nejspíš

hodně zpomalíme, v nejhorším případě budeme stagnovat, ale roku 2010 se podle všech předpovědí opět vrátíme k růstu. Otázka ale je, jestli je to takhle správně.“ (43)

Ekonomická recese také trhá křehká a pracně budovaná vlákna občanské společnosti. Jak se budeme vzpamatovávat, musíme je znovu opravit, aby Česká republika i její sousedé ve střední Evropě nevytvořili další hospodářskou bublinu, tentokrát s propastnými nepoměry v příjmech, což by zabránilo tomu, aby přínosy z tržní ekonomiky mohli lidé ve společnosti skutečně sdílet (62).

1.1.5 Hospodářská krize 30. let minulého století

Od svých počátků kapitalismus postihovaly periodické výbuchy inflace (rostoucí ceny) a recese (vysoká nezaměstnanost) (53).

Za matku všech krizí se považuje Gründerská krize roku 1873, neboť podobné charakteristiky lze najít u všech následujících krizových epizod, jejichž kořenem byla peněžní expanze. Rozdíl je pouze v tom, že v roce 1873 šlo o import fyzického zlata v důsledku vyhrané války, jehož následek se projevil úvěrovou expanzí. Finanční krize roku 2008 byla zapříčiněna přehnanou úvěrovou expanzí v jiném měnovém režimu – to je však jen technický rozdíl. Principiálně si roky 1873 a 2008 byly překvapivě podobné. Díky akcím centrálních bank to však vypadá, že v druhé z obou krizí nebude třeba, aby zkrachovalo 80 % bank (27).

Je jistě zajímavé vrátit se i do století minulého a podívat se na průběh snad nejnámější krize té doby, tedy Velké deprese.

Dvacátá léta představovala pro USA období velkého ekonomického růstu. Na konci dvacátých let situace směřovala k jeho zpomalení až zastavení.

Ekonomický růst byl podporován expanzivní politikou levných úvěrů. Podle vlastních slov Federálního rezervního systému z výroční zprávy z roku 1923: „Státní rezervní banky jsou zdroje, na něž se členské banky obracejí, kdykoli potřeby podnikatelů překročí jejich vlastní možnosti. Státní rezerva doplňuje potřebné úvěry v dobách konjunktury a brání úpadku v dobách krize.“ Souběžně s ekonomikou rostl i optimismus investorů a jejich ochota investovat do akcií. Situace na americkém kapitálovém trhu by byla odůvodňovala nápadnou korekci růstu cen akcií.

Ani jedna z těchto skutečností by ale sama o sobě nestačila k tomu, aby se Velká deprese stala tvrdou realitou. Přehřátí ekonomiky často v historii vedlo ke krizím a depresím, avšak jen jedna se pyšní přívlastkem „Velká“. Minulost zná rovněž řadu burzovních krachů, ale zdaleka ne vždy tyto krachy vedou ke krizi. V roce 1929 však byly v americkém hospodářství přítomny ještě další dva faktory a to provázanost komerčního a investičního bankovníctví a zlatý měnový fond.

Významnou charakteristikou amerického finančního systému byla role bank. Banky fungovaly jako shromažďovatelé vkladů, jež poté investovaly ve velké míře do akciového trhu. Přitom neexistovala jasná a závazná pravidla pro vytváření rezerv na případné kurzové ztráty cenných papírů. To byla potenciálně velice nebezpečná situace. Dokud ovšem akcie získávaly na ceně, riziko se nijak neprojevovalo. Banky dosahovaly snadných zisků na akciovém trhu a poskytovaly laciné úvěry, aniž by se příliš zajímaly o platební schopnost dlužníků.

Dne 21. října 1929 se však newyorská burza začala hroutit. V úterý 29. října (slavný „Černý pátek“, ve skutečnosti čtvrtek 24. října, nepředstavoval nijak význačný mezník) selhaly pokusy největších bank o tržní intervenci prostřednictvím nákupů akcií ve prospěch jejich kurzů. Pokles trhu se měnil v pád. Zároveň se rozplýval majetek bank, který z valné části spočíval v akciových portfoliích. Americký bankovní systém se začal ocitát v opravdu vážných problémech.

Počínající krize představovala ohrožení kurzu amerického dolaru vzhledem ke zlatu. Federální rezervní systém se ale nestaral o stabilitu amerického dolaru, neboť viděl dostatečnou záruku stability ve zlatém standardu. V kritickém období, kdy mohl emitovat do oběhu velké množství peněz a zachránit tak americký bankovní systém před masivní vlnou platební neschopnosti a bankrotů, však Federální rezervní systém udělal přesný opak. V podmínkách daných zlatým standardem neexistovala jiná možnost, jak udržet stabilní kurz dolaru, než přísná měnová omezení spojená s vysokými úrokovými mírami, poklesem mezd, vysokou nezaměstnaností a úbytkem průmyslové produkce.

Důsledky byly katastrofální. Nedostatek peněz v hotovosti zdůrazněný restriktivní politikou Federálního rezervního systému vedl k rychlému vyčerpání bankovních

rezerv. Banky se ocitaly „na suchu“ a byly nuceny prodávat akcie, čímž ještě více pomáhaly jejich pádu. Nejslabší z nich začaly bankrotovat. Vkladatelé propadali panice a masově vybírali své peníze z bank, což dále zhoršovalo situaci. Mnozí klienti bank (jednotlivci i firmy) přišli o své vklady (v letech 1930 – 1933 celkem o 2,5 miliardy dolarů) a upadli do platební neschopnosti. Jelikož firmy ve valné části případů nemohly dostat překlenovací úvěr, skončily bankrotem, který znamenal naprosté znehodnocení jejich akcií. Ekonomika i akciový trh se dostaly na počátek klesající spirály, která vešla do dějin pod názvem Velká hospodářská krize.

Pád cen akcií, jež začal v říjnu 1929, pokračoval až do července roku 1932. Průměrná cena akcií tehdy poklesla zhruba na šestinu původní hodnoty z roku 1929. Pád akciových indexů byl doprovázen hospodářskou recesí. Hrubý domácí produkt americké ekonomiky mezi lety 1929 a 1933 poklesl o 30 %. Nezaměstnanost byla enormní (během let 1932 až 1935 se nedostala pod 20 %, přičemž v některých průmyslových oblastech byla až 80 %) a ještě v roce 1939 postihovala přes 17 % průceschopného amerického obyvatelstva (27).

1.1.6 Dědictví Velké deprese

Časy, kdy komerční a investiční bankovníctví dělily čínské zdi, jsou u konce. Rozdělení bylo jedním z poučení Velké krize 30. let. Glass-Steagal Act z roku 1933, jenž ho zaručoval, byl zrušen až v roce 1999. I poté však bylo na Wall Streetu provázání „malého“ a „velkého“ bankovníctví považováno za nepřirozené. Až do září roku 2008 (76).

Existuje řada vysvětlení Velké deprese, z nichž mnohé jsou silně politicky orientované. Šlo však především o systémovou chybu většinou na mikroekonomické úrovni. Bezpochyby mylné bylo propojení komerčního a investičního bankovníctví, které bylo zakázáno již roku 1932. Současně bylo zavedeno povinné pojištění vkladů a zákony na ochranu drobných akcionářů. Postup Federálního rezervního systému na přelomu dvacátých a třicátých let byl rovněž apolitický – soustředil se výhradně na udržení zlatého standardu. Ten byl již v této době přežitkem a jeho udržování za každou cenu bylo naprostým samoučelem bez rozumného ekonomického zdůvodnění.

Americká Velká krize panovala řadu let, ale přinesla výsledky: stabilní bankovní sektor a solidní regulaci kapitálových trhů. Společně s existencí právního státu (včetně zefektivnění banknotového zákona) přispěly tyto faktory k tomu, že se ve Spojených státech podobná krize už neopakovala.

Velká deprese byla výsledkem množství chyb v americkém finančním a ekonomickém systému. Přispěla však k tomu, že ekonomové (alespoň někteří z nich) jsou nyní chytřejší a dokáží lépe čelit podobným rizikům. Navzdory bolestivé lekci, kterou nám Velká deprese udělila, se však i v současné době vyskytují podobné chyby v politice centrálních bank a vlád (27).

V hospodářské i politické sféře navíc současná finanční krize naznačila i důsledek osobní a mravní nekvality. Zatímco technická úroveň výrobků kolem nás mnohdy rostla raketovým tempem, lidé se projevíli jako málo poučitelní a charaktery se změnily k lepšímu jen v míře nedostatečné (pokud vůbec). Proto výrok Tomáše Bati z krizových 30. let minulého století má stále aktuální platnost: „Příčinou krize je především morální bída... Mravní bída je příčina, hospodářský úpadek je následek...“ Současná hospodářská a politická krize dala těmto varováním Tomáše Bati širší dimenzi a upozornila na možné hrozné důsledky nekvality odborné i lidské (64).

1.1.7 Cesta z finanční krize

Od srpna 2007 čelí vyspělé země výrazné finanční nestabilitě: problémy na trhu druhořadých hypoték v USA se přenesly do krize likvidity na mezibankovních peněžních trzích v USA i v Evropě, na začátku roku 2008 přerostly v rozsáhlou úvěrovou krizi, v září 2008 se začala objevovat rizika systémové finanční krize. Vlády, centrální banky a dohledové instituce přijaly opatření, která mají za cíl zabránit panice a snížit pravděpodobnost řetězového úpadku finančních orgánů (16).

Výčet nyní přijatých kroků je skromný. Obsahuje opatření typu omezení platů top managementu bank, která jsou určena spíše pro široké spektrum naslouchajících voličů, než aby zajišťovala změnu chování finančních institucí. Stejně tak boj proti daňovým rájům či uchování bankovního tajemství mohou být užitečné, leč mají hlavně fiskální motivaci (47).

Avšak Česko jako malý průmyslově a exportně orientovaný stát se musí za momentální situace velmi rychle a intenzivně zaměřit v národním hospodářství na podporu uplatňování „vědy, výzkumu, inovací“. V tomto spatřuje východisko z krize Robert Szurman, zmocněnec ministra průmyslu a obchodu a předseda Rady kvality České republiky (64).

Když už je nutné peníze ze státního (přesněji řečeno peníze vydělané produktivní částí obyvatelstva) rozdávat, je rozumné věnovat je na něco, co v budoucnu přinese ovoce. Sotva lze pochybovat o tom, že jsou to spíš školská zařízení, vědci a nové technologie než banky a automobilky, které mimochodem svět do krize zavedly. Zdejší Národní ekonomická rada vlády (NERV) zastává podobný názor: opatření proti krizi by měla především posílit vědu a vzdělávání (48).

Opatření v boji proti hospodářské krizi by měla mít co nejširší dosah a měla by být přijata pouze na omezenou dobu. Mezi nejefektivnější kroky patří investice do infrastruktury a podpora spotřeby občanů s nižšími příjmy (8).

Tato pokrizová agenda iniciovaná Organizací pro hospodářskou politiku a rozvoj (OECD) spočívá v analýze zkušeností z průběhu finanční krize a v práci na projektech eventuálních reforem ve finanční sféře s náročným cílem pokud možno zamezit jejímu opakování. Stabilizační balíčky centrálních bank a vlád v řadě členských států OECD byly tak předmětem komparativní analýzy uvnitř OECD (13).

Je evidentní, že země v rámci miliardových balíčků na podporu ekonomiky budou tisknout peníze. Všechny centrální banky budou muset pouštět peníze do ekonomiky, jelikož finanční systém zbankrotoval (60).

Podpora bankám ze strany evropských vlád se dá rozdělit do dvou hlavních směrů: jednak jde o rekapitalizaci bank a dále je v záloze odkup toxických aktiv z bilancí bank. Obojí se v minulosti v podstatě osvědčilo a nakonec vedlo k rozhybání tvorby úvěrů a k odstranění credit crunchu („přiškrcení“ úvěrů) (13).

Závěrečná zpráva Národní ekonomické rady vlády (NERV) ze září 2009 poukazuje mimo jiné na otázku fiskální udržitelnosti provázanou s potřebou reforem a související jak s příjmovou, tak s výdajovou stranou státního rozpočtu, na problematiku trhu práce či podnikatelského a institucionálního prostředí české

ekonomiky. Předložená závěrečná zpráva vychází z krátké analýzy dnešního stavu české ekonomiky tak, jak je do značné míry předurčen současnou globální finanční a ekonomickou krizí, situací v eurozóně i specifickými podmínkami regionu střední a východní Evropy (75).

Hlavní prioritou udržitelného budoucího vývoje by neměl být ani tak růst HDP jako řešení zadluženosti. Je proto třeba nastolit nástroje, které dosáhnou vyrovnaných a přebytkových rozpočtů, jakmile krize ustoupí (44).

Z analýzy současného stavu ekonomiky i z rozboru těchto problémů pak vyplývají doporučení uvedená v závěrečné části zprávy. Konkrétně jde o fiskální pravidla, jež zahrnují posílení role ministerstva financí a pravidel rozpočtové politiky, vytvoření permanentního nadstranického orgánu jmenovaného PS ČR pro veřejné rozpočty a předkládajícího doporučení vládě i parlamentu. Dále měsíční kontrolu veřejných výdajů, včetně sociálního zabezpečení a zdravotního pojištění, výdajové limity pro všechny výše uvedené složky a pravidelnou kontrolu Sborem auditorů (posílená verze NKÚ).

Co se týče výdajů, jako druhé oblasti doporučení NERV, obsahují strukturální reformy sociálního systému, parametrické změny průběžně financovaného pilíře důchodového systému, snížení investičních výdajů – odstranění obtížně zdůvodnitelné diskrepance v relativních cenách bytové výstavby a infrastrukturních staveb, dále zásadní snížení výdajů na správu státu, zavedení centralizovaného nákupu a center sdílených služeb ve státní správě, opatření pro posílení transparency a omezení korupce, omezení výdajů na stavební spoření a dalších podpor vlastnického bydlení a restrikce v rozpočtových výdajích kompenzovaných expanzí rozpočtově neutrálních vládních výdajů ze strukturálních fondů Evropské unie (EU).

Třetí pilíř, kterým jsou příjmy/daně, poukazuje na postupné sblížování snížené sazby DPH k základní sazbě, zvýšení základní sazby, dále pak na podstatný nárůst spotřebních daní zejména v případě substancí s negativními účinky na lidské zdraví, časový harmonogram pro podstatné zvýšení majetkových daní, vyšší příjmy z dividend ČEZ. V neposlední řadě také na zvýšení ekologické daně a jejich zdrojové využití pro zdravotní péči a environmentální opatření (elektřina, plyn, uhlí), důsledný prodej

povolenek na vypouštění CO₂ a pokud se budou přijímat opatření na straně přímých daní včetně „kvazipojištění“, respektovat potřebu nezvyšovat náklady práce na straně zaměstnavatelů, jejichž důsledkem je v krátkém období snížení poptávky po práci, a naopak usilovat o vyšší příjmy z přímých daní pomocí pružnějšího trhu práce, eliminací daňových výjimek a rozšířením daňového základu (75, 44).

Je třeba vylepšit zabudovanou logiku lákavé dluhovosti veřejných financí, které jsou v posledku financemi nás všech a budoucích generací (54).

„Starý model založený na importérovi poslední instance v podobě Spojených států, na němž založila svůj rozvoj východní Asie i exportně orientované evropské země v čele s Německem, už nebude fungovat. Nový se hledá. Co to znamená pro Česko? Že i nadále budeme žít v zajímavých časech, aniž bychom mohli vývoj nějak ovlivnit. Musíme se mu však přizpůsobit,“ nabádá jeden z předních českých ekonomů Miroslav Zámečník (74).

Přijít s něčím novým v oblasti architektury finančního systému je ovšem ambiciózní úkol. Ukazují to zkušenosti z minulých krizí, kdy například iniciativy ke zvýšení transparency devizových trhů (po krizi měn jihovýchodní Asie i české koruny) koncem 90. let vyšly de facto vniveč (47).

Zdá se, že by současná ekonomie a s ní i hospodářská politika měla mnohé nové opustit a naopak k mnohému starému se vrátit. Měla by se odpoutat od oné neustálé společensko-ekonomické nedostatečnosti a znovuobjevit roli dostatečnosti, spočinutí a vděku za to, co máme (54).

1.1.8 Krize jako výzva

„...současná krize především ukazuje, že model ekonomiky, hnané konzumací, je nesmyslný a globálně nebezpečný...“ (10).

„Otec procesního řízení“, Dr. M. Hammer (in Řepa, V., 2009), vnímá hospodářskou krizi jako výzvu ke změně, a to jak v organizacích, tak v systému jako celku. Je nutno změnit paradigma systému (ekonomiky). Konkrétně má Hammer na mysli orientaci na potřeby namísto na spotřebu – smyslem každého prvku systému (ekonomiky, organizace) je poskytovat službu; a principiálně globální uvažování

s důrazem na vnímání každého prvku systému jako součásti globálního celku se vším, co k tomu patří (prvek, nepřinášející hodnotu – neposkytující služby, bude ze systému vytěsněn). Vše je globální: principy (stejně ve firmě i v trhu), příležitosti (technologie, výsledky výzkumu), problémy (ekonomické rozdíly zemí, životní prostředí). Principy procesního řízení jsou esencí současných potřeb ve fungování organizací, které se právě v době krize z původně žádoucích stávají přímo nezbytnými (52).

Podle P. Bobošíka (2009, in Kejhová, H., 2009), úspěšného podnikatele, světová hospodářská krize, která vznikla jako finanční krize, svědčí o tom, že západní civilizace musí restrukturalizovat výrobu a služby. „Bude to nová revoluce, protože v naší části světa nebudeme potřebovat například tolik automobilové výroby. Omezí se i jiné obory. Zvykli jsme si spoléhat na rozum a málo respektujeme přírodní a společenské zákony. Krize nám to vrací. Podnikání není funkcí matematického modelu. Musí mít vizi postavenou na změně.“

Dále poukazuje Bobošík na to, že krize vlastně zvýšila plasticitu společnosti. Když šla ekonomika nahoru, tak všechno bylo ploché, uhlazené, matematické a racionální. Teď ostřeji vystupuje na povrch jak to dobré, tak i to špatné. Sklízíme důsledky strategie, kdy jsme třicet let exportovali technologie do světa. „Teď se divíme, že od nás nikdo nechce naše výrobky. Vždyť to šlo spočítat předem! V mnoha oborech jsme nejmodernější linky vyváželi do Číny a Indie. Ty budou produkovat daleko víc výrobků, než lokální trh potřebuje. Přebytky z nových výrob se budou vracet na trhy, odkud přišly technologie. Spousta racionálních manažerů teď umírá strachem, místo toho, aby pohlédli za horizont. Chybí jim strategie a odvaha. Jiní však makají dvakrát tolik. Někteří se konečně probouzejí, jiní zase zalézají.“ (22)

„Pokud se máme skutečně vyléčit z krize, tak to chce celospolečenskou změnu. Přestat se přecpávat. Nemusíme se rovnou svléknout do naha, ale rozhodně bychom měli uzavřít těch několik posledních desítek let, řekněme jim třeba Doba duhová. V USA, ale i v Evropě a u nás jsme prostě spotřebovávali víc, než kolik jsme si mohli dovolit. Rodiny, podniky, banky, státy... všichni měli dluhy. Jakmile se to dělá ve velkém, už to nelze udržet,“ takto uvážlivě reaguje na vývoj krize ekonom T. Sedláček (43).

Měli bychom opustit onu materiální rozmazlenost a přílišný důraz na štěstí, jenž nám může ekonomický blahobyť poskytnout (54).

Optimistický pohled na situaci nabízí i A. Michl, analytik Reiffeisenbank, podle něhož je recese jen cesta ke dnu v ekonomickém cyklu. „Je to úplně stejné jako v životě: jednou jste nahoře, podruhé dole. Měli bychom si zachovat chladnou hlavu, zdravý rozum. Jsem přesvědčen o tom, že máme natolik chytré manažery, že jejich mozky nezahltí "krize", ale recesi třeba i využijí v posílení firemní pozice na trhu. A v neposlední řadě k udržení odpovídající zaměstnanosti ve firmě.“

Úspěchy společností, jako jsou Škoda Auto, Škoda Holding, nebo ČEZ, jsou výbornými ukázkami. Podobně i menší podniky typu Tescomy, Linetu nebo Unicornu mají z dob expanze výborně nakročeno. „O naše produkty by mohl být prostě dále stále slušný zájem ve stylu "kvalita za rozumnou cenu". Jen to prostě všechno nepůjde tak hladce, jak jsme si mysleli. Hlavně ale tu recesi nesmíme oplakat, zblbnout z ní. To by byla cesta do opravdové krize.“ (41)

Krize nám dává příležitost se semknout a se společnou hrozbou společně bojovat ... nebo se navzájem pohádat do krve. Je jen na nás, jakou cestu si zvolíme (54).

1.1.9 Ponaučení z Velké finanční krize roku 2008

Recese z roku 2009 je z delšího pohledu spíše epizodou. Krize přicházejí a odcházejí. Někdy jsou o něco hlubší a delší, ale pořád jde jen o epizody. Z hlediska pěti a více let nemají zásadní význam.

V případě finanční krize z let 2007 – 2008 jde o drahou lekci, z níž je třeba si vzít ponaučení, jak se finanční systém, soukromý i veřejný, nemá řídit a regulovat. Následná recese z roku 2009 (a možná i 2010 nebo dokonce 2011, pokud oživení půjde obzvláště pomalu) je také jen epizoda. Ano, velmi nepříjemná, ale svým způsobem poučná a nakonec možná i užitečná (27).

Poslední dobou to skutečně vypadá, že světové ekonomiky se už odrážejí ode dna. Třetí čtvrtletí roku 2009 čeká Francii, Německo – a zřejmě i Spojené státy – hospodářský růst. Tři roky od vypuknutí finanční krize přicházejí nadějně zprávy, podle organizace OECD recese končí (59).

Opravdová krize přijde později. A bude dosti drastická. Nepůjde jen o trochu větší výchylku. Nadejde delší temné období, kdy se na první desetiletí 21. století bude vzpomínat jako na éru blahobytu (27).

Jedno ponaučení z velké hospodářské krize zní, že bychom nikdy neměli podceňovat ničivou sílu špatných nápadů. A některé špatné nápady, které pomohly tehdejší krizi vyvolat, se bohužel ukázaly jako neuvěřitelně odolné: v modifikované formě ovlivňují ekonomickou diskusi i dnes (29).

V období krátce po finanční krizi by většina z ekonomů měla skromně připustit, že ví méně, než by si přáli vědět. Projevilo se totiž, že prognózy makroekonomických analytiků nejsou užitečné. Finanční krizi nepředvídal téměř nikdo z nich – přinejmenším ne včas. Centrální bankéři a regulátoři očekávali krizi, ale zdaleka ne takového rozsahu. Analytici působící v bankách a podobných ústavech by měli zásadně přehodnotit své metody, neboť ty totálně selhaly (27, 15).

Druhé nepochybné zjištění je pozitivnější: svědčí o tom, že když má centrální banka na výběr mezi bankovní krizí a neomezeným chrlením peněz, zvolí neomezené chrlení peněz (tedy expanzivní měnovou politiku, případně „kvantitativní uvolňování“) (27).

Opačná strana mince, tedy „nafukování“ peněz, vede k přehnanému a neopodstatněnému optimismu, že se ekonomice daří lépe, než tomu tak reálně je. Podle výše zmíněné rakouské školy jsou první na řadě, kdo dostanou „nové peníze“ obvykle kruhy blízké burze, jako velké banky apod., a proto se „nadbytečné peníze“ projeví hlavně na burze mnohonásobným růstem cen akcií mimo realitu daných podniků (6).

Další poznání je podobného charakteru, týká se volených politiků a dilematu „krize či dluh“. Jakmile je politik postaven před výběr mezi zkrachováním bank a pádem ekonomiky na jedné straně a obrovským nárůstem dluhu na straně druhé, volí raději dluhy – neboli expanzivní rozpočtovou politiku (27).

Rakouská škola nicméně upozorňuje, že právě tento proces propadu a problémů je tou ozdravnou fází, podobně jako horečka v nemoci. Vlády a centrální banky však vždycky hledají cestu, jak této napohled nepříjemné fázi zabránit (6).

Čtvrté nesporné zjištění se týká rychlosti šíření informací: nejdůležitější informace proniknou do rozhodovacích center nejpomaleji. Během roku 2008 se odborná veřejnost teprve velmi zvolna seznamovala se skutečným rozsahem problémů. Ještě na jaře 2008 odmítala značná část respektovaných odborníků možnost, že americká ekonomika je v krizi. Na podzim téhož roku věděli manažeři podniků v českém automobilovém průmyslu, že se blíží katastrofa v podobě nenadálého a drastického poklesu objednávek. V tentýž okamžik si problém připustili i čeští developři a realitní obchodníci. Zároveň, díky masivnímu mediálnímu pokrytí, si finanční recesi uvědomila i široká veřejnost, česká i světová. A jako úplně poslední zareagovali i politici.

Kritickým faktorem, který podpořil krizi v jejím prodloužení a prohloubení, je složitost informací – nikoli kapacita informačních linek. A také jde o ochotu vzít si poučení z informací: kdo odmítá vidět nepříjemnou skutečnost, neuvidí ji.

Pátý zjištěný fakt souvisí s volatilitou: ukazuje se, že trhy jsou řádově více kolísavé, než odpovídá výkyvům reálné ekonomiky. V období krize výše poměru volatility trhů k volatilitě ekonomiky vystupuje do extrémně vysokých hodnot. Kolísavost akcií v době recese nelze vysvětlit žádným racionálním finančním modelem.

Investorský stres je živen reakcí médií, která se pokouší udělat z finanční krize senzaci. Hypoteticky může tímto způsobem dojít k cyklu vzájemného ovlivňování, kdy negativní informace plodí skepsi a ta produkuje zase další negativní informace.

Dále je zřejmé, že některé ekonomiky přestály finanční krizi lépe, jiné mnohem hůře. Nejde jen o náhodu, nýbrž o důsledek odlišných rozpočtových a měnových politik. Vysoká odolnost české ekonomiky je výsledkem více proměnných. Z nich stojí za zmínku zejména konzervativní přístup českých bank k úvěrům, absence rizikových nástrojů (sekuritizované dluhopisy složené z toxických aktiv) a extrémně nízký podíl úvěrů v zahraniční měně. Dopady krize pomohlo částečně zmírnit také oslabení české koruny.

Vedlejší efekty se zavedením eura mohou vyvolat rozsáhlejší problémy, než jaké jsou přínosy spojené s odstraněním měnového rizika. Toto sedmé zjištění vypovídá o tom, že po ekonomické stránce euro zafungovalo jako nejmohutnější zesilovač hospodářského cyklu od doby klasického zlatého standardu.

Regulace a účetní předpisy upravující fungování finančních trhů nebyly odpovídající. Regulační orgány ani tvůrci účetních norem nemysleli dostatečně na nové derivátové finanční nástroje. Zdá se, že regulátoři situaci postřehli poměrně pozdě. Naopak někteří, například ve Španělském, zakázali bankovnímu sektoru do některých velmi riskantních instrumentů investovat (27, 15).

Ani národní měny nezaručují recept na stabilitu.

Desáté faktické zjištění deklaruje, že zkušenost je matka opatrnosti a moudrosti. Největší stabilitu vykazaly banky ve státech, které byly postiženy finanční krizí relativně nedávno. Máme na mysli Česko, jehož zkušenost z roku 1997 vedla ke značně konzervativní politice České národní banky například ohledně úvěrů v cizích měnách (27).

Ekonomický historik P. Termin (in Krugman P., 2009) tvrdí, že stěžejní příčinou deprese byla takzvaná „mentalita zlatého standardu“. Nemyslí tím jen víru v posvátnou důležitost udržení zlaté hodnoty určité měny, nýbrž i řadu s tím spojených postojů: obsesivní strach z inflace navzdory hrozící deflaci, odpor k levným úvěrům, i když je ekonomika zoufale potřebuje, s poukazem na fakt, že by to bylo nějakým způsobem korumpující, případně tvrzení, že i když vláda může vytvářet pracovní místa, neměla by to dělat, protože takové zotavení by bylo pouze „umělé“.

Na počátku 30. let směřovala tato mentalita vlády ke zvyšování úrokových sazeb a seškrtávání výdajů navzdory vysoké nezaměstnanosti ve snaze uhájit zlaté rezervy. A i když země zlatý standard opustily, kvůli přetrvávající mentalitě se dál zdráhaly snižovat sazby a vytvářet pracovní místa. Spojené státy se nehodlají vrátit se ke zlatému standardu. Na jejich ekonomickou rozpravu má nicméně stále větší účinek jakási moderní verze mentality zlatého standardu. A tato nová verze špatného starého nápadu by mohla ohrozit naděje na plné zotavení.

Je nesmírně důležité nedopustit, aby se touto mentalitou řídila politika. Vypadá to, že jsme se vyhnuli další velké hospodářské krizi. Avšak ustupování moderní verzi předsudků našich dědečků by bylo velmi spolehlivým způsobem, jak přivodit druhou nejhorší variantu: vleklou éru loudavého růstu a velmi vysoké nezaměstnanosti (29).

Krize roku 2008 nebyla snadná, ale pravé nebezpečí spočívá v gigantickém zadlužení západních sociálních států, v pozvolném vymírání jejich populací, v postupném úbytku levně dostupných energetických zdrojů, především však v nechtí vlád postavit se k problémům čelem (27).

1.1.10 Vývoj krize do budoucna

Realita je taková, že během následujících několika desetiletí nás čekají nejméně tři, možná čtyři zásadní problémy. Tyto problémy mají celosvětový charakter a netýkají se pouze ekonomiky. Jde o tři konkrétní, hmatatelné a dnes již existující hrozby – demografický posuv, vyčerpání přírodních zdrojů (zejména ropy) a nadcházející krach předluženého sociálního státu, jenž hrozí většině vyspělých zemí (27).

Co opravdu děsí, je objem budoucích nekrytých závazků států. Veřejné výdaje, převážně spojené se sociálními sliby vlád, rostou rychleji než příjmy států. Hospodářská politika se totiž nutně proměňuje v procyklickou a nabírá tak dluhy z dob slabých i bohatých. Krize se tak stávají mnohem závažnějšími, než by musely být, kdybychom na svých bedrech toto břímě dluhu neustále nenosili (27, 54).

Proto i nadále budou pokračovat rozpočtová a měnová opatření na povzbuzení ekonomiky, dokud nepřijde oživení. Světová ekonomika se dostává z útlumu, ale obnovení bude pomalé. Předčasné stažení stimulačních opatření by mohlo nadějný vývoj zabrzdit. Stimulační balíčky je tudíž nutné zachovat. Šéfové financí skupiny vyspělých zemí G20 se shodli, že je potřeba nepřestávat s podporou ekonomik, dokud se nedostaví přesvědčivější známky hospodářského oživení (59).

Nebezpečné však je, že až krize odezní, nebude největší škoda napáchána v poklesu HDP nebo růstu nezaměstnanosti, ale v tom, že celá ta situace vyústí v nadměrnou regulaci a ve státní zásahy do trhu (61).

Finanční krize je jen sekundární příčinou budoucí rozpočtové krize. Podle výpočtů Mezinárodního měnového fondu zveřejněných začátkem června 2009 představuje hodnota budoucích závazků plynoucích z nárůstu sociálních výdajů téměř

dvanáctinásobek ztrát způsobených finanční krizí. Dluhy je třeba splatit, a to dříve, než nás postihne krize další a nalezne nás nepoučené a rozmazlené (27, 54).

Podle lucemburského premiéra J. - C. Junckera (2009, in Horká, J., 2009) se ekonomika eurozóny stabilizuje. „To, co dnes vidíme, je, že se ekonomická situace celkem stabilizuje. Nicméně je rozumné být opatrný,“ říká Juncker, který zároveň předsedá takzvané euroskupině sdružující ministry financí eurozóny. Dodal, že v roce 2010 by mohla ekonomika šestnácti zemí platících eurem vzrůst o 0,3 až 0,5 %. Profitovat by přitom měla především z oživení exportu z eurozóny. Juncker také uvedl, že by členské země eurozóny měly v roce 2011 začít ze svých ekonomik stahovat prostředky z vládních podpor, které si vynutila hospodářská krize (18).

Ve světě se skutečně začínají objevovat čísla, která vypovídají o blížícím se konci krize. Člen bankovní rady ČNB V. Tomšík je optimistický i v případě Česka. V roce 2009 čekal čtyřprocentní propad, v příštím již růst kolem jednoho procenta. „Optimismus pramení především z toho, že roste vývoz v Německu. Ale i proto, že v Evropě se již čeká růst úrokových sazeb,“ vysvětluje Tomšík (2009, in Sochor, J., Petříček, M., 2009). „Ekonomika by měla příští rok růst hlavně díky oživení exportu do Německa a do ostatních států EU,“ potvrdil i ministr financí Eduard Janota (2009, in Lavička, V., Vašek, P., 2009) (61, 34).

Tato krize ale není jen ekonomická nebo spotřební. Je dosti hlubší. Naše doba postrádá přiměřenost. Je nutné odvyknout si od spotřební drogy, tak jak si od ní odvyká závislý člověk. Žili jsme příliš dlouho a beztrestně na dluh nejen finanční, ale i ekonomický, znevažována byla politická zodpovědnost a k rozvojovým zemím jsme se chovali až s příliš velkou dávkou krutého cynismu. I to je náš dluh (54).

Představitelé skupiny vyspělých zemí světa se nedávno snesli na tom, že je potřeba reformovat finanční systém. Souhlasili se zvýšením působení významných zemí třetího světa. Čína a Indie budou mít větší slovo v Mezinárodním měnovém fondu i ve Světové bance (59).

Nejhůře na tom budou státy, jejichž hospodářství je závislé na produkci surovin. Světová poptávka rapidně poklesne. Cena komodit se propadla na zlomek původní hodnoty. Země jako Rusko nebo i arabské státy se z této rány budou podle

kontroverzního švýcarského investora M. Fabera (2009, in Sochor, J., 2009) vzpamatovávat ještě dlouho (60).

Naštěstí se světové hospodářství dostává z nejhorší poválečné recese rychleji, než se předpokládalo. Jeho HDP v roce 2009 sice kleslo o 1,1 %, ale následující rok ho čeká více než tříprocentní růst. Hlavně zásluhou Asie, jež se zotavuje mnohem rychleji než Amerika či Evropa. Dále však díky vládním podpurným injekcím, jejichž hodnota přesáhla dva biliony dolarů, nikoli zásluhou soukromých vkladů a spotřebitelských výdajů domácností. Vlády přestanou dotovat ekonomiky penězi nejdříve v roce 2011.

Nakonec mnohem hlubší propad než USA čekal v roce 2009 eurozónu. Její HDP meziročně klesl o 4,2 %. V příštím roce lze – zásluhou oživení zahraniční poptávky – očekávat mírný vzestup o 0,3 %. Ale v porovnání s rokem 2008 (0,7 %) nebude ani poloviční (33).

Otázka spíš zní, co a jak může být dál. Debaty o tom, jak dlouho tolerovat vysoké rozpočtové schodky, nebo jak silně regulovat mezinárodní finanční systém ve snaze předejít otřesům, rozhodně nepatří ke zbytečným (74).

1.2 Nezaměstnanost absolventů a současná finanční krize

Nezaměstnanost je přirozeným fenoménem svobodné společnosti založené na tržním mechanismu, je spojena s fungováním trhu práce. Míra nezaměstnanosti absolventů se odvíjí především od ekonomické situace ve státě a celkové nezaměstnanosti. Dosavadní zkušenosti z vývoje nezaměstnanosti potvrzují, že nejvíce problémů s hledáním odpovídajícího pracovního uplatnění mají mladí lidé po skončení přípravy na povolání (39, 31).

Výkon největších světových ekonomik se zpomaluje a roste nezaměstnanost mladých lidí, kteří se řadí k nejvíce postiženým skupinám ve všech částech světa (51).

1.2.1 Krize společnosti zaměstnání

Přibližně od počátku sedmdesátých let 20. století začala prakticky ve všech vyspělých zemích různým tempem narůstat nezaměstnanost a spojitost mezi hospodářským růstem a mírou nezaměstnanosti se stává stále volnějši. Prostřednictvím technologických a organizačních inovací dokáží ekonomiky vyrábět stále více se stále menšími počty zaměstnanců.

Podle Castela (1995, in Keller, J., 2006) začíná být jasné, že prekarizace zaměstnání a nezaměstnanost jsou vepsány přímo v dynamice současné modernizace. Jsou to nezbytné důsledky nových podob restrukturalce zaměstnání, tvoří odvrácenou stranu průmyslových inovací a druhou stranu úsilí o zvyšování konkurenceschopnosti.

Zaměstnanecká společnost představuje v zásadě dvojí. Jednak plyne ze zaměstnaneckého poměru relativně zajištěný společenský status, neboť zaměstnání zaručuje automaticky rozsáhlá sociální práva, jednak jsou sociální pozice uspořádány kontinuitně, takže i když sociální podmínky zůstávají nerovné, pro jednotlivce i celé skupiny existují reálné možnosti mobility mezi nimi.

Krize společnosti zaměstnání, již jsme v současné době ve všech vyspělých zemích svědky, oba tyto předpoklady popírá a tím formuje poměry, z nichž vyvstává nová otázka sociální.

Ve svém pojednání právě o proměnách otázky sociální (Castel, 1995, in Keller, J., 2006) razí tento francouzský sociolog termín „dekonverze“, aby jím označil situaci, kdy se v důsledku určitých změn ve společnosti nedostává pozic, s nimiž je spojována sociální užitečnost a veřejné uznání. Tito lidé se stávají z hlediska společnosti nadpočetnými, přebytečnými a nenacházejí v ní vzhledem ke své situaci potřebnou oporu. Jejich pouhá existence vyvolává „sociální otázku“.

Přibližně v poslední čtvrtině 20. století přichází velká moderní vlna dekonverze spojená s novou důležitou transformací ekonomiky, tedy s procesem globalizace. Reorganizace podniků umožněná nástupem sítí zpochybnila základy zaměstnanecké společnosti.

Objevují se „neužiteční lidé“, mezi něž Castel řadí ty, kteří mají kolem padesáti let a pro potřeby ekonomiky jsou již málo pružní, ale také mladé, bloudící mezi

dočasnými stážemi při marném hledání stabilního zaměstnání, stejně tak jako dlouhodobě nezaměstnaní muži a ženy všech věkových kategorií. Tito lidé podle citovaného autora „zmeškali vlak modernizace a zůstávají bezradně stát na nástupišti jen s pár zavazadly“ (Castel, 1995, s. 66, in Keller, J., 2006).

V této souvislosti dochází k rozvoji nového fenoménu – flexibilní práce (23).

1.2.2 Flexibilizace práce

Flexibilizace práce představuje v podstatě dvojí: jednak jsou namísto plnohodnotných standardních pracovních smluv upřednostňovány dílčí a krátkodobé kontrakty na určitou pracovní dobu, jednak sílí tendence přecházet od klasického zaměstnaneckého poměru k mnohem volnějším vztahům mezi firmou a formálně samostatnými dodavateli a subdodavateli jednotlivých úkonů, produktů a služeb.

Obojí má tentýž důsledek – je jím přesun stále větší části tržní nejistoty z firem na zaměstnance či subdodavatele. Zaměstnavatelé skrze flexibilizaci práce usilují o přesunutí na zaměstnance (či subdodavatele) rizika plynoucí z kolísání poptávky po svém zboží a službách (23).

Flexibilizace práce znamená, že je opuštěn zaměstnanecký poměr, aby bylo možno opět nastolit absolutní asymetrii moci mezi zadavatelem práce a těmi, kdo ji vykonávají. Stupeň nejistoty, ve které je nucen žít ten, kdo nabízí svoji práci, tak výrazně stoupá. Ne náhodou se v této souvislosti začalo šířit nové pojmenování – flexploatace – jako označení pro zcela záměrné dávkování nejistoty, které umožňuje zbavovat zaměstnance sociálních vymožeností, paralyzovat odbory a tlačit na snižování mezd (Bourdieu, 1998, in Keller, J., 2006). Přesun stále větší části tržní nejistoty na pracovní sílu, jenž je jádrem a hlavním motivem prohlubující se flexibilizace práce, podrývá společnost zaměstnání přímo u kořenů.

Flexibilní zaměstnání může být dvojí: numerické, kdy se počet zaměstnanců nebo délka pracovní doby mění, a funkční, kdy zaměstnanci přecházejí z jedné pracovní směny do druhé (obě strategie mohou být použity souběžně) (5).

Je nesporné, že míra nejistoty na dnešním trhu práce neustále stoupá. Celé velké sociální skupiny (mladí lidé, lidé méně kvalifikovaní, velká část žen s dětmi, lidé kolem

padesáti let věku a výše aj.) jsou nuceni žít v podmínkách „permanentní dočasné práce“ (výraz R. Castela, in Keller, J., 2006). Flexibilní práce představuje pro pracovníka buďto nižší kupní sílu (a též menší možnost pojistit se proti sociálním rizikům), anebo nutnost být současně zapojen do dvou i více pracovních kontraktů (23).

Překážkou zvyšování zaměstnanosti jsou stávající právní normy svazující trh práce nadměrným množstvím regulací, jejichž výsledkem je obava zaměstnavatelů přijímat nové pracovníky. Důvody jsou zvláště obtíže spojené s jejich případným propuštěním v době, kdy již potřeba nebudou. Mimořádně obtížné je v tomto směru postavení absolventů škol bez praxe, ale také mladých žen po návratu z mateřské dovolené, lidí zdravotně postižených a dalších skupin. Ti všichni doplácí na možná dobře míněnou, leč ve svých důsledcích kontraproduktivní snahu některých politických sil co nejvíce chránit pracovní sílu před hrozbou zneužívání ze strany zaměstnavatelů. Výzvy k podstatně větší flexibilitě trhu práce nejsou ničím jiným než úsilím umožnit oběma aktérům, zaměstnancům i zaměstnavatelům, svobodnou volbu, ovšem s vědomím osobní odpovědnosti za takový výběr. A právě té se některé skupiny na trhu práce obávají zjevně nejvíce (31).

Prekarita, jež je opakem přiznaného statusu, se stává jejich trvalým osudem. Tyto skupiny tvoří jádro sociálně exkludovaných, tedy těch, kdo jsou z „normální společnosti“ zpravidla natrvalo vyloučeni a nemají přístup k ochranným a zajišťujícím mechanismům, které zcela automaticky zprostředkoval plnohodnotný pracovní poměr.

Model flexibilní práce v zásadě napodobuje nekvalifikovanou práci sezónní, šíří se však z oblasti služeb do nejrůznějších odvětví pracovní aktivity a dotýká stále více také oborů středně a více kvalifikovaných.

Flexibilizace práce snižuje v zemi opticky míru nezaměstnanosti, činní tak ovšem za cenu, že stoupá podíl nízko placené práce a narůstá riziko, že výdělek ekonomicky aktivního člověka se bude pohybovat na hranici bída či jen těsně nad ní. Vzniká tak relativně nový jev popisovaný jako „pracující chudoba“ (23).

Termín „pracující chudoba“ není tak specifický. Jinými slovy to znamená, že jedinec pracuje a patří k chudé domácnosti. Tato situace je natolik nejednoznačná, že

nevíme, jestli zahrnout všechny členy této domácnosti, nebo nikoli. Nebo zda se to týká, či netýká jen zaměstnanců s plným pracovním úvazkem. „Pracující chudí“, to jsou převážně mladí lidé a ženy, kteří mají dočasné nebo prekarizované zaměstnání (49).

Martin Narey, generální ředitel Barnardo (2009, in Woods, D., 2009) k tomu říká: „Mnoho mladých lidí, kteří se zúčastnili našeho výzkumu, žili v chudých domácnostech, kde jejich členové nemají zaměstnání. Je zde příliš mnoho těchto mladých, kteří věří, že svět práce s tímto problémem nic neudělá.“ (71)

1.2.3 Absolventi škol

Není pochyb o tom, že jednotlivé sociální skupiny mají odlišné možnosti a schopnosti reagovat na změny, jenž s sebou vývoj na trhu práce přináší. Hloubka a rozsah změn zapříčiňují, že ani sebevětší nasazení individuální odpovědnosti nedokáže v řadě případů úspěšně čelit negativním dopadům některých skupinových charakteristik (31).

Jak potvrzuje i Buchtová (2002, in Lindmajerová, L., 2008) uplatnění člověka na trhu práce je skutečně podmíněné řadou okolností (věk, zdravotní stav, vzdělání, pohlaví, příslušnost k etnické skupině), které vyčleňují skupiny lidí s větším rizikem ztráty zaměstnání a předurčují je pro dlouhodobou nezaměstnanost. Tyto skupiny jsou také vystaveny riziku opakované nezaměstnanosti. Jejich příslušníci nacházejí uplatnění spíše na sekundárním trhu práce a na méně placených pozicích s nejistou budoucností. Nezaměstnanost tak více ohrožuje určité skupiny populace, což dokládá zkušenost téměř ze všech průmyslově vyspělých zemí. U nás se k nim řadí mladí lidé, ženy s malými dětmi, zdravotně postižení občané starší lidé, lidé s nízkým vzděláním romské etnikum a přicházející imigranti (35, 3).

Vágnerová (2004, in Lindmajerová, L., 2008) uvádí, že absolventi škol, jež patří k rizikovým skupinám, jsou znevýhodněni zejména tím, že nemají pracovní zkušenosti a praxi v oboru, který vystudovali. Postrádají také pracovní kontakty usnadňující lepší orientaci na trhu práce a u některých mladistvých se setkáváme i s určitou neochotou a nezájmem o další vzdělávání.

Ke kategorii absolventů dodává Kuchař, že hlavními specifickými rysy oproti ostatním skupinám na trhu práce jsou vyjma absence praktických zkušeností, zahrnujících nejen zkušenosti vyplývající z aplikace studovaného oboru v praxi, také základní pracovní návyky. Problémy se vstupem absolventů škol na trh práce jsou tedy spojeny jak se sníženou možností realizovat nabyté znalosti a dovednosti (které tím nutně zastarávají), tak s odkladem postupného osvojování si zmíněných návyků (31).

Absolventi středních škol jsou dnes označováni za rizikovou skupinu ve vztahu k trhu práce, na což upozorňuje i Pulcová spolu s dalšími autory (2003, in Lindmajerová, L., 2008), z následujících důvodů: nemají potřebnou praxi a zkušenosti, jež zaměstnavatelé požadují; podle výzkumů jsou mladí nezaměstnaní poměrně pasivní při hledání zaměstnání, očekávají pomoc úřadů práce, případně rodičů; často hledají práci pouze v místě bydliště, dojíždění do vzdálenějších míst nepřijímají; neorientují se na trhu práce, nejsou připraveni na sebe prezentaci při přijímacím pohovoru či konkurzním řízení, často neumějí pracovat s písemnostmi potřebnými pro pracovní trh, jako je profesní životopis, práce s inzeráty, vyplňování osobních dotazníků apod. (51).

Absolventi představují pro firmy řadu nevýhod, jako jsou nesamostatnost, nedostatek zkušeností, přehnané požadavky nebo nedostatečná představa o budoucnosti, které budoucí zaměstnavatele odrazují. „S tím souvisejí i sekundární problémy, jakými jsou přehnané nároky na plat, neschopnost práce v týmu, neznalost jazyků, právního rámce či vysoký sklon k fluktuaci zapříčiněný absencí vytrvalosti,“ zdůrazňuje M. Křížek (2009, in Šperkerová, A. M., Bartošová, S., 2009), ředitel Institutu rozvoje podnikání při Vysoké škole ekonomické v Praze.

„Absolventi vysokých škol jsou velmi dobře připraveni po teoretické stránce a mají vysokou kvalifikaci z prestižních škol. Nejsou však schopni své vědomosti uplatnit,“ říká. To je dle jeho slov důvodem, proč nakonec některé společnosti dávají přednost zkušenějším, i když dražším pracovníkům (65).

Skutečnou překážku ve výraznějším zaměstnávání absolventů spatřují zaměstnavatelé v první řadě ve stávající legislativě, kdy nemohou přijmout absolventa na dobu určitou či stanovit zkušební lhůtu pro jeho zaměstnání. Je v celku pochopitelné, že

nechtějí přijmout riziko zaměstnat někoho, o kom nic nevědí, jehož pracovní kvality neznají a jehož by se v případě nespokojenosti hůře zbavovali (31).

Nový zákoník práce (č. 262/2006) v § 229 odst. 2 definuje absolventa následovně: „Absolventem se rozumí ... zaměstnanec vstupující do zaměstnání na práci odpovídající jeho kvalifikaci, jestliže celková doba jeho odborné praxe nedosáhla po řádném (úspěšném) ukončení studia (přípravy) 2 let, přičemž se do této doby nezapočítává doba mateřské nebo rodičovské dovolené.“ (31, 72)

Zákon o zaměstnanosti z roku 2004 pojem absolvent nedefinuje. Zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání je dle tohoto zákona třeba věnovat osobám do 25 let věku, kam lze zahrnout absolventy středních škol. Explicitně jsou zde uváděni absolventi vysokých škol, kde je stanoven limit 2 let od úspěšného dokončení studia, nejdéle však do 30 let věku. Avšak od roku 2009 nejsou poprvé absolventi škol zákonem o zaměstnanosti zařazeni mezi skupinu, které je určena zvýšená pozornost při zprostředkovávání zaměstnání. Po novele tohoto zákona mají úřady práce povinnost věnovat tuto zvýšenou péči pouze mladým lidem do 20 let (73, 42).

Statistiky ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) pracují s vymezením absolventů-uchazečů o zaměstnání všech typů škol do 2 let po ukončení školy (31).

Absolventi jsou typem nezaměstnaných, kterým hrozí nejen ekonomické problémy, ale i psychologické a výchovné potíže, vzrůstá riziko asociálního chování a vytvoření nezdravé závislosti na rodičích (70).

1.2.4 Situace absolventů škol na trhu práce v období ekonomické krize

Nová světová ekonomická situace omezuje zdroje národních ekonomik a národních vlád k plnění role sociálního arbitra vyrovnané solidární společnosti. S postupující globalizací ekonomiky roste sociální napětí a míra občanské nespokojenosti v doposud sociálně stabilizovaných a bohatých rozvinutých zemích. Dochází k omezování zaměstnanosti a příjmů obyvatel. Jedná se zejména o mladé absolventy škol bez praxe a také o kvalifikované pracovníky střední úrovně doplácující na pokles poptávky a koupěschopnosti domácností. Tito lidé jsou omezováni v přístupu k uplatnění se na trhu práce a k běžným aktivitám ve společnosti (30).

K nárůstu podílu dlouhodobě nezaměstnaných absolventů mezi stavy v dubnu 2008 a 2009 přispěla do značné míry změna metodiky MPSV pro zařazení mezi dlouhodobě nezaměstnané uchazeče o zaměstnání. V letech 2005 až 2008 se mezi dlouhodobě nezaměstnané absolventy ve statistikách MPSV řadili všichni absolventi do 2 let od ukončení studia, kteří byli v evidenci uchazečů o zaměstnání vedeni déle než 6 měsíců.

Tabulka 1.1: Přehled o dlouhodobé nezaměstnanosti absolventů – duben 2005 – 2009

Kategorie vzdělání	duben 2005	duben 2006	duben 2007	duben 2008	změna metodiky	duben 2009
Nižší střední vzdělání s výučním listem	51,1%	46,2%	51,7%	38,0%		44,7%
Střední vzdělání s výučním listem	61,1%	57,2%	42,4%	29,5%		33,9%
Střední odborné vzdělání s MZ a odborným výcvikem, nástavbové vzdělání	38,2%	35,0%	48,7%	36,8%		37,7%
Střední odborné vzdělání s maturitní zkouškou	46,9%	44,8%	42,0%	30,8%		36,3%
Gymnaziální vzdělání	45,8%	39,3%	38,8%	28,6%		31,5%
Vyšší odborné vzdělání	53,1%	51,2%	40,4%	33,0%		41,5%
Vysokoškolské vzdělání	53,7%	50,9%	33,2%	27,5%		34,9%

Zdroj: MŠMT ČR

Od roku 2009 je kritérium pro považování za dlouhodobě nezaměstnaného přísnější a za dlouhodobě nezaměstnané jsou považováni uchazeči, vedení v evidenci déle než 5 měsíců. Souvisí to s novelou zákona o zaměstnanosti, kdy došlo k úpravě § 33, v němž jsou vymezeny skupiny, jimž je věnována zvýšená péče při zprostředkování zaměstnání (20).

Tabulka 1.2: Přehled o dlouhodobé nezaměstnanosti absolventů – duben 2009

Kategorie vzdělání	Počet nezaměstnaných absolventů	Počet absolventů nezaměstnaných déle než 5 měsíců	Podíl absolventů nezaměstnaných déle než 5 měsíců v %
Nižší střední vzdělání s výučním listem	1683	753	44,7 %
Střední vzdělání s výučním listem	6495	2202	33,9 %
Střední odborné vzdělání s MZ a odborným výcvikem, nástavbové vzdělání	3010	1136	37,7 %
Střední odborné vzdělání s maturitní zkouškou	5902	2145	36,3 %
Gymnaziální vzdělání	913	288	31,5 %
Vyšší odborné vzdělání	585	243	41,5 %
Vysokoškolské vzdělání	2128	743	34,9 %

Zdroj: MŠMT ČR

Míra nezaměstnanosti v červenci roku 2009 vzrostla na 8,4 %. Hlavním důvodem růstu byla podle ekonomů trvající recese, ale také příchod absolventů na trh práce. Podle MPSV počet lidí bez práce, kteří mohli bezprostředně nastoupit do zaměstnání, se za červenec zvýšil o 22 761 osob na celkově 475 560 uchazečů.

Ke konci loňského července úřady práce evidovaly 21 479 absolventů škol všech stupňů vzdělání a mladistvých. Ve srovnání s červnem 2009 je to o 1 149 lidí víc, v meziročním srovnání to znamená, že práci nemá o 4 328 víc absolventů (40).

„Počítáme s tím, že nezaměstnanost ještě nějakou dobu poroste, a i když se ekonomika bude škrábat nahoru, dozvuky krize budeme cítit ještě v dalších letech,“ říká guvernér ČNB Z. Tůma (2009, in Jirsová, M., Beránek, J., 2009). Prognóza centrální banky pro rok 2010 totiž počítá s nezaměstnaností na hranici 10,9 % a v dalším roce dokonce 11,6 % (21).

Podobné zkušenosti hlásí i úřady práce. „Vzhledem k celkovému úbytku volných míst v letošním roce (2009) mají i absolventi větší potíže s uplatněním než v minulém

roce a jejich počty v evidencích úřadů práce vzrostly,“ tvrdí I. Ondráková (2009, in Šperkerová, A. M., Bartošová, S., 2009) z Úřadu práce v Brně.

„Podíl absolventů na celkovém počtu nově přijímaných zaměstnanců nikdy nepředstavoval většinu a v poslední době je těchto nabídek méně,“ uvedl rovněž Š. Marzini, senior, (2009, in Šperkerová, A. M., Bartošová, S., 2009) manažer lidských zdrojů společnosti T-Mobile.

Přidává se k němu i L. Nováková (2009, in Šperkerová, A. M., Bartošová, S., 2009), ředitelka odboru komunikace společnosti Skanska: „Nábor u nás je i s ohledem na vývoj stavebního trhu omezen. Nedokážeme nyní absolventům nabídnout obvyklý počet volných pozic.“ (65)

Mladí absolventi prožívají nejhorší období za poslední roky. Už v červenci 2009 na jedno pracovní místo v současné době vychází přes deset nezaměstnaných a firmy upřednostňují spíše zkušené pracovníky a specialisty. Na konci září vzrostl počet evidovaných nezaměstnaných absolventů škol všech stupňů vzdělání a mladistvých na 38 026 (40, 21).

Vedoucí oddělení analýz a prognóz J. Mikšaník (2009, in Šperkerová, A. M., Bartošová, S., 2009) z Úřadu práce v Olomouci dodává: „Letošní absolventi škol mají těžší pozici na trhu práce než v minulých letech – značná část firem se stále potýká s nedostatkem zakázek a propouští.“ (65)

Míra nezaměstnanosti stoupla již v prvním čtvrtletí roku 2009, kdy podle Mezinárodní organizace práce (ILO) meziročně vzrostla o 1,1 % bodu na 5,8 %. Během prvního čtvrtletí tak počet nezaměstnaných narostl rekordně, nejvíce od začátku zkoumání v roce 1993. Mladých nezaměstnaných od začátku roku přibývá a hlavní boom bylo právě léto 2008, kdy studenti ukončili studium a vrhali se do běžného pracovního procesu (40).

Absolventi s novým diplomem v kapse mají už několik měsíců smůlu. Vstoupili na trh práce v době, kdy se firmy pracovníků spíše zbavují. A nízká nebo žádná praxe jejich atraktivitu nezvyšuje. Mnozí z těch, co právě opustili školní lavice, tak často přijímají i takové pozice, které s jejich kvalifikací nemají nic společného. Absolventi v dnešní době pro firmy častěji než dříve představují levnou pracovní sílu (65).

Dr. Delma Byrne (2009, in ESRI, 2009) říká: „Adekvátní příprava, vzhledem ke vzdělání a odborné kvalifikaci, bude důležitější než zajištění, že jsou mladí lidé "zvýhodněni" zmenšujícími se pracovními příležitostmi.“ (66)

Daleko menší zájem zaměstnavatelů o mladé byl znát i na jarních Career days 2009, které organizuje česká pobočka mezinárodní studentské organizace AIESEC. „I z příštího ročníku, který právě připravujeme, některé firmy odstupují,“ uvádí K. Jirková (2009, in Šperkerová, A. M., Bartošová, S., 2009), prezidentka pobočky mezinárodní studentské organizace.

Z výzkumu Yaleské univerzity vyplývá, že každé zvýšení nezaměstnanosti o jeden procentní bod znamená pokles platů absolventů o 6 až 7 %. A dokonce ani po patnácti letech účinek nevymizí. Kdo začal pracovat v době krize, bere stále o 2,5 % méně než jeho kolega z „tučných let“. Průměrný nástupní plat pro vysokoškoláky se pohybuje kolem dvaceti tisíc hrubého. A ani v příštích letech zřejmě své o něco starší kolegy, kteří si zaměstnání našli v době konjunktury, hned tak nedoženou výší svého platu.

Poněkud optimističtější pohled na tuto problematiku současných absolventů nabízí I. Šumíčková (2009, in Šperkerová, A. M., Bartošová, S., 2009) z Úřadu práce ve Zlíně: „Nezaměstnaní absolventi už několik let nepatří do kategorie rizikových skupin uchazečů o zaměstnání. Dá se říci, že míra jejich nezaměstnanosti stoupla úměrně tomu, jak se zvýšil počet lidí bez práce obecně.“ Oživení očekávali personalisté na jaře roku 2009. „Absolventi patří mezi dostupnou, flexibilní a relativně levnou pracovní sílu, což je pro řadu zaměstnavatelů klíčové.“ (65)

Optimistický názor zastává v dalším roce dobíhající ekonomické krize i David Willetts (2010, in Collins, N., 2010), ministr pro vysoké školy a vědu ve Velké Británii. „V těchto obtížných ekonomických časech je trh práce pro nové absolventy stále konkurenceschopný. Vyhlídky pro absolventy na trhu práce zůstávají dobré,“ řekl (4).

1.2.5 Vliv finanční krize na nezaměstnanost absolventů v Jihočeském kraji

K 30. dubnu 2009 se počet nezaměstnaných absolventů škol a mladistvých meziročně zvýšil téměř o 8 000. K tomuto obratu dochází po pěti letech, kdy počty

nezaměstnaných absolventů stále klesaly. Několik let trvající snižování nezaměstnanosti absolventů souvisel s tím, že zaměstnavatelé měli nedostatek kvalifikovaných pracovníků a byli ochotni přijímat i lidi bez praxe. Navíc se stále zvyšovalo množství absolventů, kteří nevstupovali na trh práce a pokračovali ve studiu. Tento příznivý vývoj se však náhle změnil s nástupem ekonomické recese. K 30. dubnu 2009 se registrovalo 26 748 nezaměstnaných absolventů, čili o 7 604 osob více než v dubnu 2008.

Začínají se tak projevovat dopady ekonomické krize. Ještě dramatičtější nárůst se dal očekávat v září 2009, kdy na trh práce vstoupili lonžší absolventi škol. Tyto informace přinesla nejnovější publikace Národního ústavu odborného vzdělávání *Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním – 2009* (42).

Míru nezaměstnanosti absolventů škol v kraji definujeme jako podíl počtu nezaměstnaných absolventů škol v kraji (bez ohledu na to, v kterém kraji ČR jsou evidováni na ÚP) k počtu absolventů, kteří se připravovali na školách v daném kraji. Před výpočty této míry nezaměstnanosti jsou absolventi – uchazeči o zaměstnání strukturováni podle sídla školy, jež vystudovali. Informace o tom, v kterém kraji jsou evidováni, v tomto případě ustupuje do pozadí (20).

V roce 2006 došlo ke změně metodiky určování míry nezaměstnanosti absolventů v krajích. Počty absolventů i nezaměstnaných absolventů jsou od roku 2006 vztahovány ke školám v kraji, v němž studovali. V letech 2006, 2007, 2008 a 2009 jsou uváděny počty nezaměstnaných absolventů v rozřídění podle kraje, kde absolvovali vzdělání (46).

V Jihočeském kraji z celkového počtu volných pracovních míst k dubnu 2009, tedy 23,3 %, tj. 479 pracovních míst, zahrnovala pracovní místa, na která se mohli hlásit mladiství a absolventi škol. Základem pro každoroční srovnání jsou hodnoty z měsíce dubna, kdy je obvykle situace stabilizovaná. Po začátku krize na podzim 2008 však absorpce čerstvých absolventů trvala déle a v zimě měla křivka opačný trend. Dopad krize vyústil v postupný nárůst počtu nezaměstnaných absolventů (namísto

v jeho pokles), který se zastavil až během dubna. Přitom míra nezaměstnanosti vystoupala nad úroveň hodnot z roku 2007 (45, 42).

Nejvyšší procento nezaměstnaných absolventů v Jihočeském kraji během ledna v posledních třech letech bylo v roce 2009, kdy se plně začala projevovat recese a postupně ubývala volná místa a začala se zvyšovat i míra nezaměstnanosti. Firmy o tuto rizikovou skupinu nezaměstnaných v té době měly podstatně nižší zájem. „Zaměstnavatelé brali obecně méně lidí, a když už nějaké brali, tak většinou upřednostnili uchazeče, kteří měli praktické zkušenosti,“ uvedl analytik českobudějovického úřadu práce Jiří Beran (2010, in ČTK, 2010) (9).

Oproti roku 2008 se procentuální hodnota podílu volných míst pro absolventy a mladistvé na celkovém počtu volných pracovních míst mírně snížila (o 1,5 %), ale stále výrazně převyšuje celorepublikový průměr 12,8 %. Pro srovnání – nejnižší hodnotu vykazuje Hl. m. Praha (5,0 %) a Plzeňský kraj (7,1 %), nejvyšší Zlínský kraj (33,9 %). Relativně nejvíce absolventských míst ve vztahu k celkovému počtu volných pracovních míst v kraji bylo nabízeno ve Zlínském (33,9 %), Karlovarském (26,9 %) a Jihočeském kraji (23,3 %) (45, 46).

Na jedno evidované volné pracovní místo v kraji, na něž se mohli hlásit absolventi škol a mladiství, připadalo 3,6 těchto uchazečů, což je hodnota srovnatelná s celorepublikovým průměrem (4,0). Uplatnitelnost absolventů na trhu práce však závisí nejen na počtu volných míst a absolventů, ale i na struktuře těchto pracovních pozic (45).

Ke konci ledna 2010 bylo v Jihočeském kraji 1 985 nezaměstnaných absolventů, kteří byli schopni okamžitě nastoupit do zaměstnání. Z celkového počtu nezaměstnaných na jihu Čech je tak plných 6,8 % absolventů, před rokem to bylo 7,5 % a v roce 2008 také 6,8 %.

Volných pracovních míst ke konci ledna 2010 bylo 1 513, přímo vhodných pro absolventy 295. O rok dříve to bylo 2 952 míst a přímo vhodných pro absolventy 817. Vychází to ze statistik českobudějovického úřadu práce.

Lednová míra nezaměstnanosti v Jihočeském kraji podle údajů ministerstva práce vzrostla na rekordních 8,5 %. Zaměstnaní hledalo 29 085 lidí a jihočeské úřady práce nabízely ke konci ledna letošního roku 1 513 volných míst (9).

1.2.6 Krizí nedotčená odvětví

Ne všichni absolventi si v době ekonomické krize musejí zoufat. V určitých oborech není s hledáním místa problém. Obecně se úřady práce shodují, že lépe se uplatní IT specialisté, právníci, lékaři, obchodní zástupci, ekonomové, inženýři a středoškoláci v oblasti strojírenství, stavebnictví či gastronomických služeb. Podstatně hůře jsou na tom pedagogové a absolventi humanitních oborů či oblastí, jako jsou marketing, PR, ekonomie, bankovníctví a finanční služby. Předpokládá se, že procento nezaměstnaných absolventů se mění právě v závislosti na vystudovaném oboru (65, 68).

U vyučených nalézají nejnáze uplatnění absolventi technických odvětví (elektrotechnických, strojírenských a polygrafických). Mnohem větší problémy mají při hledání uplatnění absolventi oborů textilních, sklářských, potravinářských a zemědělských. U maturantů vykazovali nejvyšší míru nezaměstnanosti absolventi oborů ekologických, dřevozpracujících a zemědělských. Absolventi početně silně zastoupených oborů elektrotechnických, zdravotnických a oborů lyceí dosahovali nezaměstnanosti průměrné.

Nízká nezaměstnanost byla zjištěna v hornictví, hutnictví a slévárenství a dále ve skupinách publicistika, knihovnictví a informatika a pedagogika, učitelství a sociální péče. V minulých letech se mluvilo o nadprodukcii absolventů ekonomických maturitních oborů, míra nezaměstnanosti zde však není vysoká. Novinkou je pouze to, že už není podprůměrná, ale posunula se k průměru.

Míra nezaměstnanosti absolventů vyššího odborného vzdělání meziročně vzrostla jen nepatrně z 6,0 % na 6,8 % v dubnu 2009. Nejvyšší hodnoty byly zaznamenány u zemědělských oborů, u skupiny ekonomických oborů (s velkým počtem absolventů) a ve strojírenství. Nejnižší míru nezaměstnanosti měli absolventi oborů publicistika, knihovnictví a informatika (42).

Krise se nemusejí bát odvětví, bez nichž se lidé v běžném životě neobejdou. A navíc – jako třeba v případě kominíků – v oboru nepanuje téměř žádná konkurence. Když se k tomu přidá neuspokojivý stav komínů i nárůst popularity krbových kamen či krbů v novostavbách, je obživa zajištěna na několik let dopředu. I zkušenosti firmy LMC dokazují, že zatímco do jedné technické pozice se přihlásí až deset uchazečů, o ostatní místa se utkává klidně čtyřicet zájemců (55, 65).

Spíše růst než pokles se očekává u podnikání na internetu. Nízké ceny spojené s prodejem zboží přes internet lákají i zákazníky, kteří se dosud elektronickému nakupování vyhýbali. Nezbytnými ale pro takový podnik nejsou jen výhodné ceny, i tady je důležitá spolehlivost a rychlá dostupnost zboží. Možná paradoxně se v časech krize daří i prodejcům dražšího zboží nebo některým provozovatelům kvalitních restaurací (55).

Jakkoli museli absolventi podstatně slevit ze svých mzdových představ, leckdy až o třetinu, některých oborů se to netýká. „Největší nástupní platy jsou v IT, dobrou mzdu mohou získat i absolventi s úzkoprofilovou kvalifikací, se vzděláním či stáží ze zahraničí, zejména technického a přírodovědného zaměření – farmacie, komerčně atraktivní vědecký výzkum, oblast energetiky a strojírenství,“ vypočítává Skalová (2009, in Šperkerová, A. M., Bartošová, S., 2009) z firmy LMC (65).

Situace na trhu práce se tak podle Křížka (2009, in Máčalová, P., 2009) díky krizi dostala v některých oborech do normálu. I tak ale nadále platí, že není absolvent jako absolvent. „Lidé, kteří pracují už při škole a po získání diplomu mají třeba dvouletou praxi, už by takový problém s nalezením místa mít neměli.“ (40)

Podle údajů Úřadu práce v Českých Budějovicích jsou ze strany zaměstnavatelů dlouhodobě nejvíce poptávané především strojírenské učební obory jako například nástrojař, zámečnický a obráběč kovů. Uplatnění mohou nalézt také poměrně dobře i absolventi stavebních škol. Naopak problémy s uplatněním mají absolventi oborů kadeřnice, kosmetička, automechanik, podnikání ve službách a obchodu, v nematuritním oboru technicko-administrativní pracovník a vzhledem k množství končících absolventů a minimální poptávce zaměstnavatelů i obecně absolventi obchodně ekonomických škol (9).

1.2.7 Krizová opatření proti nezaměstnanosti

MPSV o problematice situaci nezaměstnaných absolventů ví. „Jde o nejohroženější skupinu a zaměříme se na to, abychom jim nějak pomohli,“ tvrdil již dříve ministr P. Šimerka (2009, in Máčalová, P., 2009). Mladí žadatelé o práci tak mohou například absolvovat půlroční odbornou praxi, při které na úhradu mzdy přispívá zaměstnavatelům úřad práce. Pomoci by podle ministerstva také mohl takzvaný individuální akční plán, který obnáší například rekvalifikace či stáže (40).

Znepokojení projevil i David Blanchflower (2009, in Hopkins, K., 2009) z výboru Bank of England's monetary policy, který se domnívá, že pokud anglická vláda okamžitě nepřijme drastická opatření k získání mladých lidí pro trh práce, vznikne „ztracená generace“ (17).

Každá firma, která zaměstná nebo nepropustí zaměstnance s mírně nadprůměrnou, průměrnou nebo podprůměrnou mzdou, získá od státu slevu na sociálním pojištění. Sleva na sociálním pojištění by měla pomoci zejména zaměstnancům s nižšími příjmy, aby si udrželi stávající nebo dokonce získali novou práci. Data ministerstva práce ukazují, že vyšší slevy na zaměstnávání chudších obyvatel je potřeba. V krizi zatím nejvíc přicházejí o práci stavební a pomocní dělníci, řidiči nebo lidé pracující v pohostinství, kteří dostávají podprůměrné platy.

Podniky, které nemají dost práce pro své zaměstnance, si budou moci zažádat o evropské peníze, ze kterých budou mít možnost zaplatit další vzdělávání svých pracovníků. Místo toho, aby firmy s nedostatkem zakázek své lidi propustily nebo je nechávaly za 60 % platu doma, budou moci svým pracovníkům za každý den vzdělávání nabídnout z evropských peněz až 80 % jejich mzdy. Firmy tak budou moci platit jazykové, počítačové, ale i úzce odborné kurzy (50).

Úřad práce v Českých Budějovicích se rovněž zapojil do projektu „Vzdělávejte se!“ v rámci Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost, který se zaměřuje na zaměstnavatele, kteří v důsledku celosvětové finanční krize a hospodářské recese museli nebo budou muset omezit výrobu ve svých provozech, a jejich zaměstnance. V rámci projektu mohou zaměstnavatelé získat finanční prostředky na realizaci vzdělávacích kurzů pro své zaměstnance, kteří jsou ohroženi negativními důsledky organizačních

změn podniku v důsledku krize. Zaměstnancům se tak dostane možnosti účastnit se dalšího vzdělávání, zdokonalit si své odborné znalosti, dovednosti a kompetence v oblasti tzv. obecného vzdělávání a zaměstnavatelé získají prostor pro efektivnější řešení personální situace podniku v období krize (69).

Podobné opatření proti nezaměstnanosti čerstvých absolventů rovněž prostřednictvím programu Lidských zdrojů přijali i ve Velké Británii. „V rámci programu s názvem Zaměstnatelnost absolventa by absolventi měli nejen posílit své šance na nalezení zaměstnání, ale také se stát více inovačními a kreativními,“ uvedl k programu Dr. S. Subramaniam (2010, in The star, 2010) (67).

Dále vláda chystá s výrazným přispěním peněz, které získá z prodeje emisních povolenek, zvýšení investic do zateplování budov, do ekologického vytápění nebo do ekologických novostaveb. Toto opatření by mělo zajistit tisíce nových pracovních míst. Ministr životního prostředí M. Bursík říká, že tenhle nový program investic do ekologických technologií přinese do Česka 12 tisíc pracovních míst, z nichž velká většina bude pro zaměstnance. Novou práci by ale měly ekologické investice nabídnout i pro živnostníky.

Díky novému zákoníku práce, který chce od roku 2010 i kvůli krizi prosadit vláda, bude moci firma svého zaměstnance propustit snadněji než loni. Vláda totiž chystá zkrátit výpovědní lhůtu ze dvou měsíců na jeden, prodloužit zkušební lhůtu ze tří na čtyři měsíce (a u manažerů až na šest měsíců) a dále prodloužení smluv na dobu určitou ze dvou na tři roky. Zároveň s tím by se ale zaměstnancům po odeznění nejtěžšího období krize zásluhou nového zákoníku měla práce hledat snáz. Podniky totiž budou nejen jednodušeji propouštět, ale zároveň se přestanou bát nabírat nové lidi. Nový zákoník pak počítá i s dalšími změnami pro zaměstnance. Umožní se za pět měsíčních platů okamžitě vyplatit z práce a lidé budou moci dostávat plat v eurech.

Zatímco vláda chce ulevit firmám, aby zaměstnali co nejvíc lidí, socialisté si kladou za cíl pomoci zaměstnancům hlavně nižšími daněmi a vyššími sociálními dávkami. ČSSD si od zvýšení čistých příjmů zaměstnanců slibuje zvýšení spotřeby lidí, což by mělo zpětně podle socialistů vyústit ve vyšší nabídku volných pracovních míst. Proto sociální demokraté navrhují, aby stát zvýšil roční slevu na dani pro zaměstnance

o 3 600 Kč, díky čemuž by zůstalo každému zaměstnanci o tři stovky měsíčně víc. Zároveň s tím ČSSD navrhuje, aby vláda opět začala zaměstnancům proplácet za první tři dny nemoci 25 %. Zaměstnancům, jejichž firma se dostane do platební neschopnosti, zamýšlí ČSSD ze státních peněz platit tři měsíce mzdu. Lidem, kteří o práci přijdou, chce dále ČSSD zvýšit podporu na 80 % mzdy (50).

1.2.8 Význam vzdělání a praxe pro uplatnění absolventů na trhu práce v době krize

Nejnovější výzkumy stále potvrzují, že čím vyšší úroveň vzdělání, tím menší nezaměstnanost absolventů škol. Míra nezaměstnanosti čerstvých absolventů oborů vzdělání s výučním listem se zvýšila v meziročním srovnání téměř na dvojnásobek – z 6,9 % na 13,4 %, u absolventů maturitních oborů míra nezaměstnanosti vzrostla z 5,7 % na 7,8 % a u vysokoškoláků z 2,5 % na 3,1 %. Tomuto pravidlu se vymykají absolventi gymnázií, u nichž míra nezaměstnanosti nepatrně klesla z 2,5 % na 2,4 %.

Tabulka 1.3: Míra nezaměstnanosti „čerstvých“ absolventů (z posledního škol. roku) – duben 2009

Kategorie vzdělání	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Střední s výučním listem	18,3%	20,3%	23,4%	23,2%	17,9%	15,7%	10,5%	6,9%	13,4%
Střední s MZ a odb. výcvikem	19,2%	21,4%	23,5%	21,2%	16,1%	14,0%	11,1%	7,5%	10,5%
Nástavbové vzdělání								8,0%	13,1%
Střední odborné s MZ	17,0%	15,2%	16,3%	15,0%	12,2%	11,0%	7,8%	5,7%	7,8%
Gymnaziální vzdělání	6,6%	7,2%	6,4%	6,1%	4,8%	4,4%	3,2%	2,5%	2,4%
Vyšší odborné vzdělání	9,6%	12,9%	13,2%	13,6%	10,9%	9,1%	6,6%	6,0%	6,8%
Vysokoškolské vzdělání	6,2%	8,0%	8,8%	7,7%	5,5%	4,8%	3,3%	2,5%	3,1%

Zdroj: MŠMT ČR

Většina z nich totiž pokračuje ve studiu na vysokých či vyšších odborných školách, kdy dochází k nárůstu počtu i kapacit těchto škol (42).

Nezpochybnitelným faktem dalšího vývoje je postupný růst obtížnosti práce, neoddelitelně spojený s požadavky na růst vzdělání a kvalifikace. Zvyšování

vzdělanostní úrovně je trvalé, jinak tomu už nebude. Dnešní maturita rychle pozbývá své hodnoty úměrně tomu, jak se rozšiřuje okruh těch, kteří tohoto stupně dosáhli. Jen ti, kteří budou dále pokračovat alespoň v nižším terciárním studiu, budou mít určitou komparativní výhodou oproti těm, jež zůstanou na úrovních nižších. Nutno však podotknout, že podobný proces určité devalvace postihne i terciární vzdělání, zejména na jeho nižší úrovni.

To ovšem také znamená definitivně se rozloučit s představou, že vyšší vzdělání automaticky souvisí také s vyšší úrovní složitosti vykonávané práce. Zvyšující se počty absolventů terciárního vzdělávání totiž povedou k dalšímu rozvolnění vztahu mezi vzděláním a vykonávaným zaměstnáním. Důsledkem bude nárůst nezaměstnanosti také ve vyšších vzdělanostních skupinách, zvláště u těch, kteří budou stát na začátku své profesní dráhy a to bez odpovídajících pracovních zkušeností, nebo dobře fungujících sociálních sítí (31).

V dobách současné finanční krize tuto obavu podpořila například zkušenost Báry Aubrechtové (2009, in Šperkerová, A. M., Bartošová, S., 2009), absolventky Vysoké školy ekonomické a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, obor němčina a finština, kde navíc poměrně vysoká kvalifikace byla paradoxně ve výsledku překážkou k jejímu přijetí do zaměstnání. „Mým problémem zřejmě bylo, že jsem se zdála budoucím zaměstnavatelům "překvalifikovaná". Na jednom pohovoru na místo účetní asistentky s cizími jazyky mi výslovně řekli, že mě nevezali jen proto, že měli strach, že v pozici dlouho nevydržím, protože mě nebude bavit.“ „Existuje obava zaměstnavatelů, že v případě získání praxe jim absolventi odejdou,“ potvrzuje Xenie Johnová (2009, in Šperkerová, A. M., Bartošová, S., 2009), náměstkyně ředitele Úřadu práce v Praze pro oblast zaměstnanosti (65).

V důsledku již výše zmíněné novelizace zákona o zaměstnanosti z roku 2004 (vzájemní možnosti vyplácení podpory v nezaměstnanosti na délku odpracované doby) se problematika praxe u většiny absolventů dostala do poněkud odlišné role. I když postupně a pomalu, ale přece jen se začínají prosazovat tlaky na zapojování se do pracovního procesu již v průběhu studia. Tato „práce při studiu“ totiž současně koresponduje s mírou identifikace studenta se studovaným oborem (31).

Tuto vizi naplňuje od roku 2008 například prestižní a světově uznávaný program MBA, který do České republiky uvedla Angloamerická vysoká škola ve spolupráci s americkou Chapman University. Většina studentů tohoto programu pracuje již na plný úvazek, ve skupině je i několik čerstvých bakalářů, kteří si ale postupem času plánují najít práci minimálně na poloviční úvazek. Významnou skupinu tvoří studenti pracující v technických oblastech, kteří mají perfektně zvládnutou technickou stránku své práce a chtějí se posunout dál, do manažerských pozic. Většina studentů už má zkušenosti s řízením, obvykle v pozicích nižšího a středního managementu. Jsou zde ale také studenti, kteří mají své vlastní firmy, i takoví, co pracují ve státních podnicích, mediální sféře, a dále studenti z finančních institucí nebo IT.

V několika případech uchazeči o program MBA podpořili klasický ekonomický argument, že v čase krize se vyplatí investovat do vzdělání – jelikož je aktuálně problematické najít dobrou práci, rozhodli se věnovat plně studiu, a tím dále posílit svou pozici na pracovním trhu po jeho ukončení (63).

Na význam praxe při studiu apeluje rovněž Kuchař (2000, in Kuchař, P., 2007). Zejména studenti v řadě oborů vysokých škol začínají stále častěji pracovat již během studia. Jejich přechod do praxe je tak méně problémový, neboť jen zhruba polovina z nich po skončení studia hledá zaměstnání (druhá polovina ho buď již má, pokračuje v dalším studiu nebo z různých důvodů pracovat zatím nechce) (31).

Mladí jsou sice často energičtí a přístupní poznávání, ale jejich zaměstnávání je akcí s výsledkem více než nejistým. „Zaměstnavatelé do nich musejí vložit výraznou počáteční investici v podobě cenného času a energie při zaškolování. Proto dnes většina firem uvádí jako podmínku pro přijetí praxi, nejlépe v oboru,“ vysvětluje již výše zmíněný Křížek (2009, in Šperkerová, A. M., Bartošová, S., 2009). A když už to zaměstnavatelé risknou, tak jim po roce, nejdéle po dvou, noví kolegové stejně utečou. Pověstná fluktuace absolventů patří k jejich předním stigmatům. Je o tom přesvědčena více než polovina firem, jak vyplývá z šetření agentury Touchdown (65).

Dalším důvodem neúspěchu na trhu práce může být i to, že spousta zaměstnavatelů dává přednost pracovníkům s praxí s odůvodněním, že na zaučení a zapracování absolventů nemají dostatek času. Je to sice do jisté míry pochopitelné, na

druhé straně však zaměstnavatelé zapomínají, že každý, dnes sebelepší odborník, musel svoji kariéru někdy a někde začít a získat potřebné dovednosti a návyky (Hanzlíková, O., Pauknerová, D., Soušková, M., 2001, in Lindmajerová, L., 2008) (14).

Další vzdělávání ale může být nakonec také jen obranný mechanismus před sérií odmítání ze strany zaměstnavatelů. Psycholožka E. Schmidtová (2009, in Hruška, B., 2009) z Hamburské univerzity ale varuje: „I vzdělávání má své meze. Pár měsíců se dá překlenout. Dlouhodobě to určitě zaměstnání suplovat nemůže.“ (19)

V jakýkoli okamžik se student může rozhodnout, zda opustí školu a vstoupí na trh práce, nebo zůstane v systému vzdělávání. Čas odchodu ze školy určuje stupeň jejich studijních výsledků a dosažené kvalifikace (2).

„Příchod ekonomické krize potvrdil, že nelze přizpůsobovat vzdělávací nabídku a směřovat žáky základních škol do konkrétních oborů podle aktuálních potřeb trhu práce a ekonomické situace,“ říká k současné situaci náměstek ministryně pro všeobecné, odborné a další vzdělávání J. Kitzberger (2009, in MŠMT ČR, 2009). Důležité je umožnit studentům studovat obory, o které se sami zajímají a pro něž mají nejlepší předpoklady. Vzdělávací systém by měl produkovat absolventy široce uplatnitelné na trhu práce, flexibilní, samostatné, kteří nejenom ovládají svůj obor, ale mají také komunikační dovednosti, dokáží pracovat s informacemi, s výpočetní technikou, mají jazykové znalosti a jsou ochotni dále se učit (42).

Vzdělání přispívá jednotlivci uplatnit se na trhu práce. Je tak předpokladem pro zaopatření vlastní existence či existence rodiny a zároveň nástrojem pomáhajícím v boji proti nezaměstnanosti. Vzdělání se totiž řadí mezi nejdůležitější faktory růstu ekonomiky a zvyšování její konkurenceschopnosti. Stává se tak stále významnější strategickou komponentou, neboť se od něj odvíjí ekonomická výkonnost i konkurenceschopnost každé země (28).

1.3 Problematika nezaměstnanosti absolventů

Absolventi škol, jež patří k rizikovým skupinám, jsou znevýhodněni zejména tím, že jim chybí pracovní zkušenosti a praxe v oboru, který vystudovali. Mnozí vložili

množství energie do studia oboru, po němž již na trhu práce není poptávka. Postrádají také pracovní kontakty usnadňující snazší orientaci na trhu práce. Absolventi jsou typem nezaměstnaných, kterým hrozí nejen ekonomické problémy, ale i psychologické a výchovné potíže, stoupá riziko asociálního chování a vytvoření patologické závislosti na rodičích (3).

M. Vágnerová (2002, in Lindmajerová, L., 2008) vyjmenovává v případě mladých nezaměstnaných několik zásadních rizik, jež mohou z nenalezení pracovního uplatnění postupem času vyplynout. Jedná se zejména o ztrátu sociálních kontaktů, nesamostatnost a závislost na rodičích, nenalezení sociálního statusu, tolik významného pro dnešní společnost. Další problematickou oblastí se stává smysluplné využití volného času, kdy se v důsledku rozpadu každodenního stereotypu v podobě docházky do školy mění časová struktura dne. Dlouhodobá nezaměstnanost absolventů může nakonec vyústit i do zdravotních potíží, včetně narušení jejich psychiky.

1.3.1 Sociální aspekty nezaměstnanosti

Teorie marginalizace vychází z vykořeněnosti a sociální bezbrannosti těch, které chudoba vylučuje ze společnosti blahobytu. P. Mareš (1994, in Lindmajerová, L., 2008) vnímá marginalizaci jako redukci šancí, zatlačení pracovníků s určitými sociálními charakteristikami do nevýhodných či marginálních pozic na trhu práce a jejich vystavení vyššímu riziku nezaměstnanosti, respektive vytlačení do dlouhodobé nezaměstnanosti.

Marginalizace na pracovním trhu podstatně redukuje objektivní šance na výběr zaměstnání, v tomto procesu se stávají marginálními jak lidé, tak pracovní pozice. V konečném důsledku marginalizace znamená, že lidé mají omezený či žádný přístup k převládajícím službám a infrastruktuře a jsou většinou odkázáni na neformální a příležitostné způsoby produkce a směny, mimo oficiálně vymezenou pracovní sílu a oficiálně vykonávané ekonomické aktivity. Takové způsoby života jsou provázeny chudobou a nejistotou (Jordan, B., 1992, in Sirovátka, T., 1997) (57).

Další teorií související s touto problematikou je teorie segmentace pracovního trhu, která neinterpretuje pracovní trh jako homogenní systém, ale pojmem segmentace

označuje souhrnně sociální procesy, jež vedou jak ke vzájemné separaci určitých skupin prací či sektorů pracovního trhu, tak současně k rozlišení rozdílných sociálně determinovaných příležitostí různých jednotlivců a skupin. Výsledkem je selekce mezi nimi a přístupem k těmto pracím či sektorům pracovního trhu (Sirovátka, T., 1997, in Lindmajerová, L., 2008).

Důsledek segmentace trhu se dle P. Mareše (1994, in Lindmajerová, L., 2008) projevuje ve strategiích zaměstnanců a zaměstnavatelů na pracovním trhu. Dochází tak k odsunu celých sociálních kategorií z primárního trhu práce, krystalizuje selekce uchazečů o zaměstnání v přístupu k různým druhům prací. Segmenty pracovního trhu tak tvoří bariéry, které brání v mobilitě a možnosti vstupu různých sociálních skupin na volný trh práce.

Teorie lidského kapitálu zase vysvětluje úroveň produktivity pracovní síly vrozenými a získanými vlastnostmi, zkušeností pracovníka a jeho investicemi do vzdělání. Výše a hodnota lidského kapitálu pak odráží postavení jedince na pracovním trhu. Do jaké míry jsou jedinci ochotni investovat do svého lidského kapitálu, je věcí jejich rozhodnutí. Zhodnocení takové investice se projevuje ve zvýšení konkurenceschopnosti a výrazném posílení šancí na získání práce. Nízká úroveň vzdělání odsouvá tyto uchazeče o zaměstnání do kategorie dlouhodobě nezaměstnaných, což přispívá k většímu úbytku jejich lidského kapitálu, tzn., dochází k zapomínání pracovních návyků, dovedností a zkušeností. Klesá snaha získat zaměstnání, oslabuje se motivace. Tito lidé se stávají prakticky nezaměstnavatelní (57).

Důležitým faktorem je rovněž sociální kapitál – podpora rodiny, přátel i širšího okolí nezaměstnaného. Takové zázemí hraje nezastupitelnou roli v procesu hledání zaměstnání a pozdějšího začlenění se zpět do pracující společnosti. Sociální integrace, sociální zasazení člověka do sociální struktury je nápadnou determinantou jeho psychické pohody a zdraví. Prostřednictvím sociálních vazeb k druhým osobám, skupinám a širší společnosti je jedinci přístupná sociální opora, tj. jakýsi sociální fond, ze kterého lze čerpat v případě potřeby (Kebza, Šolcová, 2001, in Lindmajerová, L., 2008).

S tím úzce souvisí sociální síť nezaměstnaného, jež představuje tzv. síť sociálních kontaktů, které jedinec využívá pro svoji potřebu a která je jádrem jeho sociálního kapitálu. Prostřednictvím této sítě získává nové kontakty a sociální sítě jsou i důležitým a efektivním prvkem v hledání placeného zaměstnání. Silné sociální vazby, zvláště s rodinou, změkčují negativní dopady nezaměstnanosti (Mareš, P., 1994, in Lindmajerová, L., 2008). Oproti tomu neexistující nebo disfunkční rodinné sítě posilují proces sociální marginalizace. Absence rodinných sociálních sítí představuje spolu s marginalizací na trhu práce jeden z klíčových faktorů, který ovlivňuje proces sociální exkluze (57).

S nezaměstnaností se může dále pojít stigmatizace odrážející význam, který je společností zaměstnání tolik přikládán. Jde o sociální proces, v němž jedna skupina (dominantní), obvykle ve snaze ubránit ekonomicky privilegované pozice, přiřazuje „nerovnost“ a „podřízenost“ charakteristikám jiné, vnější skupiny. Stigmatizace je psychologicky internalizovaná a neuvědomělá, zakořeněná ve skupinové ideologii a reprodukována proto v každodenním sociálním životě (Mareš, P., 1994, in Lindmajerová, L., 2008).

Velmi častým jevem doprovázejícím dlouhodobou nezaměstnanost snad všech věkových skupin je sociální izolace. Většina studií konstatuje, že v průběhu nezaměstnanosti dochází ke snížení frekvence sociálních styků, a to jak ve vztahu k širšímu okolí, tak i uvnitř užších, někdy dokonce i uvnitř nukleárních rodin. Izolaci mimo jiné způsobuje nedostatek finančních zdrojů, neboť není možné udržovat běžné sociální aktivity. Sociální ústup je rovněž výsledkem ztráty sebedůvěry a snahy vyhnout se sociálním kontaktům, které mohou být dalším poškozením jejich sebeúcty (Jahodová, 1933, in Lindmajerová, L., 2008). Avšak mladí se po ztrátě svého zaměstnání neocitají zdaleka v takové sociální izolaci jako nezaměstnaní staršího věku.

Ztráta participace a sociálního statusu jsou v neposlední řadě také důsledkem tohoto společensky nežádoucího jevu. Nezaměstnaní jsou tedy exkludováni nejen z podílu na prosperitě společnosti (dostávají z ní jen limitovaný podíl příspěvků a služeb) a z ní plynoucích odpovídajících životních prostředků, ale i z jakékoliv reálné participace v hlavním proudu společenského života. Ztrátou statusu se formuje nová,

znevýhodněná role, status nezaměstnaného jako „pacienta či klienta“, spojený s omezením občanského principu. Účast zaměstnaného člověka na konzumu totiž znamená potvrzení vlastní pozice tváří v tvář konzumní společnosti, v níž je morálním závazkem zachování si určité úrovně spotřeby a určitého životního standardu, konstatuje Mareš (1994, in Lindmajerová, L., 2008).

Sociálními následky nezaměstnanosti jsou odcizení, pokles finančních zdrojů (příjmů), kriminalita, budoucí vyloučení z trhu práce. Prohlubující se ekonomická nerovnost lidí narušuje sociální kohezi, ztěžuje kontrolu deviantního chování, trestné činnosti i vzájemnou podporu členů společnosti. Situace se stává zdrojem akutního stresu v důsledku mj. ztráty sebeúcty, vzniku pocitu vlastní neužitečnosti, pocitu závislosti na druhých, postrádání své sociální role a strachu z budoucnosti (3).

Trvá-li nezaměstnanost dlouho, vede často k chudobě, k redukci sociálních interakcí a k sociálnímu vyloučení (28).

1.3.2 Nezaměstnanost a sociálně patologické jevy

Vysoké procento dlouhodobé nezaměstnanosti má nežádoucí účinek nejen na jednotlivce, nýbrž i na celou společnost. Takto postiženou společnost provází vzrůstající výskyt sociálně patologických jevů, což registrujeme spíše nepřímo: zvýšenou konzumací alkoholu, nikotinu a drog (zejména u mladých lidí), vyšší nemocností a rostoucí spotřebou léků, vyšším výskytem sebevražedných pokusů. Nadbytek času, nuda, nedostatek programu a povinností, eventuálně i frustrace vyvolaná vyloučením ze společnosti, často přispívají k rozvoji nežádoucích forem chování. Zákeřnost této věci spočívá v tom, že zpočátku může být i nezaměstnanost prožívaná jako určitá forma „dovolené“, jako období, kdy má člověk příležitost zamyslet se nad svým dosavadním životem. Později, při opakovaném neúspěchu najít si práci, narůstá vědomí nemožnosti ovlivňovat osobní situaci, utváří se pesimistický postoj s pocity nepotřebnosti, marnosti a beznaděje (3).

I Vágnerová (2004, in Lindmajerová, L., 2008) si všímá toho, že průvodními jevy vysoké dlouhodobé nezaměstnanosti jsou zvýšená míra kriminality a násilí, rasových

a meziskupinových konfliktů, krizí v rodině a v sociálních institucích. Nezaměstnaní mladí lidé se koncentrují v partách, užívají drogy, kradou, chovají se vandalsky.

Dále byl zjištěn častější výskyt fyzických a psychických obtíží, konzumace tabáku a konopí u dlouhodobě nezaměstnaných mladých lidí oproti skupině postižené krátkodobou nezaměstnaností. Nezaměstnaní jedinci častěji a více kouří. Zdá se, že nezaměstnanost představuje i významný faktor pro zvýšenou konzumaci alkoholu, zvláště u příslušníků mužského pohlaví. Nezaměstnaní muži, zvláště mladí, jsou ohroženi zvýšeným požíváním alkoholu oproti zaměstnaným.

Nezaměstnanost se může stát i nebezpečným problémem politickým. Zejména vysoké procento dlouhodobě nezaměstnaných mladých lidí, u nichž se projevuje zvýšený výskyt sociálně patologických jevů, představuje nebezpečný zárodek budoucího negativního vývoje společnosti (3).

1.3.3 Psychologické dopady nezaměstnanosti

Ocitne-li se člověk dlouhodobě bez zaměstnání, ztratí nejsilnější pojítko s realitou, zmocní se ho nejistota a strach z budoucnosti, později i pochybnosti o vlastních schopnostech. A tak ztratit práci ve společnosti, v níž je placená práce stále ještě spojována s vysokou společenskou i osobní hodnotou a kde je zaměstnání klíčem k životním aspiracím i zdrojem identity a sebeúcty člověka, přináší stresující životní událost. Tento subjektivně stresující zážitek je navíc okolím stále ještě vnímán jako signál životního selhání jedince.

Jestliže dojde ke ztrátě zaměstnání, pak je v období mladé dospělosti prožívána afektivně, bouřlivě, často silně extrapunitivně, s tendencí nacházet důvody ztráty práce mimo sebe, ve vnějších podmínkách. Existuje zde velké riziko anomie – stavu neuspokojivé sociální integrace s tendencí k atribuci sociálních konfliktů. Déletrvajícím nezaměstnanost narušuje časovou perspektivu, dlouhodobou zónu budoucnosti, která má zásadní význam v chování a jednání zejména u mladých lidí (3).

Stav nezaměstnanosti přináší dle slov O. Matouška (2005, in Lindmajerová, L., 2008) frustraci mnoha psychických potřeb. Jednou z nich je potřeba stimulace. Nezaměstnaný jedinec tak může strádat nedostatkem podnětů. U většiny lidí

nezaměstnanost frustruje potřebu aktivity, stejně jako potřebu seberealizace. S tím jde ruku v ruce pokles pozitivního sebehodnocení a sebeúcty.

Ztráta navyklého stereotypu a narušení zafixovaného denního režimu směřuje k odlišnému vnímání času. Nezaměstnanému ubíhá čas pomaleji, zdá se mu, že čas nemá téměř žádnou strukturu, odlišit všední dny od víkendů je stále obtížnější. Tato změna ve struktuře dne je nebezpečná zvláště pro mladistvé, kteří časový režim s pracovními návyky nemají ještě zažitý. Čím smysluplněji může být volný čas strukturován a využíván, tím menší je psychická zátěž vyvolaná nezaměstnaností, tím udržitelnější je nadějná životní perspektiva (28, 3).

Jak správně poukazuje Matoušek, Koláčková a Kodymová (2005, in Lindmajerová, L., 2008), nuda je jeden z nejhůře prožívaných stavů provázejících nezaměstnanost. Čas pro nezaměstnané přestává být důležitý, ztrácí svůj obsah a často je naplňován právě nudou a pasivními i společensky nežádoucími aktivitami (zabíjení času spánkem, neúčelným sledování televize apod.). Zatímco v pracovním životě slouží volný čas především k zotavení z námahy pracovního dne a k obnovení sil pro další pracovní nasazení, v době ztráty zaměstnání se mění rozsah i smysl osobní aktivity ve volném čase (28).

Záleží na obranných reakcích jedince, na jeho vnitřní odolnosti, na sociálním zázemí, na tom, zda a v jaké míře jsou postiženy jednotlivé oblasti psychického života. Někteří lidé jsou pravděpodobně více disponováni k tomu, aby ztráta zaměstnání zasáhla jejich psychickou rovnováhu. Dlouhodobá ztráta práce postihuje celou psychiku člověka. Chování jedinců je často provázeno sociální izolovaností, uzavíráním se do sebe a úbytkem sociálních kontaktů. Nenaplněna mnohdy zůstává i nutnost citové jistoty a bezpečí, otevřené budoucnosti a naděje (3).

Buchtová (2002, in Lindmajerová, L., 2008) ještě doplňuje, že neúspěšné pokusy nalézt práci vedou k apatii a vyvolávají negativní pocity. Střídání naděje a zklamání na trhu práce přispívá k emociální labilitě a vyvolává deprese zejména u lidí bez perspektivy. Kromě těchto symptomů se u nezaměstnaných dostavují i poruchy sebeřízení a volního jednání. Beznaděj se v průběhu času utužuje a posléze ochromuje cílevědomé aktivity vedoucí k návratu do pracovního procesu. Jsou také jedinci, kteří se

s vlastní tíživou situací vyrovnají tak, že otupí a přizpůsobí se sníženému životnímu standardu, až skončí jako bezdomovci, tuláci nebo zločinci (3).

Nezaměstnanost je pro vysoké procento lidí velice traumatizující. Stres, který z nezaměstnanosti pramení, není často bez následků na zdraví jedince. Výzkumy některých studií naznačují, že se změnou míry nezaměstnanosti se často mění i míra onemocnění imunitního, cévního a mozkového i kardiovaskulárního systému a rovněž míra psychických onemocnění a potíží (28).

Největším úskalím této nepříznivé životní situace je, že psychické napětí, stres a úzkost mohou vyústit až v sebevražedné jednání (Matoušek, O., in Lindmajerová, L., 2008).

2. CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíle práce

Hlavním cílem této diplomové práce je zjistit a zmapovat dopady celosvětové finanční krize na nezaměstnanost absolventů v Jihočeském kraji.

Dílními cíli práce je otestovat hypotézy z tematicky předcházející bakalářské práce „Životní cíle nezaměstnaných absolventů na Českobudějovicku“ a data získaná kvantitativním šetřením zasadit do kontextu současného stavu na trhu práce.

2.2 Hypotézy

Hypotézy určené k testování byly zformulovány na základě dosažených a analyzovaných dat získaných z kvalitativního výzkumu v rámci výše uvedené bakalářské práce. Výzkum se uskutečnil na jaře roku 2008.

Toto sociologické šetření jsem provedla s využitím strategie „grounded theory“ Glassera a Strausse. Níže uvedené hypotézy jsem vyvodila ze shodných odpovědí dotazovaných informantů na danou problematiku. Hypotézy byly tedy stanoveny ex post.

2.2.1 Vlastní hypotézy

H1: Nejvíce preferovaným životním cílem nezaměstnaných absolventů je najít dobře placenou práci.

H2: Většina nezaměstnaných absolventů zaujímá aktivní přístup při hledání zaměstnání.

H3: Většina nezaměstnaných absolventů zůstává bydlet u svých rodičů.

3. METODIKA

Diplomová práce navazuje na tematicky předcházející bakalářskou práci, jež převážně pojednávala o aspektech nezaměstnanosti absolventů a jejich možných dopadech na tuto rizikovou skupinu. Předkládaná práce je tedy dále rozšířena o problematiku celosvětové finanční krize, jejímž dopadům se neubránili ani čerství absolventi škol v Jihočeském kraji.

V teoretické části diplomové práce jsem se pokusila o nastínění možných příčin ekonomické krize, jejího vlivu na hospodářskou situaci v zemích Evropské unie včetně České republiky, dále pak popisuji diskutabilní návrhy řešení finanční recese a v neposlední řadě odhaluje práce potenciální vývoj krize do budoucna. To vše s využitím příspěvků a komentářů zahraničních i českých předních ekonomů, analytiků a politických osobností, které jsem převážně čerpala z hospodářsky a ekonomicky zaměřeného denního tisku, internetových stránek a v nedávné době publikovaných dílech ekonomických odborníků.

Jak jsem již naznačila, dále se teoretická část opět zabývá problematikou nezaměstnanosti mladých lidí, u kterých se riziko nenalezení práce z důvodu současné hospodářské situace v zemi značně zvyšuje. Tato část současného stavu je tedy jakousi sumarizací sociálně ekonomických, psychologických a zdravotních aspektů nezaměstnanosti mladých absolventů, na něž jsem svou pozornost soustředila v bakalářské práci. Svým zdrojem dat mi proto posloužila právě tato tematicky předcházející práce.

3.1 Použité metody výzkumu

V praktické části diplomové práce, v rámci vlastního výzkumu, zjišťuji situaci nezaměstnaných absolventů na trhu práce v Jihočeském kraji během doznívající hospodářské krize. Šetřením se tak pokouším zmapovat dopady recese na nezaměstnanost této sociální skupiny.

Data získaná předchozím výzkumem nepředstavovala reprezentativní vzorek nezaměstnaných absolventů v České republice. Posloužila však jako dobrá pilotáž či předvýzkum pro toto rozsáhlejší šetření.

3.1.1 Kvantitativní výzkum

Pro získání potřebných informací jsem použila metody dotazování a analýzy dokumentů, zvolená technika sběru dat zahrnuje dotazník a sekundární analýzu dat. Jedná se tedy o formu kvantitativního sociologického výzkumu.

Anonymní dotazník byl zhotoven ve dvou podobách a to ve formě internetového odkazu – <http://lindmajerova.limequery.com/81848/lang-cs> a dále pak v klasické tištěné verzi (viz. příloha č. 1). Lze předpokládat, že v dnešní době je pro mladé lidi používání internetu naprostou samozřejmostí.

Kromě úvodní části, ve které žádám respondenty o následné zanechání vyplněných dotazníků na úřadě práce, v jehož evidenci jako nezaměstnaní jsou, obsahuje dotazník celkem 22 otázek. Otázky jsou zaměřené podle potřeb výzkumu na zjišťování životní situace nezaměstnaného absolventa, současně jsou nezaměstnaným absolventům položeny otázky, jejichž prostřednictvím testuji stanovené hypotézy. Dotazník uzavírají otázky identifikační, které jsou umístěny na konci formuláře zcela záměrně, aby jejich nezbytné vyplnění neodradilo respondenty na samém počátku dotazování. K získání potřebných informací byly použity otázky uzavřené, otevřené i polootevřené.

Před vlastním zahájením výzkumu jsem prostřednictvím formálních dopisů oslovila ředitele všech 7 úřadů práce nacházejících se v Jihočeském kraji (ÚP v Českých Budějovicích, v Českém Krumlově, v Jindřichově Hradci, v Prachaticích, v Písku, v Táboře a ve Strakonících). Touto cestou jsem je požádala o spolupráci a odkázání na zprostředkovatele zaměstnání na jejich pracovišti, kteří tak osloví mnou požadovanou cílovou skupinu.

Mým záměrem bylo doručit na oslovené úřady práce krátké oslovovací dopisy (viz. příloha č. 2), určené pro evidované absolventy, s internetovým odkazem na dotazník, který se následně po vyplnění odešle do databáze ke zpracování

a vyhodnocení. Byla jsem nicméně upozorněna na to, že kvůli zvýšenému počtu nezaměstnaných v evidenci těchto úřadů práce, se nemohou zprostředkovatelé zaměstnání podílet na mém výzkumu s plným nasazením a zaslané oslovovací dopisy budou ponechány volně přístupné ve vestibulu. S tímto jsem oslovovací dopisy rozeslala a přidala barevné štítky s nápisem „Jen pro absolventy“.

Průběžně byly rozesílány i dotazníky v tištěné podobě. Odpovědi jednotlivých respondentů z těchto dotazníků jsem poté převáděla do internetové podoby pro výsledné vyhodnocení.

Dotazníkové šetření probíhalo zhruba od poloviny dubna do konce července roku 2010. Přístup do databáze byl ukončen ke dni 31. 7. 2010. Získané informace jsem posléze zpracovala pomocí počítačového programu do výsledných tabulek a grafů.

Všechny vyplněné dotazníky mám uložené ve svém osobním archivu, v období probíhajícího výzkumu byly rovněž dostupné na internetové adrese <http://lindmajerova.limequery.com/admin/admin.php?action=browse&sid=81848&subaction=all>.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Cílovou populaci pro tento výzkum představují absolventi středních a vysokých škol, kteří se nacházejí v evidenci na úřadech práce v Jihočeském kraji. Podle zákona č. 435/2004 Sb., o nezaměstnanosti, jsou absolventi popisováni jako mladí lidé do 25 let věku (mladiství, absolventi středních škol a učilišť) a absolventi vysokých škol do dvou let po úspěšném ukončení studia, nejdéle však do 30 let věku.

Za účelem statistického sledování se však stále používá definice absolventa jako uchazeče o zaměstnání evidovaného na ÚP podle místa jeho trvalého bydliště k určitému datu, u kterého doba od ukončení jeho studia nepřekročila dva roky.

Respondenti tvořící výzkumný soubor byli oslovováni prostřednictvím krátkých informačních dopisů nebo přímo samotnými zprostředkovateli zaměstnání na úřadě práce, v jehož evidenci se tito mladí nezaměstnaní právě nacházeli. Respondenti byli vybíráni náhodným výběrem.

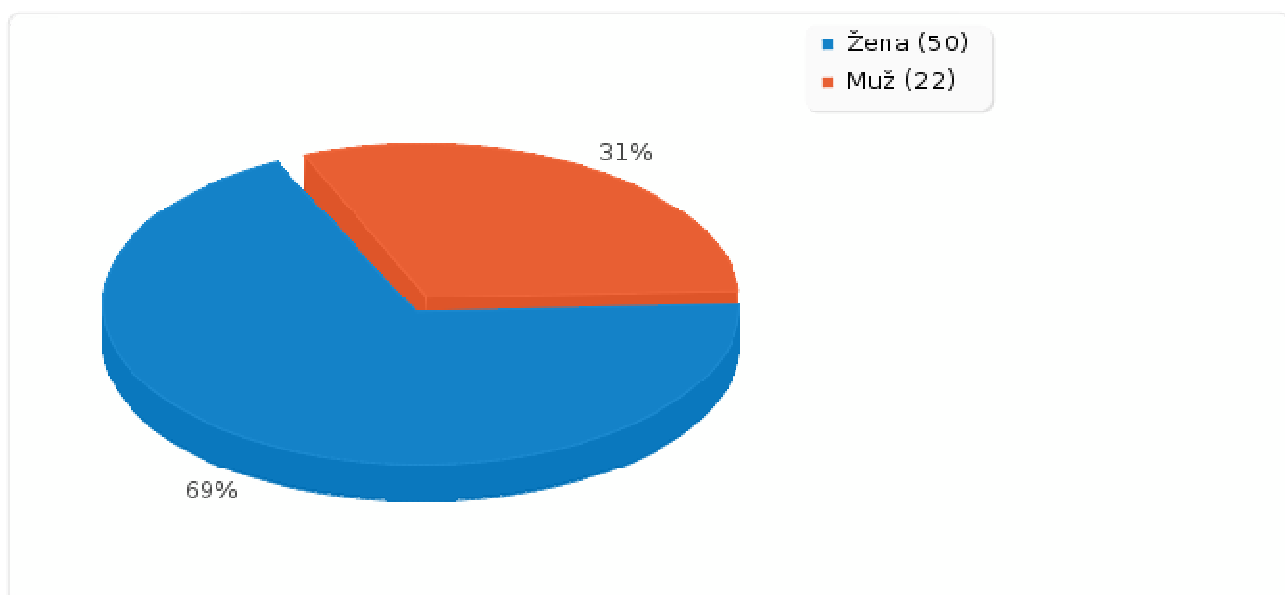
Jen tři úřady práce z celkového počtu sedmi, konkrétně ÚP v Českých Budějovicích, v Písku a ve Strakoniciích, projevíly ochotu s tím, že zaslané dotazníky v tištěné podobě vyplní s nezaměstnanými absolventy samotní zprostředkovatelé zaměstnání. I na tyto úřady práce jsem samozřejmě kromě tištěných formulářů zaslala oslovovací dopisy s uvedeným internetovým odkazem na dotazník.

Pro výzkum bylo tedy použito pouze 48 dotazníků v tištěné podobě. Celkové množství vyplněných dotazníků čítá 72.

4. VÝSLEDKY

Otázky zaměřené na identifikaci respondentů, stupeň dosaženého vzdělání včetně zaměření studia jsou vyhodnocené prostřednictvím grafů 4.1 – 4.3 a tabulky 4.1.

Graf 4.1: Pohlaví respondentů

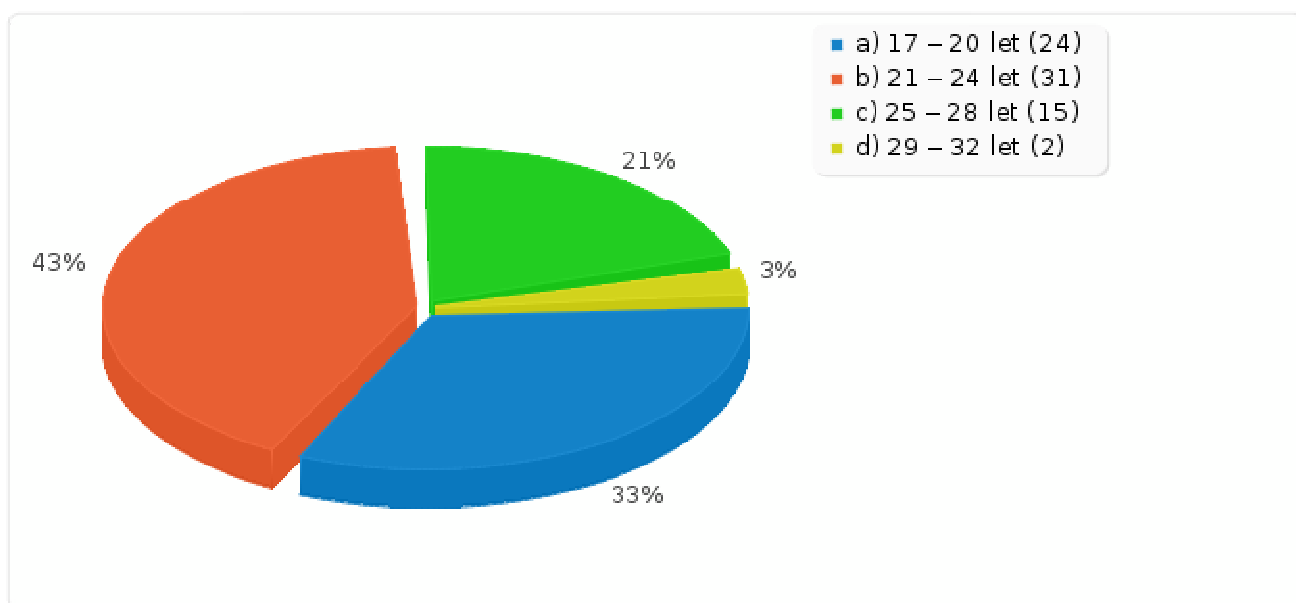

Zdroj: vlastní výzkum

Výzkumu se zúčastnilo celkem 72 respondentů. Vzorek čítá 50 žen a 22 mužů zařazených v době probíhajícího šetření do evidence jednoho ze sedmi ÚP v Jihočeském kraji.

Graf znázorňuje procentuální zastoupení mužů a žen mezi nezaměstnanými absolventy.

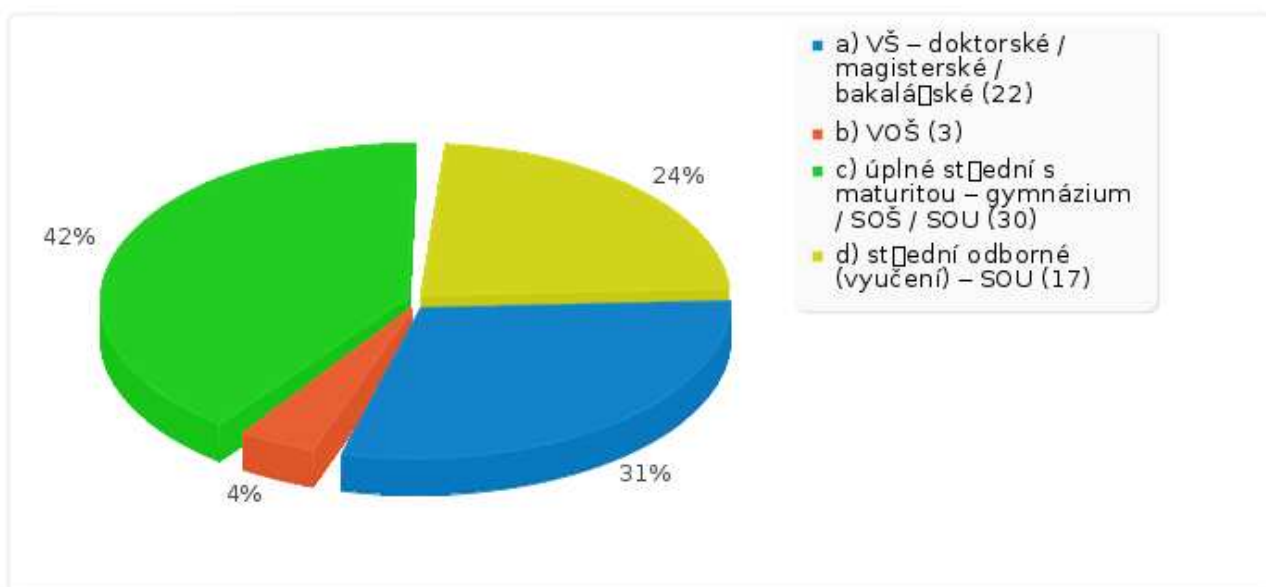
Graf 4.2: Věkové skupiny absolventů

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenty jsem rozdělila podle jejich stáří do čtyř věkových skupin. Nejpočetnější věkovou skupinu tvořili absolventi ve věku 21 až 24 let a to 43 % z celkového počtu dotázaných. Pouze dva respondenti spadali do nejstarší věkové skupiny 29 až 32 let.

Graf 4.3: Nejvyšší dosažený stupeň vzdělání absolventů

Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce dotázaných respondentů, a to rovných 30 z celkového množství 72 absolventů, uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání úplné střední s maturitou, kam se řadí školy typu gymnázia, střední odborné školy (SOŠ) a středního odborného učiliště (SOU).

Dvacet dva respondentů z výzkumného vzorku úspěšně absolvovalo vysokou školu (VŠ).

Střední odborné vzdělání bez maturitní zkoušky (SOU) získalo celkem 24 % dotázaných. V tomto případě hovoříme o 14 vyučených. Do této skupiny absolventů jsem byla nucena zahrnout i 3 respondenty s ukončenou základní školou.

Nejméně absolventů, v počtu 3, završilo své studium ve školském zařízení typu vyšší odborné školy (VOŠ).

Tabulka 4.1: Zaměření absolvovaného studia respondentů

Zaměření studia	Počet absolventů
všeobecné gymnázium	7
ekonomické	16
zemědělství	7
pedagogické	4
sociální péče	3
lékařství	1
hotelnictví a turismus/cestovní ruch	2
státní správa/administrativa	3
biologie/ekologie	2
chemie	1
knihovnictví	1
žurnalistika	1
prodavačka	2
kadeřnice	2
kosmetička	1
kuchař/číšník	3
zedník/tesař/truhlář	5
stavitelství	2
železniční doprava	1
informační technologie	1
civilní ochrana	1
základní	3
neuveдено	2

Zdroj: vlastní výzkum

Při zpracování a vyhodnocování dat uvedených v této tabulce jsem se zaměřila pouze na vlastní zaměření ukončeného studia. Nerozlišuji tedy, zda se jedná o absolventy střední, či vysoké školy. Mnohé názvy oborů napovídají samy o sobě, o jaký typ vzdělání jde (primární, sekundární, terciární).

Tři respondenti mají ukončené pouze základní vzdělání. Tato práce však mapuje dopady celosvětové finanční krize na nezaměstnanost absolventů především středních a vysokých škol. Ve 2 případech absolventi neuvedli zaměření svého studia nebo název oboru.

Nejčastější uvedené zaměření studia nezaměstnaných absolventů v tomto výzkumu je ekonomické – obchodní akademie, ekonomika a management, obchodník, hospodářská a podnikatelská sféra. Tento typ vzdělání získalo 16 dotázaných.

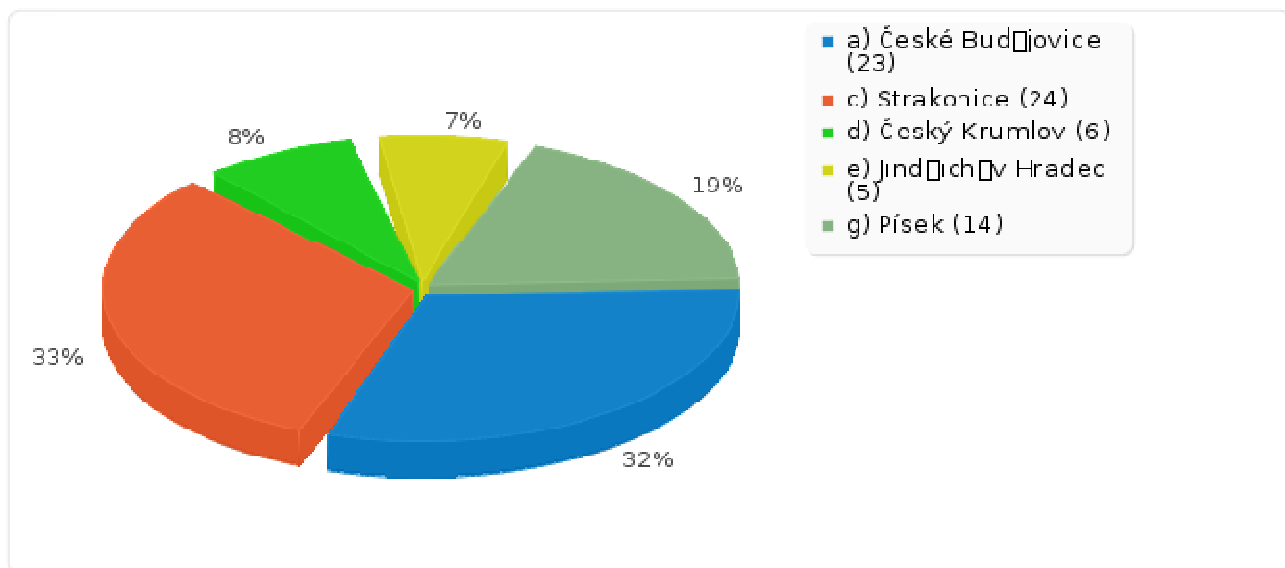
Studijní program, popřípadě obor zemědělství na vysoké, či střední škole absolvovalo celkem 7 respondentů.

Stejný počet respondentů ukončilo zdárně své studium na jednom z všeobecných gymnázií v České republice.

Následující data zobrazená v grafech 4.4 a 4.5 sledují zastoupení jednotlivých úřadů práce na jihu Čech, v jejichž evidenci se dotázaní v době probíhajícího výzkumu nacházeli. Jde celkem o sedm ÚP působících na území Jihočeského kraje, na výzkumu se však podílelo jen pět z oslovených sedmi úřadů práce.

Druhý graf vypovídá o vlastní délce evidence nezaměstnaných absolventů na úřadě práce.

Graf 4.4: Počet absolventů v evidenci jednotlivých ÚP v Jihočeském kraji

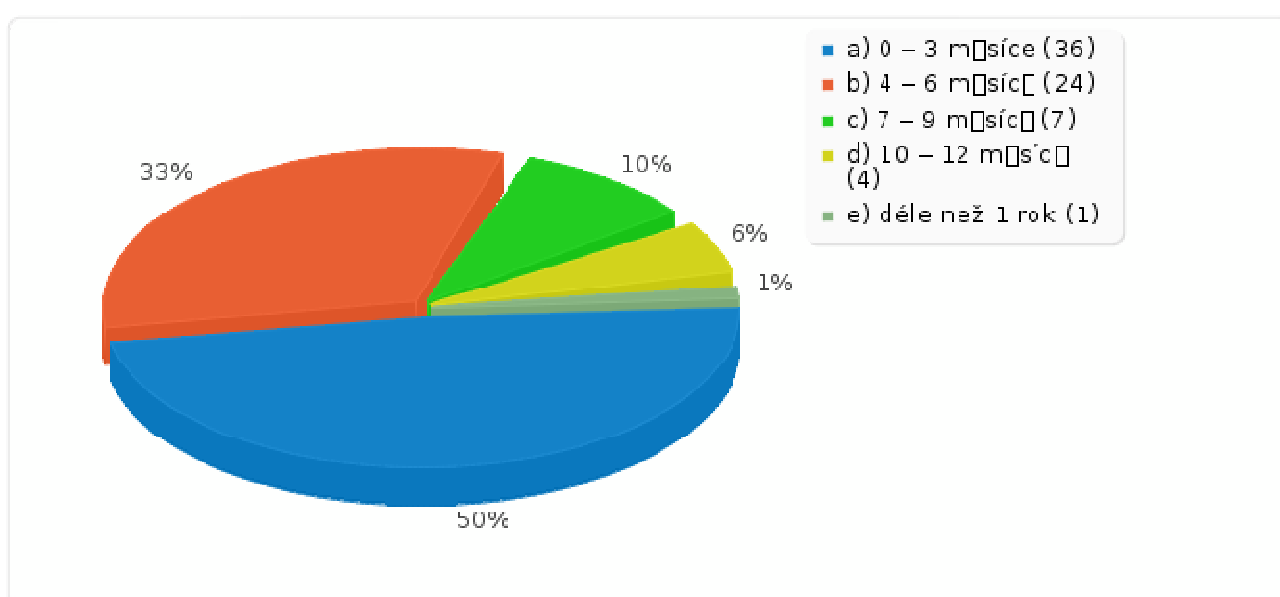
Zdroj: vlastní výzkum

V evidenci ÚP ve Strakonici se nacházelo 24 nezaměstnaných absolventů. Tito respondenti tak představovali 33 % z celkového množství výzkumného souboru.

Druhou nejpočetnější skupinou byli absolventi evidovaní na ÚP v Českých Budějovicích. Prostřednictvím tohoto úřadu práce hledalo zaměstnání 23 dotázaných.

Čtrnáct nezaměstnaných využívalo zprostředkovatelských služeb ÚP v Písku a 6 ÚP v Českém Krumlově. 7 % z dotázaných respondentů se v době probíhajícího šetření evidovalo na ÚP v Jindřichově Hradci.

Graf 4.5: Délka evidence respondentů na úřadě práce

Zdroj: vlastní výzkum

Dobu evidence jsem rovněž rozdělila do 5 časových úseků pro přehlednější znázornění vlastní délky evidence. Jednotlivý časový úsek tak představuje 3 měsíce. Každý měsíc v prvním kalendářním roce evidence nezaměstnaného je rozhodující z hlediska jeho motivace pro hledání práce. S tím rovněž souvisí psychosociální pohoda jedince, který se snaží vypořádat s touto nepříznivou životní situací, jež nezaměstnanost bez pochyb představuje.

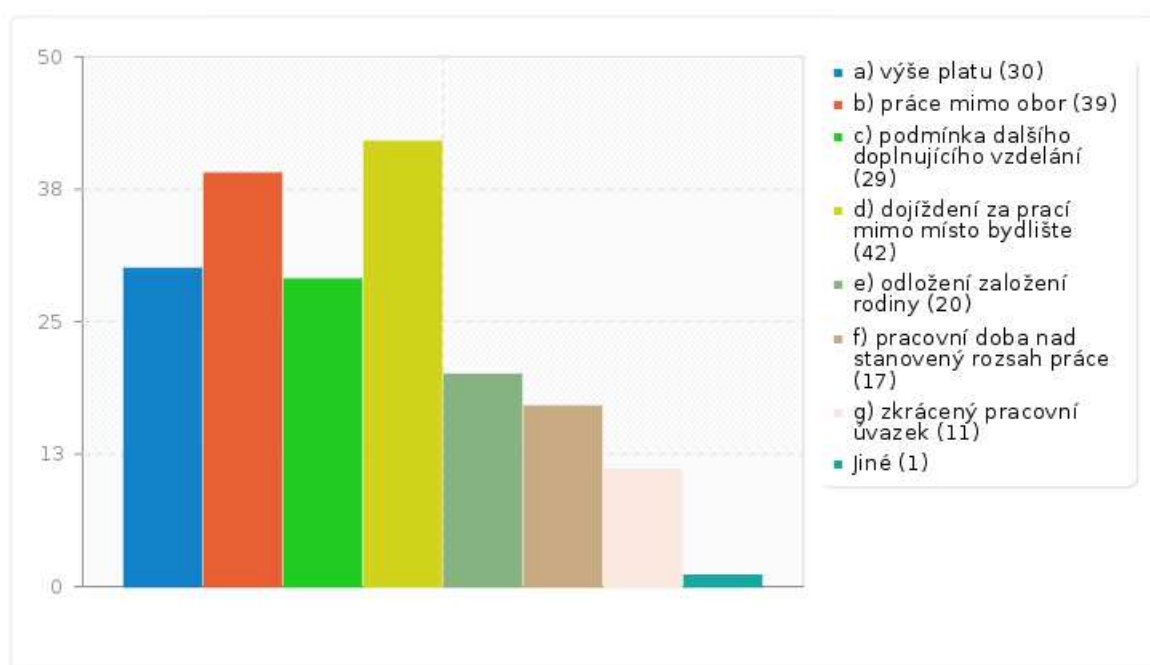
Přesně polovina dotázaných uvedla dobu své evidence na jednom z úřadů práce v Jihočeském kraji 0 až 3 měsíce. Nejčastěji tak odpovědělo 36 absolventů škol hledajících zaměstnání.

Dvacet čtyři respondentů (33 %) uvedlo 4 až 6 měsíců jako celkovou délku své evidence.

Jen 1 absolvent se nacházel v evidenci déle než 1 rok.

Grafy 4.6 – 4.10 vypovídají o samotné aspiraci na získání zaměstnání absolventů škol. Pomocí výzkumných otázek jsem se snažila zjistit, jaké nároky mají respondenti na pracovní místo, o něž se ucházejí, na jaké požadavky ze strany zaměstnavatele jsou ochotni přistoupit, jak aktivně k hledání zaměstnání přistupují a co vlastně mohou nabídnout trhu práce jako lidský kapitál.

Graf 4.6: Nároky na pracovní místo ze strany uchazečů o zaměstnání

Zdroj: vlastní výzkum

U této otázky zaměřené na nároky, ze kterých by byli respondenti ochotni slevit při ucházení se o určitou pracovní pozici, bylo možno označit více odpovědí (viz. legenda).

Dle výsledků znázorněných v sloupcovém grafu by byli nezaměstnaní absolventi nejvíce ochotni za prací dojíždět mimo místo svého bydliště. Takto odpovědělo 42

respondentů. Dále by dotazovaným nečinil problém pracovat mimo vystudovaný obor. Tuto možnost zvolilo 39 uchazečů o zaměstnání.

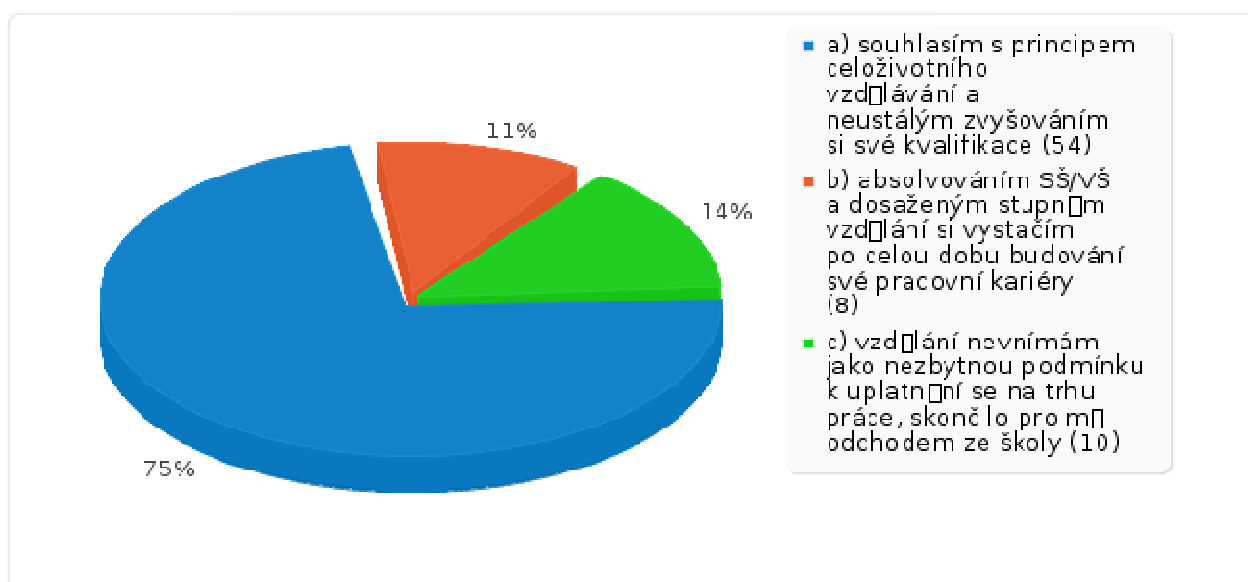
Mezi další možnou alternativu lze řadit otázku výše platu, kdy by 30 respondentům nevadilo pracovat za nižší mzdu, než odpovídá jejich pracovní pozici, a těsně za touto volbou se nabízí podmínka dalšího doplňujícího vzdělání (celkem 29 odpovědí). O přístup čerstvých absolventů k dalšímu vzdělání rozšiřuje tuto problematiku následující graf 4.7.

Již méně si dokáží respondenti představit kvůli získání zaměstnání odložit založení rodiny, a to ve 20 případech.

Nejméně jsou tito nezaměstnaní ochotni slevit z nároků na pracovní místo typu práce přesčas (17 odpovědí) a zkráceného pracovního úvazku (11 odpovědí).

Pouze 1 ze 72 oslovených zvolil svou vlastní odpověď. Je ochoten vzít i práci neadekvátní jeho vzdělání.

Graf 4.7: Přístup absolventů k celoživotnímu vzdělávání

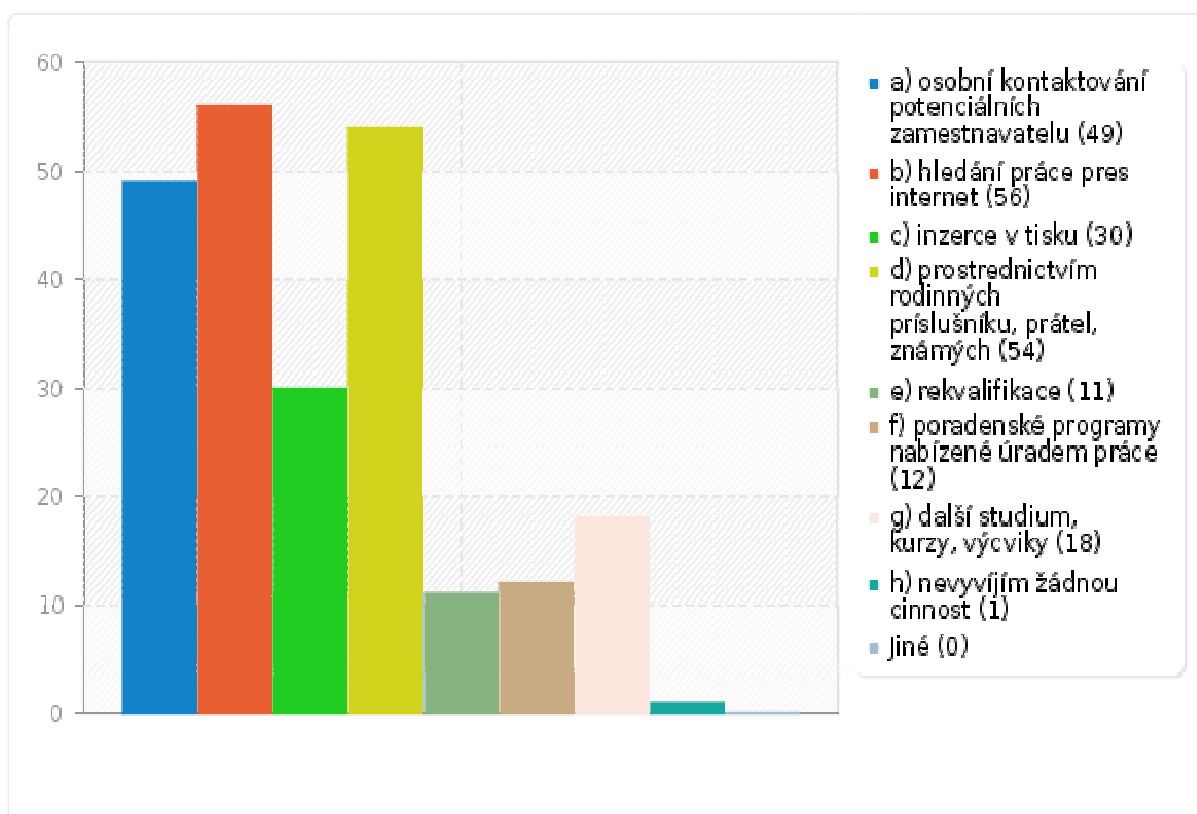
Zdroj: vlastní výzkum

Naprostá většina dotázaných, celých 75 %, souhlasí s principem celoživotního vzdělávání a neustálým zvyšováním si své kvalifikace.

10 absolventů a potenciálních zaměstnanců vzdělání nevnímá jako nezbytnou podmínku k uplatnění se na dnešním trhu práce. Podle jejich názoru pro ně možnost vzdělávání se skončila odchodem ze školy.

Zbytek respondentů si myslí, že absolvováním střední či vysoké školy včetně dosaženého stupně vzdělání si vystačí po celou dobu budování jejich pracovní kariéry. Tuto možnost označilo 8 dotázaných absolventů.

Graf 4.8: Způsoby zvyšování šancí k nalezení zaměstnání

Zdroj: vlastní výzkum

Rovněž tato otázka skýtala možnost více variant odpovědí podle osobní snahy a vyvíjené aktivity při hledání zaměstnání jednotlivými respondenty.

Nejčastější způsob aktivního přístupu shánění zaměstnání představuje v 56 případech zvolených odpovědí hledání práce přes internet.

Padesát čtyři nezaměstnaných zvyšuje svou šanci k nalezení uplatnění na trhu práce za přispění rodinných příslušníků, přátel a známých.

V osobním kontaktování potenciálních zaměstnavatelů spatřuje výhodu celých 49 dotázaných.

Mezi další varianty, jak přispět k řešení své nezaměstnanosti, řadí absolventi z tohoto výzkumného souboru pročitání inzerce nabídek práce v tisku (30 odpovědí), 18 respondentů zvažuje další studium nebo absolvování vhodných kurzů a výcviků pro zvýšení své kvalifikace.

Dále se tito klienti výše zmíněných úřadů práce účastní poradenských programů zaměřených právě na absolventy a mladistvé v evidenci (tuto nabídku využívá celkem 12 dotázaných) a v neposlední řadě 11 evidovaných souhlasilo s možností rekvalifikace zprostředkovanou také úřadem práce.

Jeden respondent uvedl, že nevyvíjí žádnou činnost pro zvýšení šance k získání práce – plní tedy pouze povinnosti vyplývající z evidence.

Graf 4.9: Postoj k řešení nezaměstnanosti respondentů

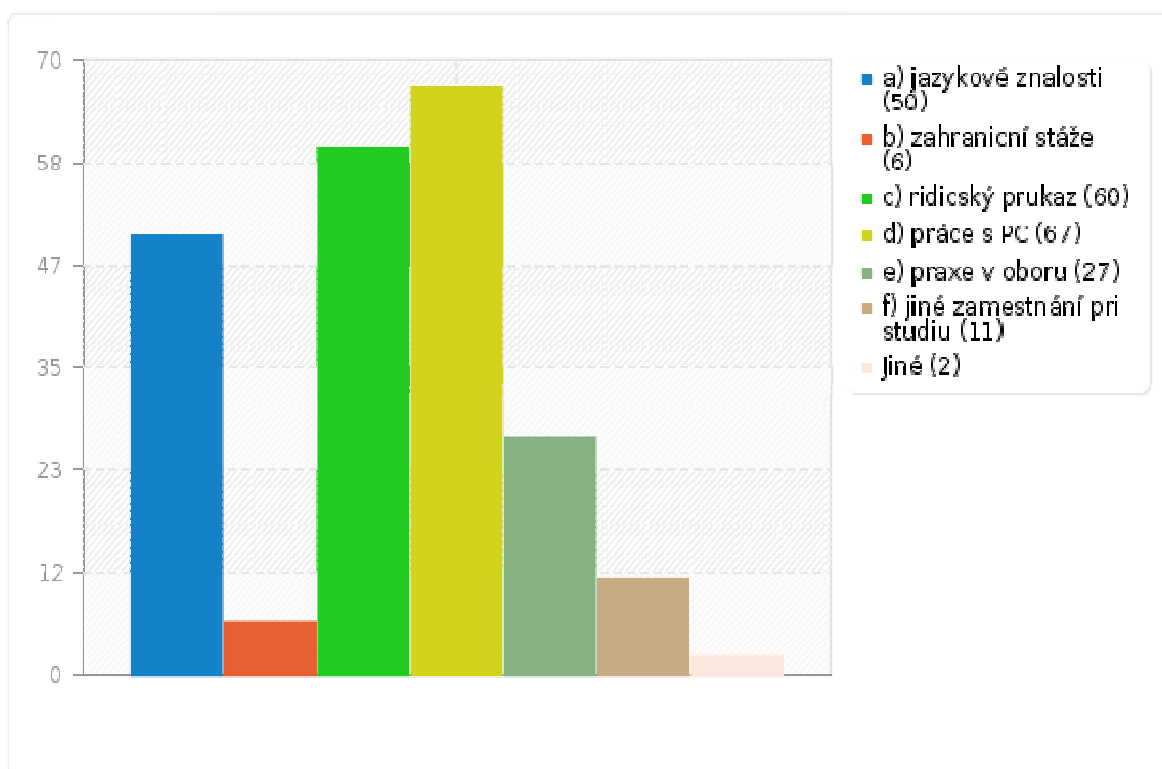
Zdroj: vlastní výzkum

S předchozí otázkou souvisí samotný postoj absolventů k řešení nezaměstnanosti. To, jak se tito nezaměstnaní aktivně staví čelem ke své situaci, či naopak zda nechávají problémy pro ně plynoucí z nezaměstnanosti v rukách sociálního státu, lze vyčíst právě z tohoto výšečového grafu.

Téměř všichni dotázaní (93 %) se ztotožňují s názorem, že nezaměstnaný člověk by se měl snažit řešit svou nepříznivou situaci s co největším úsilím, s využitím veškerého svého potenciálu a převzít tak zodpovědnost za tuto sociální událost.

Pouze 5 respondentů se v případě nezaměstnanosti plně spoléhá na podporu a ochranu ze strany státu a očekává jeho opatření směřující k ovlivnění situace na trhu práce.

Graf 4.10: Dovednosti, znalosti a zkušenosti absolventů pro uplatnění na trhu práce

Zdroj: vlastní výzkum

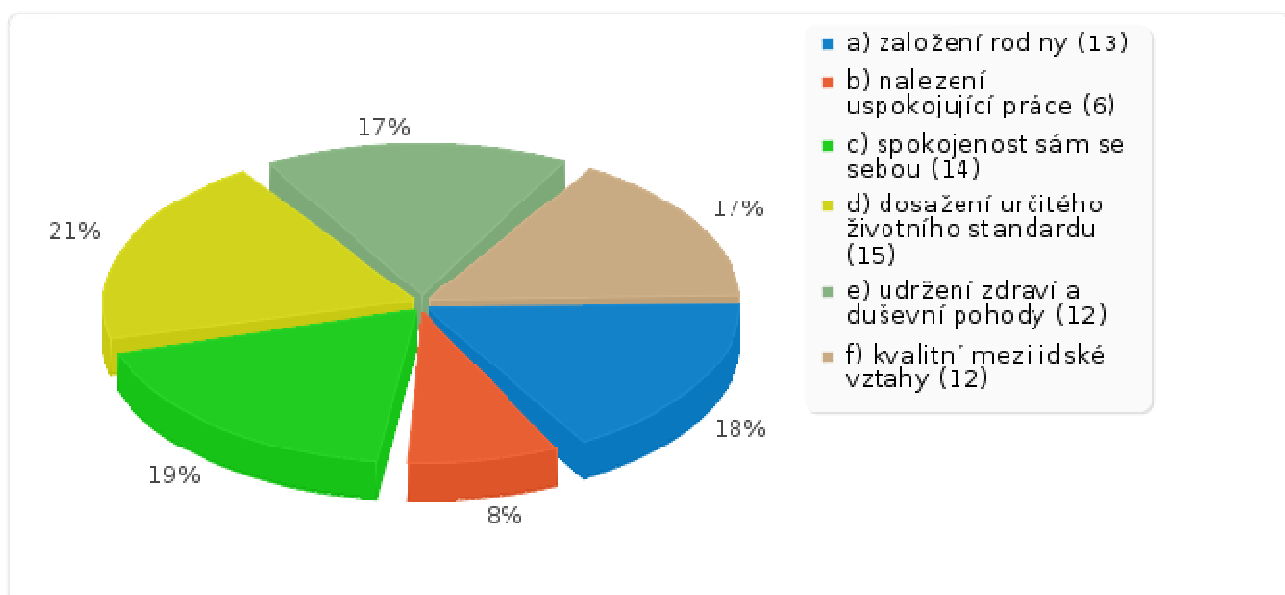
Tento graf vyjadřuje profesní „vybavenost“ absolventů ucházejících se o místo na trhu práce. Vše, co mohou respondenti nabídnout potenciálnímu zaměstnavateli, bylo možno v odpovědích označit.

Šedesát sedm respondentů umí pracovat s počítačem, 60 dotázaných vlastní řidičský průkaz a 50 absolventů má určité jazykové znalosti. Praxí v oboru se může pochlubit 27 uchazečů o zaměstnání, 11 dotázaných pracovalo mimo obor během studia a zkušenostmi ze zahraniční stáže disponuje celkem 6 absolventů.

Další dovednosti, znalosti či zkušenosti zahrnují u 2 nezaměstnaných schopnost prosadit se a absolvování ošetrovatelského kurzu pro nemocnice a sociální zařízení nad rámec svého vzdělání.

Následující výsledky vyhodnocené po sběru dat (grafy 4.11 – 4.13) hovoří o cílech, životních plánech mladých nezaměstnaných a krocích, které tito absolventi hodlají do budoucna udělat, aby opustili status nezaměstnaného a svůj život měli opět pod kontrolou.

Graf 4.11: Životní cíle nezaměstnaných absolventů

Zdroj: vlastní výzkum

Podle pokynů uvedených v dotazníku, měli respondenti ohodnotit své odpovědi přiřazením číslic od 1 do 6 z hlediska svých preferencí, kdy jednička představuje absolutní prioritu.

Pro 15 dotázaných je nejdůležitějším životním cílem dosažení určitého životního standardu.

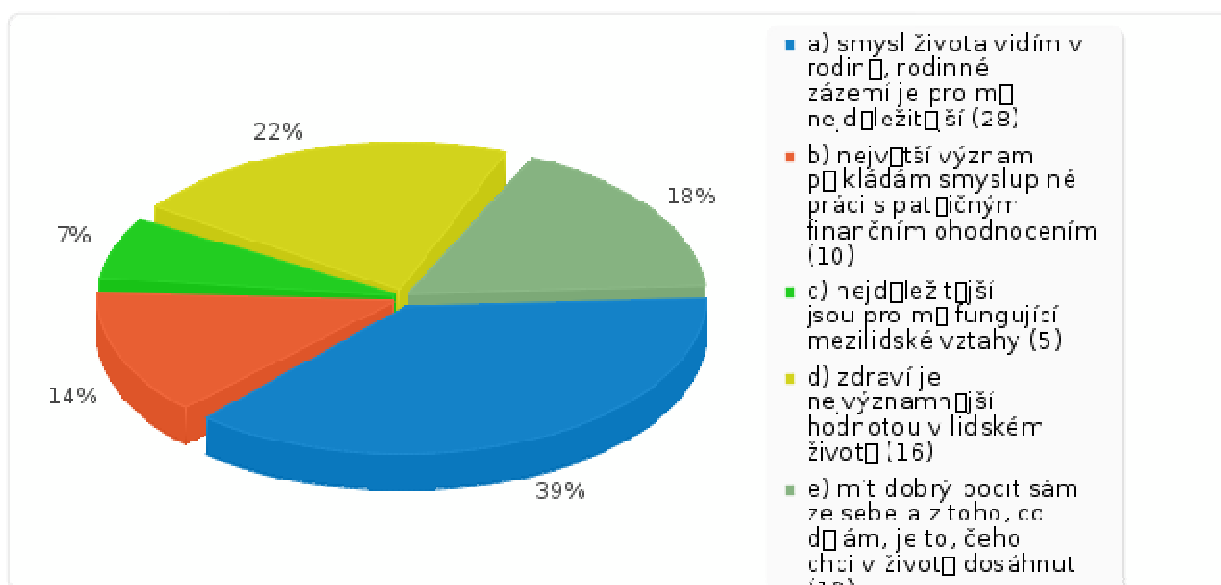
Na druhé pozici se u 19 % mladých nezaměstnaných umístila spokojenost sama se sebou jako nejpreferovanější z životních cílů.

Založení rodiny, jak můžeme vyčíst z grafu, obsadilo třetí příčku. Tento plán do budoucna číslo jedna označilo celkem 13 absolventů (18 % výzkumného souboru).

V následujícím stejném pořadí, čtvrtém a pátém, spatřuje 17 % své nejdůležitější životní cíle v udržení zdraví a duševní pohody a v kvalitních mezilidských vztazích.

Nalezení uspokojující práce se podle výsledků řadí na poslední, šesté místo. Ve svém životě tomuto cíli přikládá největší váhu 6 nezaměstnaných.

Graf 4.12: Osobní priority nezaměstnaných absolventů

Zdroj: vlastní výzkum

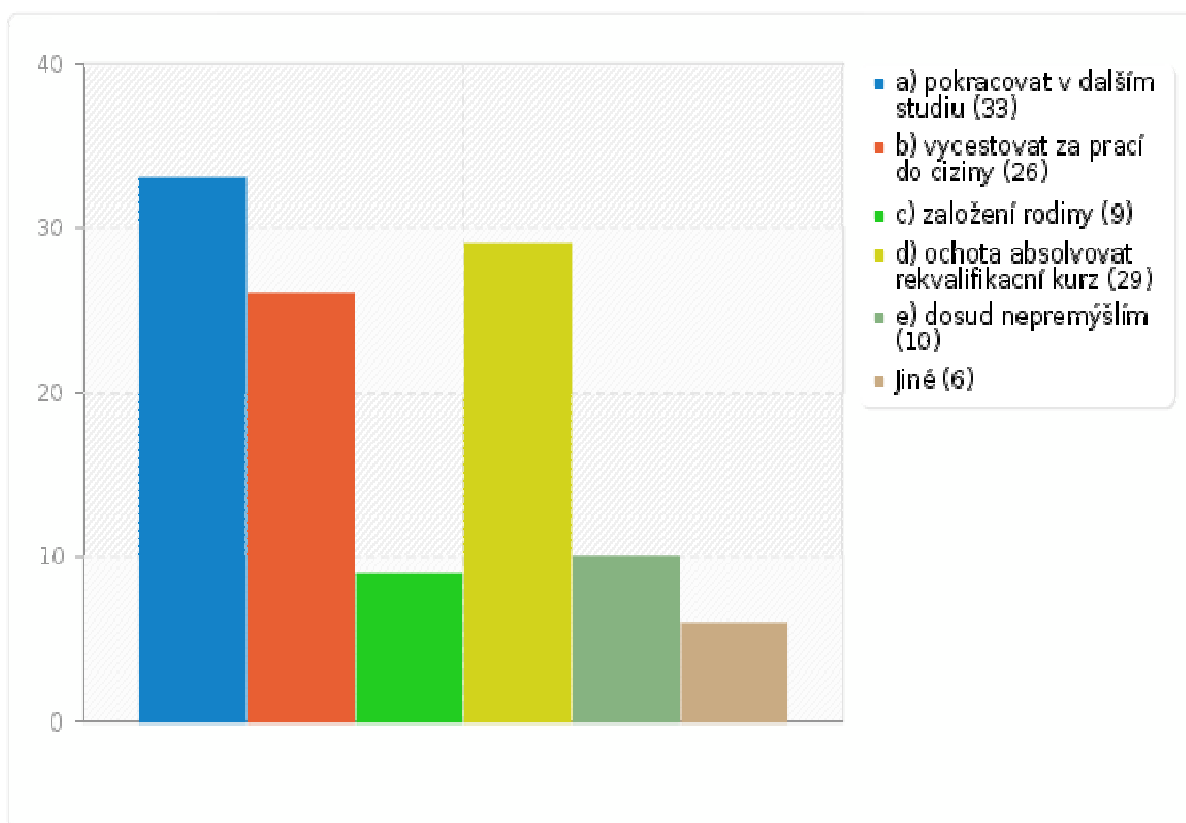
Podle tohoto grafu 28 respondentů z celkového množství dotázaných spatřuje smysl života v rodině, rodinné zázemí je pro ně nejdůležitější.

Dvacet dva procent absolventů volilo jako nejvýznamnější atribut v lidském životě zdraví (v 16 případech).

Naopak 13 nezaměstnaných chce mít v životě dobrý pocit sama ze sebe a z toho, co dělají. Takto odpovědělo 18 % z výzkumného vzorku.

Největší význam přikládá 10 dotázaných (14 %) smysluplné práci s patřičným finančním ohodnocením a 7 % preferuje podle tohoto výzkumu fungující mezilidské vztahy.

Graf 4.13: Další možnosti řešení nezaměstnanosti z pohledu respondentů

Zdroj: vlastní výzkum

Třicet tři čerstvých absolventů je podle těchto výsledků odhodláno pokračovat v dalším studiu a skutečné budování kariéry tak odložit na později. Současně si tak zvýší svou kvalifikaci a nepříznivé období finanční krize přečkají ve školních lavicích.

Ochotu absolvovat rekvalifikační kurz a zvýšit si tak šanci k nalezení zaměstnání vykazuje 29 ze 72 oslovených.

Jako další možnost řešení své nepříznivé životní situace vidí 26 mladých nezaměstnaných ve vycestování za prací do ciziny a zkusit štěstí v uplatnění se za hranicemi.

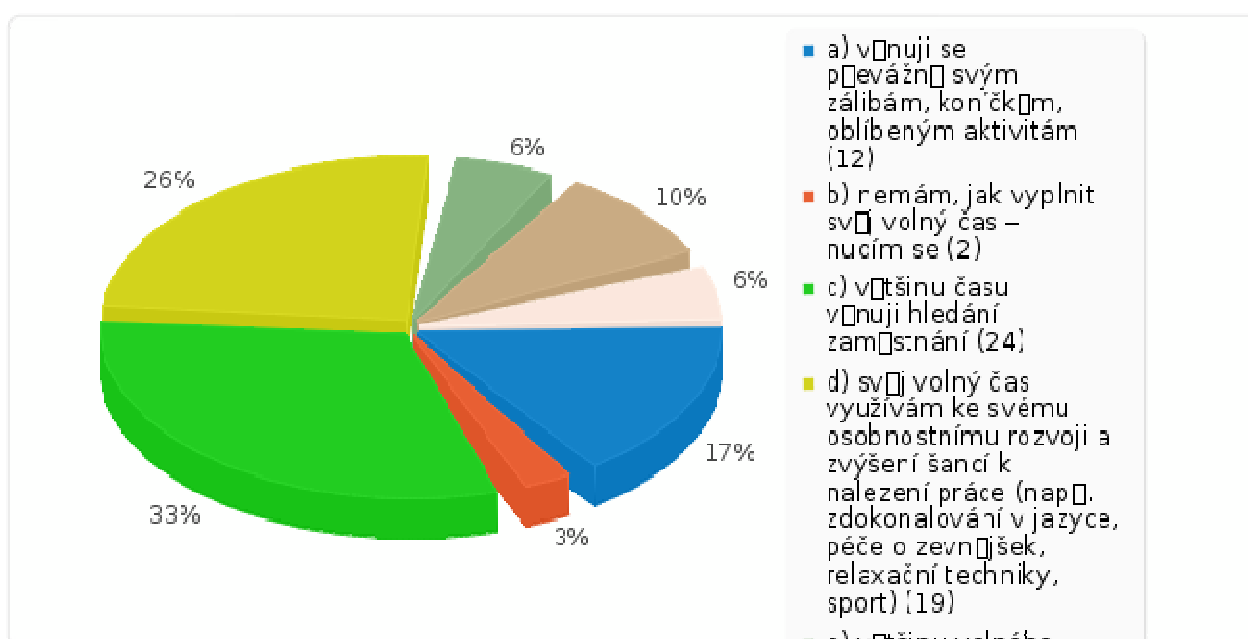
O nabízejících se variantách dosud nepřemýšlelo celkem 10 uchazečů o zaměstnání.

O založení rodiny uvažuje v tomto výzkumném souboru 9 respondentů. Přešli by tak do budoucna ze statusu nezaměstnaného do statusu rodiče.

Šest absolventů v evidenci zvolilo jinou alternativu jako východisko z nezaměstnanosti. U této otázky mohli respondenti zvolit až tři možnosti odpovídající skutečnosti.

Prostřednictvím dvou otázek jsem se rovněž pokusila poodhalit trávení volného času nezaměstnaných absolventů a vystihnout jejich psychosociální pohodu. I tyto aspekty zásadním způsobem odrážejí nazírání na nepříznivou sociální situaci, v níž se momentálně respondenti nalézají, a jejich celkový postoj k životu. Grafy 4.14, 4.15 a tabulka 4.2 jsou toho názornou ukázkou.

Graf 4.14: Trávení volného času nezaměstnaných absolventů

Zdroj: vlastní výzkum

Trávení volného času nezaměstnaných v tomto vzorku mimo jiné koresponduje i s jejich přístupem k hledání zaměstnání. Respondenti mohli označit pouze jednu jim nejbližší odpověď. Z grafu lze tedy vyčíst, že větší část těchto respondentů, celých 33 %, většinu času vyplňuje právě hledáním práce.

Devatenáct dotázaných absolventů využívá svůj volný čas k osobnímu rozvoji, což může například představovat zdokonalování v jazyce, péči o zevnějšek, relaxační techniky atd.

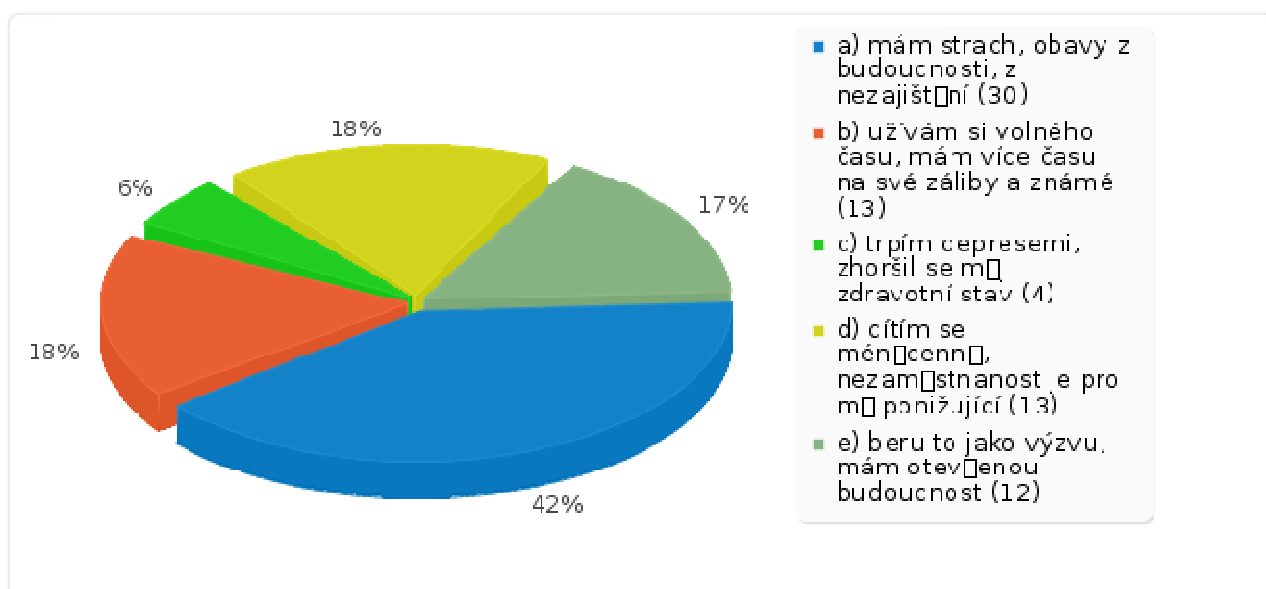
Sedmnáct procent se v době nezaměstnanosti, kdy mají tito jedinci více volna než školou povinní či pracující část obyvatel, převážně věnuje svým zálibám, koníčkům a oblíbeným aktivitám.

S domácími pracemi pomáhá rodičům v době svého volna 10 % mladých nezaměstnaných.

Stejným dílem byly zvoleny odpovědi „Většinu volného času trávím „venku“ s kamarády a známými“, nebo dotázaní uvedli jiné aktivity (práce bez smlouvy ve dvou případech, příprava na navazující studium, sledování nehodnotných televizních programů).

Pocit nudy a neschopnost, jak naložit se svým volným časem, přiznali 2 respondenti.

Graf 4.15: Subjektivní pocity respondentů související s jejich nezaměstnaností

Zdroj: vlastní výzkum

Výšečový graf ukazuje, že 42 % respondentů (30 nezaměstnaných absolventů) reaguje na nepříznivou finanční situaci, jako na jeden z důsledků nezaměstnanosti, obavami z budoucnosti a strachem z nezajištění.

Třináct odpovědí potvrzuje skutečnost, kdy se 18 % těchto mladých hledajících zaměstnání cítí méněcenně a nezaměstnanost je pro ně ponižující.

Na druhou stranu si rovněž 13 absolventů z tohoto vzorku užívá volna dle své libosti, mají tak více času na své záliby a známé.

Ocitnutí se v této bezprizorní situaci, plně nejasných zítřků, vnímá 17 % dotázaných jako životní výzvu. Dle svého názoru má tak otevřenou budoucnost celkem 12 respondentů.

Čtyři nezaměstnaní absolventi trpí dokonce depresemi a zhoršil se jejich zdravotní stav.

Tabulka 4.2: Počet odmítnutí při ucházení se o zaměstnání

Počet odmítnutí ze strany zaměstnavatele	Množství absolventů
0	11
1	5
2	2
3	8
4	1
5	11
6	5
7	3
8	2
10	2
12	2
15	3
20	4
10 – 20	4
24	1
28	1
několikrát	1
mnohokrát	3
vždy	4
nepočítá	1
neví	1

Zdroj: vlastní výzkum

Tato jednoduchá tabulka poskytuje informace o počtu poptávek po pracovních místech všech 72 evidovaných absolventů, které ve většině případů (61) končily odmítnutím ze strany potenciálního zaměstnavatele. I to se podepisuje na emočním prožívání nezaměstnanosti.

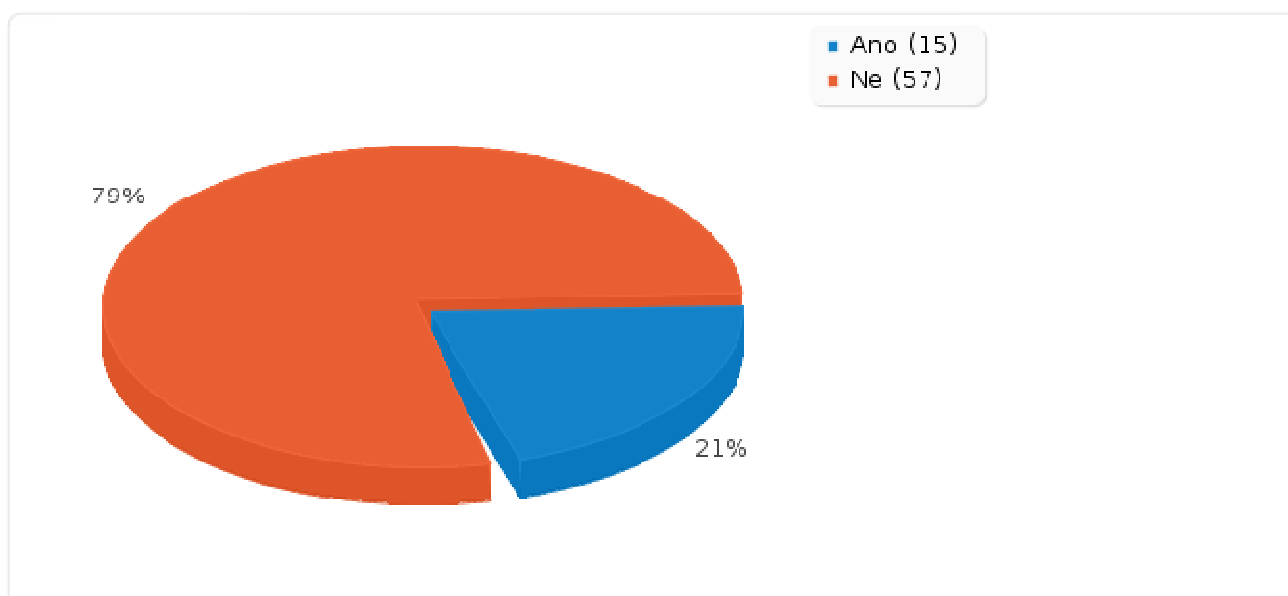
Stejný počet odmítnutí, v mém výzkumu pět, muselo vyslechnout celkem 11 dotázaných. Jednomu z dotázaných řeklo ne při ucházení se o určitou pracovní pozici až 28 zaměstnavatelů za celou dobu hledání práce (v evidenci 7 až 9 měsíců).

Avšak 11 respondentů dosud tuto negativní zkušenost na trhu práce nemá, nebo jim pracovní místo bylo přislíbeno a jejich nezaměstnanost tak můžeme považovat za frikční.

Průměrný počet odmítnutí na jednoho respondenta vychází přibližně 10.

Poslední okruh otázek, jejichž odpovědi jsou opět znázorněny pomocí grafů, se zaměřuje na rodinné zázemí nezaměstnaných absolventů, na jejich vztahy s nejbližším okolím. Rovněž se zajímám o možnosti bydlení respondentů v době jejich nezaměstnanosti (grafy 4.16 – 4.18). Zda se tito nezaměstnaní snaží zlepšit svou finanční situaci vlastním přičiněním, odráží graf 4.19.

Graf 4.16: Vliv nezaměstnanosti na vztahy respondenta s rodinou, partnerem, přáteli

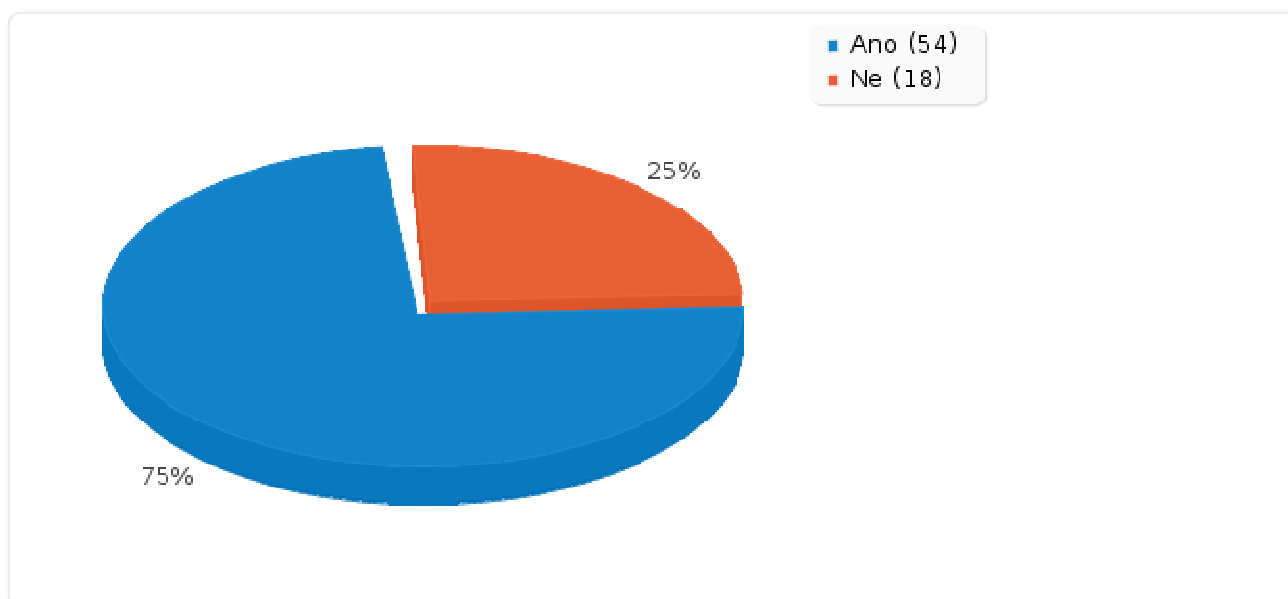
Zdroj: vlastní výzkum

Na dotaz, jestli nezaměstnanost absolventů nějakým způsobem ovlivnila kvalitu vztahů s jejich rodinnými příslušníky a blízkými osobami, odpovědělo záporně 57 respondentů (79 %).

V 15 případech se skutečně vztahy dotázaných s nejbližším okolím zhoršily. Pro 21 % to znamená ztrátu důvěry, neshody v rodině či v partnerském vztahu, opuštění

partnerem, hádky s blízkými, podrážděnost vůči okolí, nadřazenost ze strany rodičů, partnera, závidění práce ostatním, finanční závislost.

Graf 4.17: Otázka bydlení absolventů v době nezaměstnanosti

Zdroj: vlastní výzkum

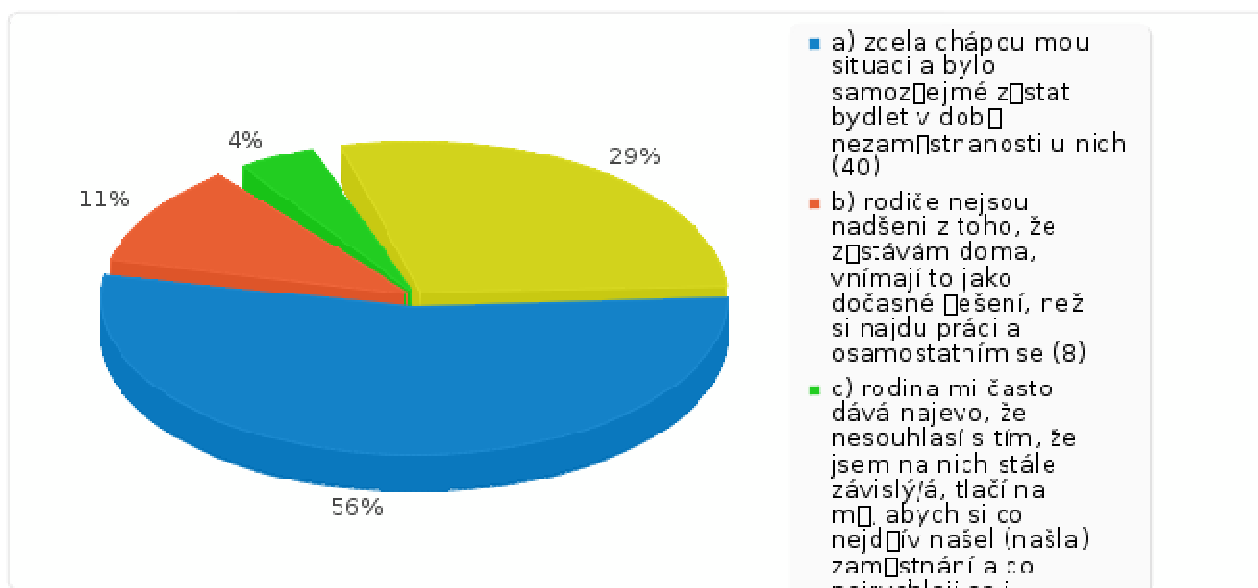
Osmnáct dotázaných absolventů uvedlo, že bydlí jinde než ve své nukleární rodině. Ve čtvrtině případů mají mladí nezaměstnaní k dispozici vlastní byt nebo podnájem, 2 stále ještě využívají možnosti ubytování na vysokoškolských kolejích. Tito respondenti nejčastěji sdílí domácnost se svými partnery nebo bydlí u známých či u sourozence.

Možnosti zůstat v období nezaměstnanosti bydlet u svých rodičů využívá většina respondentů, celých 75 %.

Ptala jsem se i na důvody, které je k tomuto rozhodnutí vedly. Mezi nejčastější odpovědi se řadí nedostatek finančních prostředků na vlastní bydlení. S tím souvisí

vědomí toho, že bydlení u rodičů je levnější, jako další uvedený důvod. Na třetím místě je nejčastějším důvodem bydlení u rodičů jen na přechodnou dobu, kdy mají tito čerství absolventi v plánu pokračovat na začátku školního roku v dalším vzdělávání nebo skutečně vstoupí na trh práce na pozici zaměstnance. Nemít, kde jinde bydlet, nezletilost a možnost si za dobu bydlení s rodiči našetřit nějaké peníze uvedla další část oslovených. Někteří z nezaměstnaných vidí setrvání v původní rodině jako něco automatického, cítí se zde dobře, nemají potřebu se stěhovat a všeobecná podpora ze strany jejich rodičů jim plně vyhovuje.

Graf 4.18: Reakce rodiny respondenta na jeho setrvání v domácnosti během nezaměstnanosti

Zdroj: vlastní výzkum

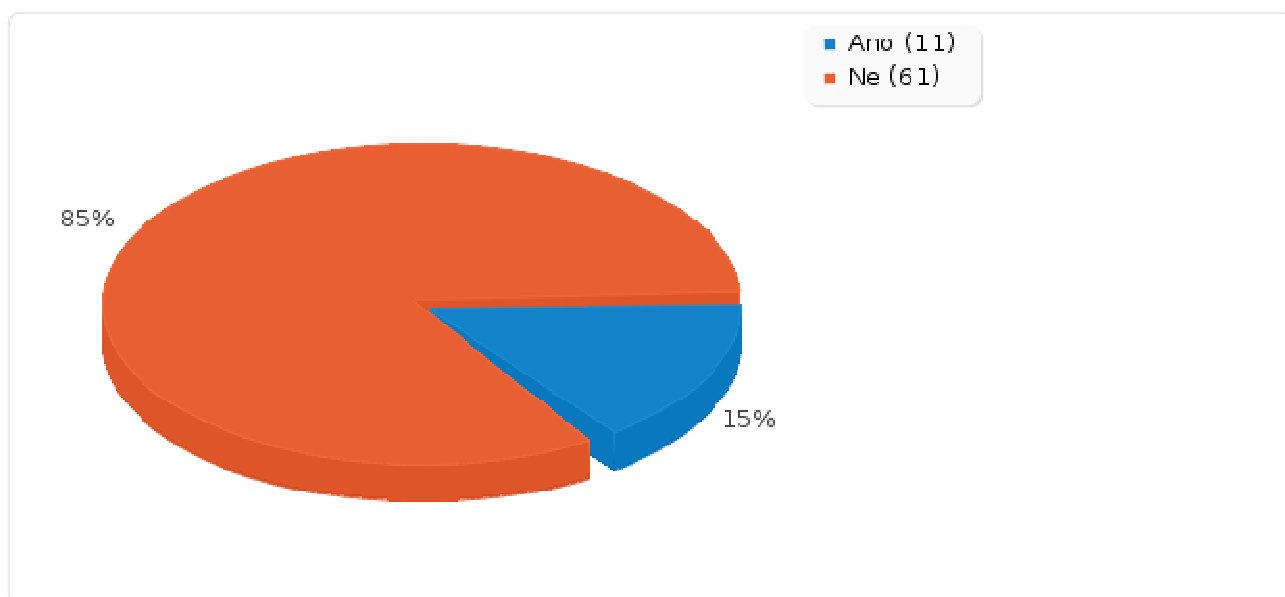
Rodiče 40 absolventů zcela chápou situaci svých dětí a bylo tedy samozřejmě zůstat bydlet v době nezaměstnanosti u nich. Jedná se o 56 % dotázaných.

Dvacet jedna respondentů neoznačilo žádnou z reakcí naznačených v legendě. Dvacet jedna procent tuto výzkumnou otázku tudíž nezodpovědělo.

U 11 % mladých nezaměstnaných nejsou rodiče sice nadšeni z toho, že jejich potomci zůstávají i nadále doma, vnímají to pouze jako dočasné řešení, než si najdou práci a osamostatní se, ale přesto se nevzdaly své vyživovací povinnosti.

Zcela opačný postoj k této nepříznivé životní situaci zaujímá rodina 3 evidovaných. Často respondentovi dává najevo, že nesouhlasí s jeho závislostí na rodině, tlačí na potomka, aby si co nejdříve našel zaměstnání a co nejrychleji se i odstěhoval.

Graf 4.19: Pracovní činnost respondentů v evidenci ÚP

Zdroj: vlastní výzkum

„Vykonáváte nějakou pracovní činnost souběžně s evidencí na úřadu práce?“
Naprostá většina dotázaných reagovala na tuto otázku zápornou odpovědí a to v 85 % případů.

Zbytek nezaměstnaných absolventů (11) i v době hospodářské recese dokázalo najít nebo si udržet stávající brigádu, či dokonce vykonává práci načerno, skýtající alespoň nějaký přivýdělek v jejich nezaměstnanosti. Výpomocí u kováře, roznosem letáků, osobní asistencí u hendikepovaného, výrobou náušnic, prodejem na trzích, natíráním, obsluhou v kavárně, doplňováním zboží v hypermarketech včetně inventur a prací za pokladnou se snaží tito respondenti neztratit kontakt s trhem práce zcela.

5. DISKUZE

První okruh výzkumných otázek se soustředí na identifikaci respondentů, tedy nezaměstnaných absolventů škol evidovaných na úřadech práce v Jihočeském kraji. Šetření se zúčastnilo celkem 72 respondentů, výzkum probíhal zhruba tři a půl měsíce, a to v období nejčastějšího ukončování studia na středních a vysokých školách.

Pro potřeby kvantitativního výzkumu by bylo jistě vhodnější, aby zkoumaný soubor čítal více respondentů. Proto zde musím apelovat jednak na neochotu ze strany samotných nezaměstnaných ke spolupráci na podobných typech výzkumů a dále na současnou přetíženost pracovníků úřadů práce, zvláště pak zprostředkovatelů zaměstnání, kteří v důsledku zvýšené nezaměstnanosti související s dobíhající hospodářskou krizí v České republice, neměli dostatek času ani vhodných podmínek na odpovídající součinnost, jež toto šetření vyžadovalo. Na obě rizika jsem byla nicméně upozorněna řediteli jednotlivých úřadů práce v Jihočeském kraji.

V souvislosti s takto poměrně nízkým zastoupením absolventů v jejich evidenci se nabízí otázka, do jaké míry se celosvětová finanční recese promítla do nezaměstnanosti absolventů středních a vysokých škol v tomto kraji. Například ze statistik českobudějovického úřadu práce vyplývá, že ke konci ledna 2010 bylo v Jihočeském kraji 1 985 nezaměstnaných absolventů, kteří byli schopni okamžitě nastoupit do zaměstnání. Z celkového počtu nezaměstnaných na jihu Čech je tak plných 6, 8 % absolventů, před rokem to bylo 7, 5 % a v roce 2008 také 6, 8 %, jak zjistila Česká tisková kancelář (9).

Lze však očekávat, že se míra nezaměstnanosti absolventů mírně zvýší v měsíci září, kdy čerstvým absolventům užívajících si mnohdy svých posledních prázdnin, či studentům absolvujícím státní závěrečné zkoušky v zářijovém termínu, nezbude nic jiného, než se nakonec také přihlásit na patřičný úřad práce.

Pro srovnání, data z měsíčních výkazů Úřadů práce Libereckého kraje hovoří o počtu 1 250 nezaměstnaných absolventů evidovaných k měsíci lednu 2010 na úřadech práce v Libereckém kraji (12).

Výzkumný soubor o 72 respondentech zahrnuje celkem 50 žen absolventek a 22 mužů absolventů škol ve věku od 17 do 32 let. Převládající počet žen ve vzorku potvrzuje konstatování Kellera a Tvrdeho – přestože jsou dívky na všech stupních vzdělávacího systému úspěšnější než chlapci (dosahují v průměru lepších známek, méně často opakují ročník apod.), v zaměstnání tomu bývá naopak. Samotný nárůst počtu absolventek škol na tomto faktu nic nemění, byť jejich počty už po několik desetiletí převyšují počty absolventů mužů. Znevýhodnění žen na trhu práce je přitom komplexním jevem, jenž je z jedné strany posilován větším vytížením žen při péči o rodinu a domácnost, ze strany druhé šovinistickým principem, podle kterého se byznys dělá především mezi muži (25). Vzhledem k reprodukčnímu věku všech respondentek tohoto výzkumu je předchozí uvážení více než na místě.

V zastoupení těchto uchazečů o zaměstnání převažují dvě věkové skupiny, a to absolventi ve věku 17 až 20 let a 21 až 24 let, z čehož jde usoudit, že se jedná o čerstvé absolventy středních a vysokých škol, kteří školní prostory opustili před relativně krátkou dobou. Patrnou souvislost můžeme spatřit v nejčastěji uváděné délce evidence na úřadě práce, kdy je přesně polovina dotázaných evidována do cca 3 měsíců.

K podobnému výsledku jsem došla i v předchozím kvalitativním šetření před dvěma lety, kdy u všech informantů, rovněž absolventů v evidenci, šlo o krátkodobou nezaměstnanost pohybující se v rozmezí od několika týdnů k hranici půl roku (35).

Vzdělání se bezpochyby stalo nezbytnou podmínkou k získání rostoucího podílu pracovních míst a v tomto smyslu by mělo chránit proti nezaměstnanosti v porovnání s těmi, kdo je ve srovnatelné míře nemají. Kromě toho platí, že čím je vzdělání vyšší, tím méně jsou mladí lidé ohroženi nezaměstnaností a tím rychleji své první zaměstnání získávají (Crozet, 2000, in Keller, J., Tvrdý, L., 2008). Hodnotu diplomu můžeme tedy posuzovat ze tří doplňujících se aspektů: nakolik zvyšuje šance získat zaměstnání, nakolik ovlivňuje výši platu a do jaké míry garantuje absolventům škol určitý sociální status (25).

Pro přehlednější uspořádání jednotlivých respondentů z hlediska dosaženého stupně vzdělání lze výzkumný soubor rozdělit do čtyř následujících skupin: bez maturity, s maturitou, absolventy vyšších odborných škol a vysokoškoláky.

Vzorek tedy čítá 17 absolventů škol bez maturitní zkoušky, z toho 3 respondenti dosáhli pouze základního vzdělání (i když se v této práci věnuji absolventům středních a vysokých škol, informace poskytnuté touto skupinou respondentů mohou být rovněž využitelné). Dále se v evidenci v době probíhajícího výzkumu nacházelo 30 absolventů s vykonanou maturitní zkouškou, 3 absolventi vyšší odborné školy a 22 diplomovaných absolventů vysoké školy.

Je známým faktem a všeobecně přijímanou zkušeností, že zejména vysokoškoláci jsou mnohem méně ohroženi nezaměstnaností než lidé s nižším vzděláním. Vystává zde však otázka, nakolik je tato skutečnost ovlivněna ekonomickou vyspělostí země a hospodářskou situací v ní a nakolik je podmíněna nízkým počtem vzdělaných osob v populaci (25).

Relativně vysoké zastoupení vysokoškoláků v souboru nezaměstnaných absolventů může skutečně evokovat závažnost situace na trhu práce pod vlivem dozívající ekonomické recese. Se zpomaleným tempem ekonomického růstu v zemi se tak diplom stává stále více nezbytným pro získání a udržení si zaměstnání, přitom však stále méně dostačujícím pro zachování statusu a životní úrovně (Crozet, 2000, in Keller, J., Tvrđý, L., 2008). Zároveň jsou v České republice vysokoškolsky vzdělaní lidé zastoupeni v populaci stále ještě výrazně méně než v zemích, které už po několik desetiletí procházejí procesem demokratizace vzdělání. V této jedinečné situaci by tedy mělo u nás vysokoškolské vzdělání své držitele zabezpečovat s velkou spolehlivostí proti riziku nezaměstnanosti (25).

I když dle názoru Duru-Bellata a Van Zantena (2002, tamtéž) poskytuje magisterské studium stále ochranu proti nezaměstnanosti, od počátku 90. let 20. století mají vysokoškoláci stále větší potíže na trhu práce, odkud vytlačují maturanty.

Výrazný nárůst počtu bakalářských studijních oborů ve Francii umožnil, aby více studentů na toto vzdělání snadněji dosáhlo. Stejný trend se v posledních letech prosazuje i v České republice, bohužel jde často o problém kvantity na úkor kvality co do úrovně vzdělání. Proces inflace vzdělání by se pochopitelně zpomalil a snad i dokonce zabrzdil, pokud by ekonomika země byla schopna vytvářet nové, atraktivnější

a lépe odměňované pracovní pozice přinejmenším stejně rychle, jako chrlí vzdělávací systém své absolventy (25).

Nejpočetnější je z hlediska dosaženého stupně vzdělání skupina absolventů středních škol s maturitou typu gymnázia, SOŠ a SOU. „Bez maturity dnes člověk nemá nic, a s maturitou také ne!“ Takové je rozhořčení například francouzských středoškoláků nad otázkou po jejich dalších perspektivách (Bouffartigue, 2004, in Keller, J., Tvrdý, L., 2008). Maturanti jsou přitom stále častěji zařazováni na podřízené pracovní pozice, vytlačováni z trhu práce samotnými vysokoškoláky (Duru-Bellat, Van Zanten, 2002, tamtéž). Maturanti ve Francii měli až do generace narozené roku 1967 možnost jedna ku dvěma získat pozici horního řídicího pracovníka, nebo alespoň zprostředkující profese. V dnešní době mají podle Duru-Bellata (2002, tamtéž) takovou šanci bakaláři.

Trh ještě nestačil absorbovat absolventy středních škol z let 2008 a 2009 a své uplatnění už hledá další vlna. V Česku je v současné době nejvíce nezaměstnaných absolventů učilišť a středních škol od roku 2004, informoval Regionální informační systém o uplatnění absolventů na trhu práce (37).

Zajímavá příležitost se však rýsuje v Německu, které se naopak potýká s nedostatkem učňů. Podle Německé průmyslové a obchodní komory (DIHK) zůstává v současnosti neobsazeno okolo 30 000 pracovních míst určených pro studenty učňovských oborů. Firmy z východního Německa proto chtějí od příštího roku 2011, kdy skončí omezení v přístupu na německý pracovní trh pro lidi z nových členských zemí Evropské unie, získávat učně ze sousedního Česka a Polska (11).

Míra nezaměstnanosti absolventů je rovněž podmíněna zvoleným zaměřením studia. Po určitých oborech není v současné době na trhu práce poptávka. Ta je přitom, více než kdy jindy, ovlivněna probíhající ekonomickou krizí, potažmo hospodářskou situací v daném regionu.

Problém s uplatněním na trhu práce v Jihočeském kraji má podle výsledků kvantitativního šetření skupina 16 absolventů škol ekonomického zaměření. Jde zejména o absolventy obchodní akademie, oborů ekonomiky a managementu a hospodářské a podnikové sféry na vysokých školách. O pracovní místo v oblasti

zemědělství se uchází celkem 7 respondentů. Stejný počet dotázaných získalo všeobecné gymnaziální vzdělání. Tabulka 4.1 uvádí přehled dalších studijních programů a oborů uvedených jednotlivými absolventy.

Obecně se úřady práce shodují, že lépe se uplatní IT specialisté, právníci, lékaři, obchodní zástupci, ekonomové a inženýři. To potvrzuje například skutečnost, že právě absolventka lékařské fakulty má pracovní místo již přislíbené. Ani respondent z IT oblasti by v evidenci neměl setrvat příliš dlouho. Podstatně hůře jsou na tom pedagogové a absolventi humanitních oborů či oblastí, jako jsou marketing, PR, ekonomie, bankovníctví a finanční služby (65).

Podle průzkumu ministerstva školství míra nezaměstnanosti absolventů vyššího odborného vzdělání meziročně vzrostla jen nepatrně z 6,0 % na 6,8 % v dubnu 2009. Nejvyšší hodnoty byly zaznamenány u zemědělských oborů, u skupiny ekonomických oborů (s velkým počtem absolventů) a ve strojírenství. Nejnižší míru nezaměstnanosti měli absolventi oborů publicistika, knihovnictví a informatika (42).

Z údajů Úřadu práce v Českých Budějovicích vyplývá, že jsou ze strany zaměstnavatelů dlouhodobě nejvíce poptávané především strojírenské učební obory jako například nástrojař, zámečnick a obráběč kovů. Uplatnění mohou nalézt také poměrně dobře i absolventi stavebních škol. Naopak problémy s uplatněním mají absolventi oborů kadeřnice, kosmetička, automechanik, podnikání ve službách a obchodu, v nematuritním oboru technicko-administrativní pracovník a vzhledem k množství končících absolventů a minimální poptávce zaměstnavatelů i obecně absolventi obchodně ekonomických škol (9).

Na území Jihočeského kraje působí celkem sedm úřadů práce. Ty jsem oslovila prostřednictvím formálních dopisů a požádala o spolupráci na výzkumu a o pomoc zprostředkovatelů zaměstnání s kontaktováním absolventů středních a vysokých škol v jejich evidenci. Co se týče realizace výzkumu, vstříc mi vyšlo pět úřadů práce Jihočeského kraje. Byla jsem však srozuměna se ztíženými podmínkami způsobenými zvýšeným množstvím uchazečů o zaměstnání v evidenci. Maximální vyřízení pracovníků úřadů se tak rovněž negativně promítlo do snížené saturaci výzkumného vzorku.

Pokud se zaměřím na vlastní délku evidence respondentů na jednotlivých úřadech práce, polovina dotázaných využívá jejich služeb v období do tří měsíců. Jedná se tedy o převažující počet krátkodobě nezaměstnaných absolventů v souboru. O dlouhodobé nezaměstnanosti, nově podmíněné hranicí překračující pět měsíců v evidenci, mluvíme s jistotou u 12 respondentů. Po změně metodiky související s novelou zákona o zaměstnanosti, který vymezuje mimo jiné skupiny, jimž je věnována zvýšená péče při zprostředkování zaměstnání, tak k dubnu 2009 vzrostl počet dlouhodobě nezaměstnaných absolventů oproti dubnu 2008 u všech kategorií vzdělání (viz. tabulky 1.1 a 1.2) (20).

V této části výzkumu jsem se tedy pokusila zjistit a alespoň částečně zmapovat dopady celosvětové finanční krize na nezaměstnanost absolventů v Jihočeském kraji, jako jeden z hlavních cílů diplomové práce.

Následující část této kapitoly se již soustředí na vlastní testování hypotéz, které byly stanoveny ex post kvalitativním šetřením, jež proběhlo v rámci tematicky předcházející bakalářské práce.

Hypotézu číslo 1, která zní „*Nejvíce preferovaným životním cílem nezaměstnaných absolventů je najít dobře placenou práci*“, jsem testovala prostřednictvím otázek sledujících životní cíle a plány do budoucna nezaměstnaných absolventů.

Preference životních cílů mladých nezaměstnaných jsou podle výsledků velice těsné, co se jejich zastoupení v odpovědích absolventů týče. Nejčastěji zvoleným nejdůležitějším cílem do budoucna je **dosažení určitého životního standardu**, pocit **spokojenosti sám se sebou** jako nejpreferovanější životní cíl se umístil na místě druhém, dále je to **založení rodiny**. V následujícím stejném pořadí byly zvoleny životní cíle typu **udržení zdraví a duševní pohody** a **kvalitní mezilidské vztahy**. **Nalezení uspokojující práce** vnímá pouze několik absolventů jako absolutní prioritu mezi svými životními cíli.

V duchu postmoderní společnosti, jak ji popisují již dříve citovaní sociologové, si zkusme představit v touze po dosažení určité životní úrovně zmiňované konzumní

tendence charakteristické pro dnešní dobu a ve spokojenosti sama se sebou maximální snahu po individualismu a seberealizaci. To však samo o sobě předpokládá určité finanční zázemí, které tito mladí nezaměstnaní do budoucna s nejvyšší pravděpodobností předpokládají. Rodina je podle mého názoru i ve 21. století považována za tradiční instituci, k jejímuž založení nakonec směřuje stále ještě podstatná část populace. Hodnota typu zdraví je všeobecně přijímána jako to nejceněnější v životě každého člověka. Pokud je jedinec zdravý, reflektuje tento stav jako samozřejmý, pro život přirozený. Jelikož výzkumný soubor představují mladí lidé, dá se předpokládat, že atributu zdraví nebudou ve své životní etapě přisuzovat takový význam, jako starší generace. Fungující mezilidské vztahy jsou neméně důležitým faktorem kvality života pro tuto věkovou skupinu. Nalezení uspokojující práce jako životní cíl se tedy v souvislosti s jejich nepříznivou životní situací překvapivě umístil na posledním místě. ...V postmoderní společnosti máme prostě co do činění s lidmi, kteří se oprostili od nudného vydělávání a věnují se mnohem zábavnějšímu utrácení. Společnost se odpoutala od tlaků ekonomiky a její členové se realizují nezávazně a nenuceně sledující přitom pouze své individuální preference, vkus a estetické hodnoty... (24).

Další podobný výzkum, v němž byla zkoumána hierarchie životních oblastí podle významu, jež mají tyto oblasti pro dotázané, proběhl v roce 2004 v Centru pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR. Na první místo jako zdaleka nejdůležitější sféru lidského života postavily více než tři čtvrtiny dotázaných rodinu. Jinou než nejvyšší prioritu rodině však přisuzovali právě především lidé mladí, svobodní a bezdětní. Na druhém a třetím místě, prakticky bez rozdílu z hlediska umístění a podílů v jednotlivých pořadích životních oblastí, skončili přátelé a známí („mé“ mezilidské vztahy) společně s prací. Práci přitom relativně výše v průměru řadili kvalifikovaní dělníci (2,28), lidé ve věku 30 až 44 let (2,54) a věková skupina 45 až 59 let (2,63) opět oproti výrazně nižší prioritě přisuzované práci studenty (3,42), respektive mladými lidmi ve věku 15 až 19 let (3,47). Naopak přátele a známé kladou relativně výše mladí lidé ve věku 15 až 19 let (2,06), v menší míře mladí dospělí od 20 do 29 let, z toho často studenti (2,11) (7).

Výstupy kvantitativního výzkumu popsaného v práci B. Buchtové (2004, in Lindmajerová, L., 2008) hovoří také o životních oblastech důležitých pro kvalitu života zaměstnaných i nezaměstnaných respondentů. Pořadí těchto oblastí je následující: rodina, zdraví, práce, duševní pohoda a vztahy mezi lidmi. Mohu se jen domnívat, že podle takto seřazených preferencí, šlo o starší ročníky.

Podle výsledků výše zmíněného kvalitativního výzkumu, který jsem uskutečnila v roce 2008 mezi 12 nezaměstnanými absolventy, byly nejdůležitější životní cíle těchto informantů v poněkud odlišném pořadí, než je tomu u výzkumu současného – rodina, práce, určitý životní standard a spokojenost sám se sebou (35).

Uvedenou hypotézu jsem dále ověřovala s využitím dotazu ohledně osobních priorit, které jsem vyvodila z označených výroků, s nimiž se jednotliví respondenti ztotožňovali nejvíce. Následujícím životním hodnotám dotázaní přisoudili význam v tomto pořadí: **rodina** a rodinné zázemí je pro ně nejdůležitější, **zdraví** jako významný atribut v lidském životě, **dobrá pocit sama ze sebe** a z toho, co dělají, **smysluplná práce s patřičným finančním ohodnocením a fungující mezilidské vztahy**.

U odpovědí na tyto dvě podobně postavené výzkumné otázky si můžeme všimnout patrného rozporu v preferovaných plánech do budoucna. Mohu jen odhadovat, že vyjmenované životní cíle, vnímají mladí nezaměstnaní v časovém horizontu jako krátkodobější, než v případě životních hodnot. Stanovený cíl, plán do budoucna, lze považovat spíše jako vlastní aspiraci každého jednotlivce, oproti kulturně zakořeněným hodnotám, jimiž rodina, zdraví a práce beze sporu stále jsou. Důraz kladený na význam těchto životních kategorií je dán společností a jejich akceptování a realizování je společností tudíž i očekáváno.

Buchtová (2004, in Lindmajerová, L., 2008) na základě podloženého výzkumu konstatuje, že rodina není mladými lidmi reflektována jen jako dožívající kategorie biologická a společensko-existenciální. Svou roli ale jistě sehrál i fakt, že naprostá většina dotázaných patří k ženskému pohlaví. Ženy zpravidla inklinují k založení rodiny častěji a v dřívějším věku než muži.

V otázce sledující životní cíle nezaměstnaných absolventů se kategorie zaměstnání ocitla v preferencích na posledním místě. Volil ji nejmenší počet mladých

nezaměstnaných jako pro ně nejdůležitější životní metu. Ve druhé otázce na totožné téma se osobní priorita v podobě dobře placené práce umístila rovněž mezi nabídkou pěti hodnot na čtvrtém místě.

První hypotéza se tedy podle výše komentovaných výsledků nepotvrdila. Nalezení uspokojující práce s patřičným finančním ohodnocením není nejvíce preferovaným životním cílem respondentů.

„Většina nezaměstnaných absolventů zaujímá aktivní přístup při hledání zaměstnání“ – takto byla formulována druhá hypotéza, jejíž validitu jsem ověřovala okruhem otázek zaměřených na vlastní aktivitu absolventů při hledání práce a jejich způsoby zvyšování šancí k nalezení zaměstnání.

S problematikou aktivního, či pasivního přístupu hledání zaměstnání úzce souvisí samotný postoj mladých nezaměstnaných k řešení své nepříznivé situace, kterou nezaměstnanost zejména v současné době představuje.

Výstupy tohoto šetření vypovídají o uvědomělém nazírání na tuto životní událost ze strany respondentů. V naprosté většině tito dotázaní souhlasí s názorem, že **nezaměstnaný člověk by se měl snažit řešit svou nepříznivou situaci s co největším úsilím, s využitím veškerého svého potenciálu a převzít tak zodpovědnost za tuto sociální událost**. Pokud se v jejich případě skutečně naplní princip subsidiarity, je dle mého názoru velmi nejisté.

Samotné řešení své nezaměstnanosti vidí dotázaní například v **pokračování v dalším studiu**. Skutečné budování kariéry tak odloží na později a současně si zvýší svou kvalifikaci. Nepříznivé období finanční krize přečkají ve školních lavicích. Dále se nabízí východisko v podobě **absolvování rekvalifikačního kurzu a vycestování za prací do ciziny**, jak vyplynulo z mého výzkumu. Dopady celosvětové finanční krize na hospodářskou situaci v zemích Evropské unie jsou však evidentní, řada států pocítila krizi daleko intenzivněji než Česko, takže hledání práce za hranicemi může být nakonec ještě méně úspěšné než u nás.

Strategie hledání zaměstnání nad rámec zprostředkovatelských služeb úřadů práce v podobě kontaktování potenciálních zaměstnavatelů, využívání sociálních sítí ke

zvýšení šancí uplatnění se na trhu práce, ochota zvýšit si svou kvalifikaci, možnost nabídnout firmám a organizacím něco navíc, to vše můžeme zahrnout pod společného jmenovatele aktivní přístup.

Hledání práce přes internet byl nejčastěji uvedený způsob. Vzhledem k tomu, že jsou respondenti mladí lidé a v dnešní době je komunikace se světem skrze internet naprostou samozřejmostí, dal se tento výsledek předpokládat. Rovněž **prostřednictvím rodinných příslušníků a přátel** hledá pracovní místo naprostá většina nezaměstnaných absolventů. Široká a fungující sociální síť, na niž se mohou v době nezaměstnanosti tito respondenti spolehnout, je neméně důležitý prostředek k úspěšnému nalezení místa. Svou významnou roli v konkurenčním prostředí, jež na trhu práce panuje, sehrává také množství konexí. V **osobním kontaktování zaměstnavatelů** spatřuji spolu s třemi čtvrtinami dotázanými další šanci k úspěšnému získání práce. Dle mého názoru komunikace tváří v tvář a vytvoření patřičného dojmu zvláště v této oblasti patří k osvědčeným metodám, jak přinutit zaměstnavatele, aby o vašem přijetí začal uvažovat. Necelá polovina volí jako další variantu aktivního přístupu řešení své nezaměstnanosti **pročítání inzerce v denním tisku** s nabídkami volných pracovních míst. Jde o klasický způsob z doby před markantním rozšířením internetové sítě. Čtvrtina uchazečů v evidenci je ochotna pro své lepší uplatnění si dále rozšířit **vzdělání** nebo absolvovat **výcviky a kurzy** poptávané na trhu práce. **Rekvalifikace** je rovněž využitou alternativou. Samozřejmostí pro tyto respondenty je dle mých výsledků vyjmenované aktivity a způsoby hledání práce uskutečňovat souběžně.

Na otázku, zda si hledali zaměstnání před evidencí na úřadu práce nezaměstnaní absolventi, jejichž situaci jsem popisovala v bakalářské práci, sami, kladně odpověděla většina informantů. Většina se shodla i na tom, že v této aktivní činnosti pokračovali i během vlastní evidence na úřadu práce. K hledání zaměstnání využívali především internet, inzerci a nezdědka sami obcházeli potenciální zaměstnavatele (35).

Toto zjištění mohu opět dále podložit výzkumem Myslivečkové (2006, in, Lindmajerová, L., 2008), která se ve své diplomové práci také zajímala o to, jak nezaměstnaní absolventi na Českobudějovicku přistupují k hledání práce. Z jejího šetření vychází, že absolventi většinou kombinují různé způsoby hledání zaměstnání

a využívají i jiné služby úřadu práce než pouze zprostředkování zaměstnání (35). Nezbyvá než konstatovat, že ani s odstupem několika let, kdy tyto na sobě nezávisle uskutečněné výzkumy proběhly, se přístup absolventů k hledání zaměstnání příliš nezměnil.

Zodpovědný postoj k řešení své situace a aktivní přístup, který respondenti zaujímají k hledání zaměstnání, jen potvrzují data vypovídající o trávení volného času těchto nezaměstnaných. Nejvíce dotázaných uvedlo, že většinu času věnují právě **hledání zaměstnání**, nebo svůj volný čas využívají k **osobnímu rozvoji a zvýšení šancí k uplatnění se** na trhu práce (zdokonalování v jazyce, péče o zevnějšek, relaxační techniky atd.).

Dále mě zajímalo, jestli pod vlivem doznívající finanční krize, kdy je situace absolventů na trhu práce o dost těžší, ustupují mladí nezaměstnaní ze svých požadavků na pracovní místo a slevují ze svých nároků na zaměstnání. Aspirace na to „mít jakoukoli práci, jen abych byl zaměstnán a nebral podporu“ je tedy na místě. Právě nezaměstnanost byla už v roce 2005 označena ve výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění za ten nejpálčivější problém České republiky, jehož řešení je nejvíce naléhavé (7). A co teprve o pět let později.

Získané informace rovněž korespondují se zjišťovaným přístupem k hledání zaměstnání. Nejmenší problém by těmto nezaměstnaným činilo **dojíždění za prací mimo místo svého bydliště**. Pracovní mobilita v této podobě je již dlouhou dobu realizována. Koncentrace zajímavých a lépe placených pracovních míst ve větších městech byla totiž přesně proti trendu mladých rodin stěhovat se spíše do klidnějších lokalit malých obcí a venkova. Tento hendikep v pracovních příležitostech byl však kompenzován pořízením si automobilu a zlepšením dopravních spojů. Vzdálenosti se v posledních desetiletích opravdu zkrátily na maximum. Dle mých poznatků mnoho mladých lidí, ať svobodných, či nikoli, vlastní svůj vůz nebo ho jednoduše dostanou od svých rodičů. Dnešní mladí, nezatížení ještě rodinnými povinnostmi, jsou poměrně flexibilní a ochotní jít za prací i za cenu dojíždění či přestěhování. Ochota lidí cestovat denně za prací, či se za ní dokonce stěhovat, bývá považována za důležitý předpoklad dynamického a fungujícího hospodářství (25).

Na zcela opačnou zkušenost však upozornila Jaroslava Rezlerová (2010, in Skálová, V., 2010), generální ředitelka personální agentury Manpower v České republice a na Slovensku. Bez ohledu na rozdíly mezi jednotlivými věkovými skupinami či generacemi, komplikuje zaměstnavatelům obsazování pozic typická vlastnost českých zaměstnanců – neradi za prací dojíždí a ještě více proti srsti jim je se kvůli pracovnímu místu stěhovat. „Toto chování nemá v nedaleké minulosti kořeny, lidé na ně nejsou zvyklí. Zde budou muset zapůsobit zaměstnavatele a nabídnout lidem něco navíc, dokázat jim zdůvodnit, proč by se měli přestěhovat nebo alespoň do zaměstnání dojíždět.“ (58)

Dále jsou respondenti ochotni vzít **práci mimo vystudovaný obor**, což se také podle mých zkušeností z okolí stává častou realitou. Osobně si myslím, že je tento tlak na přijetí zaměstnání, které mnohdy ani zdaleka nesouvisí se zaměřením oboru nebo neposkytuje odpovídající plat podle stupně dosaženého vzdělání, nejvíce ovlivněn hospodářskou situací v zemi. Produkce diplomů je daleko rychlejší než vytváření míst pro kvalifikované (Dubet, 1998, in Keller, J., Tvrđý, L., 2008). Výsledkem jsou potom maturantky pracující u pokladen supermarketů (25).

Slevit z **výše platu** je další ústupek ze strany uchazečů, aby již dále nemuseli čelit problémům plynoucím z nezaměstnanosti. Pracovat tak za nižší mzdu, než odpovídá jejich pracovní pozici, jde ruku v ruce s předchozím výsledkem výzkumu. Podle předpokladu však přece získané vzdělání (především samozřejmě vysokoškolské) svého nositele dalekosáhle imunizuje před rizikem nezaměstnanosti a garantuje mu jak vysoký příjem, tak privilegovanou sociální pozici. Právě vysokoškoláci ale podle výsledků řešitelského týmu společnosti SC&C (2006, in Keller, J., Tvrđý, L., 2008) více preferují nabídku práce podle svých představ než ostatní skupiny, zatímco finanční ohodnocení je pro ně o něco méně důležité (25).

„Těm mladším, kteří k nám přicházejí s žádostí o práci, nezáleží příliš na velikosti firmy a její tradici, nepřemýšlí o tom, jestli zde mají dlouhodobou pracovní perspektivu, jsou ochotni více riskovat. Zároveň však mají minimální pracovní zkušenosti a jejich očekávání, co se platů a podmínek týče, je scestné a nadsazené,“ vysvětluje v protikladu

k výše uvedenému Radek Sedlář (2010, in Skálová V., 2010), majitel brněnské softwarové společnosti ecommerce.cz (58).

Otázka **dalšího doplňujícího vzdělání** se mnohdy nabízí jako nejpřijatelnější východisko z nezaměstnanosti. Ale ukrývá v sobě značnou sociální nespravedlnost, kdy ti jedinci, které nejsou rodiče schopni na škole z finančních důvodů udržet nebo si mladí studující právě v době recese těžko hledají brigádu jako alespoň částečný zdroj peněz, mají přístup ke vzdělání jejich znevýhodňující pozicí odepřen. Pokud je již nezaměstnaný přijat na pracovní pozici, která ale obnáší následné doplnění si znalostí a osvojení určitých dovedností, čerstvé absolventy by tento požadavek rozhodně neměl odradit. Zvláště když naprostá většina respondentů **souhlasí s principem celoživotního vzdělávání**.

Podle výzkumu výše zmíněné společnosti SC&C (2006, in Keller, J., Tvrký, L., 2008) se ukazuje, že u lidí s nejnižším vzděláním (bez maturity) mají snahu si dále doplňovat vzdělání je dva z deseti. V případě maturantů jich více než polovina už dále nestuduje. Naopak dvě třetiny absolventů vysokých škol pokračují ve vzdělávání i po ukončení školy (25).

Již méně si dokáží mladí lidé v tomto výzkumném souboru představit kvůli získání zaměstnání **odložit založení rodiny**. Opět se tak potvrzuje významnost přisuzovaná této životní oblasti. Rodina je i pro tuto generaci tradiční hodnotou.

Nejméně jsou tito nezaměstnaní ochotni slevit z nároků na pracovní místo typu **práce přesčas a zkráceného pracovního úvazku**.

Empiricky podložené údaje pocházející z výzkumů realizovaných v rámci grantu Změny na trhu práce a perspektivy vzdělanosti v České republice (2006, in Keller, J., Tvrký, L., 2008) také vypovídají o tom, že lidé skutečně nežijí jen pro práci. Naopak vyžadují dostatek příležitostí realizovat se mimo oblast práce. Sem patří kategorie typu krátké dojíždění do zaměstnání, možnost věnovat se rodině, nepracovat pod tlakem, příležitost setkávat se s lidmi, či možnost mít výhodnou pracovní dobu. Práce je dnes vnímána spíše jako prostředí, kde lze pokračovat v duchu hedonistické společnosti v příjemnostech a drobných radovánkách, jež jsou tolik důležité pro dobu

individualizovaného konzumu, jak o něm hovořil již mnohokrát citovaný Gilles Lipovetsky (25).

V současnosti vstupuje na trh práce takzvaná generace Y, tedy lidé, narození po roce 1976. „Mají jiné požadavky na trh práce a na vlastní uplatnění v něm než generace X, kterou představují lidé narození před tímto datem. Mají odlišné nároky, postoje a očekávání při výběru práce, budování kariéry. Jsou výrazně ekonomicky aktivní, vyžadují vyšší životní úroveň, cítí větší zodpovědnost za svou sociální jistotu a kladou důraz na osobní uplatnění,“ charakterizovala mladou generaci Rezlerová (2010, in Skálová V., 2010) (58).

Z výše komentovaných výsledků tedy vyplývá, že hypotéza číslo 2 se potvrdila – většina nezaměstnaných absolventů skutečně zaujímá aktivní přístup při hledání zaměstnání.

Třetí hypotéza byla stanovena v následující podobě: „**Většina absolventů zůstává v období nezaměstnanosti bydlet u svých rodičů**“. Věrohodnost této poslední hypotézy jsem zjišťovala tak, že jsem se zaměřila na jejich rodinné zázemí a na vztahy s nejbližším okolím. Také jsem se samozřejmě zajímala o možnosti bydlení těchto respondentů v době jejich nepříznivé finanční situace.

Z vlastní zkušenosti vím, že kvalitní rodinné zázemí a fungující vztahy s rodiči a nejbližším příbuzenstvem jsou pro život každého člověka velice důležité. Na koho jiného se obrátit se svými těžkostmi, koho jiného požádat o pomoc v problémové situaci, než své vlastní rodiče. Silné sociální vazby, zvláště pak s rodinou, změkčují negativní dopady nezaměstnanosti (Mareš, 1994, in Lindmajerová, L., 2008).

Tato sociální síť by v období nezaměstnanosti mladých absolventů měla fungovat v první řadě jako psychická podpora, útočiště před psychosociálními dopady nezaměstnanosti. Podle principu subsidiarity by však také měla poskytovat zabezpečení jiného typu, než jen emoční oporu.

Všichni dotázaní informanti v mé předchozí bakalářské práci se shodli v tom, že mají ve svém nejbližším okolí, zpravidla ve svých rodičích, podporu, a to zdaleka ne jen finanční (35).

Podpora rodiny, přátel i širšího okolí nezaměstnaného hraje nezastupitelnou roli v procesu hledání zaměstnání a pozdějšího začlenění se do pracující společnosti. Prostřednictvím sociálních vazeb k druhým osobám, skupinám a širší společnosti je jedinci dostupná sociální opora, tj. jakýsi sociální fond, z něhož lze čerpat v případě potřeby (Středisko vzdělávací politiky, 2007, in Lindmajerová, L., 2008).

Rambach (2001, in Keller, J., Tvrđý, L., 2008) popisuje v knize s názvem *Prekérní intelektuálové*, která vyšla na počátku 21. století v Paříži, rostoucí počet absolventů vysokých škol a jejich nejistou budoucnost. Žijí v neustálém provizoriu. Pečlivě však udržují vztahy s rodiči i prarodiči, jejichž pomoc bývá v době nouze tím jediným, na co se mohou spolehnout (25).

Na dotaz, jestli nezaměstnanost absolventů nějakým způsobem ovlivnila kvalitu vztahů s jejich rodinnými příslušníky a blízkým okolím, odpověděla většina respondentů v tomto výzkumu záporně. Pokud se vztahy v důsledku jejich nezaměstnanosti přece jen změnily, a to k horšímu, šlo nejčastěji o problémy typu **ztráty důvěry, neshody v rodině či v partnerském vztahu, opuštění partnerem, hádky s blízkými, podrážděnost vůči okolí, nadřazenost ze strany rodičů či partnera, závidění práce ostatním a finanční závislost**.

V kvalitativním šetření, které jsem zrealizovala před dvěma lety v rámci tematicky předcházející bakalářské práce, jsem se také ptala absolventů v evidenci, jestli to, že jsou bez práce, mělo vliv na jejich vztahy s okolím. Změnu v těchto vztazích nezaznamenal nikdo z informantů (35).

Následně se již soustředím na testování uvedené hypotézy. Předchozí porovnané výstupy totiž významně korelují se samotnou možností zůstat bydlet ve své nelehké finanční situaci i nadále u rodičů.

To, jak dalece je rodina funkční, jaká panuje v domácnosti atmosféra a jak se jednotliví rodinní příslušníci staví k řešení nepříznivé situace, vypovídá o míře poskytnutého zázemí mladým bez práce, včetně nabídnutí vlastního ubytování.

Reakce rodičů na následné setrvání respondentů doma byly podle výpovědí nezaměstnaných absolventů vesměs vstřícné. U nadpolovičního počtu dotázaných

rodiče zcela chápou situaci svých dětí a bylo samozřejmé zůstat bydlet v době nezaměstnanosti u nich.

Svou roli zde sehrává rodičovský faktor, kdy pocitovaná povinnost postarat se o své potomky přetrvává ještě dlouho po dosažení jejich zletilosti. Nemusí to být samozřejmě pravidlem – finanční možnosti rodičů jsou mnohdy omezené. Předpokládají, že investice vynaložené na vzdělání svých dětí se jim konečně vrátí tak, že se tito absolventi s čerstvým diplomem konečně osamostatní a postaví se na vlastní nohy. Včetně odstěhování se ze společné domácnosti a založení své vlastní rodiny. Naplnění touhy rodičů a jistě i samotných mladých lidí však ztěžuje momentální situace na trhu práce ovlivněná doznívající recesí.

Tři čtvrtiny respondentů tak opravdu zůstávají bydlet v nezaměstnanosti u svých rodičů. Důvody a vysvětlení jsou evidentní: **nedostatek finančních prostředků na vlastní bydlení, vědomí toho, že bydlení u rodičů je levnější, pobývání u rodičů jen na přechodnou dobu nezaměstnanosti, nezletilost a příležitost našetřit si nějaké peníze.** Mnohým dotázaným v původní rodině přišlo naprosto samozřejmé a zcela přirozené.

Jestliže respondenti označili v dotazníku jinou možnost bydlení, měli na mysli v první řadě **bydlení u partnera** (v případě mladých absolventek pochopitelné), dále pak **vlastní byt, podnájem** a využití **ubytování na vysokoškolských kolejích či u známých.** Finanční podpora ze strany rodičů se předpokládá.

Na tendenci nezaměstnaných absolventů vracet se do své orientační rodiny upozorňují i šetření z ekonomicky rozvinutých zemí, ze kterých vyplývá, že v posledních letech dochází k 10 % nárůstu osob ve věku 18 – 34 let, jež se vrací do rodiny a bydlí se svými rodiči (3).

Tuto skutečnost dále dokládají sebraná data z roku 2008 (Lindmajerová, L., 2008). Všichni dotázaní, kromě jedné informantky, uvedli jako stávající bydlení adresu svých rodičů. Odpadají jim tak starosti s placením nájmu či jiných nákladů spojených s bydlením a ostatní životní potřeby jsou saturovány rodiči (35).

Třetí hypotéza se tak rovněž potvrdila – ve většině případů využívají tito mladí nezaměstnaní možnosti zůstat bydlet u svých rodičů.

6. ZÁVĚR

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo zjistit a zmapovat dopady celosvětové finanční krize na nezaměstnanost absolventů a zhodnotit tak jejich situaci na trhu práce v Jihočeském kraji.

Dílními cíli tak bylo otestovat hypotézy z tematicky předcházející bakalářské práce s názvem „Životní cíle nezaměstnaných absolventů na Českobudějovicku“ a data získaná kvantitativním výzkumem zasadit do kontextu současného stavu na trhu práce. Domnívám se, že cíle, které jsem si stanovila na začátku diplomové práce, byly naplněny.

Vlastní výzkum lze označit za longitudinální, neboť výsledky plynoucí z předchozího šetření v rámci výše zmíněné bakalářské práce, posloužily jako podklad pro výzkum současný, jenž byl uskutečněn s odstupem dvou let.

Po zhodnocení výstupů mého šetření mohu konstatovat, že první hypotézu se na základě odpovědí respondentů podařilo vyvrátit. Nejpreferovanějším cílem v životě nezaměstnaných absolventů tak není najít dobře placenou práci.

Výsledky hovoří spíše o obecnějších životních cílech typu dosažení určitého životního standardu či pocitu spokojenosti sama se sebou. Založení rodiny je neméně důležitým plánem do budoucna mladých nezaměstnaných. To se shoduje i s předchozím kvalitativním výzkumem, kde nejčastěji uvedený životní cíl nezaměstnaných absolventů představoval právě instituci rodiny. Z toho vyplývá, že ani v době hospodářské krize kategorie dobře placeného pracovního místa, ba dokonce práce jako takové, nepřevyšuje v životních preferencích mladých lidí hodnoty typu rodina a zdraví.

Druhá hypotéza, podle níže popsanych výsledků kvantitativního šetření, již potvrzena byla. Většina nezaměstnaných absolventů tak zaujímá aktivní přístup, co se jejich hledání práce týče.

Tento přístup se nezměnil ani s odstupem dvou let, kdy ekonomická krize ještě neudeřila plnou silou na naše hospodářství. I současní absolventi podnikají kroky k řešení své nepříznivé životní situací. Vypovídají o tom následné způsoby zvyšování šancí k úspěšnému nalezení místa: hledání práce přes internet, využívání sociálních sítí,

osobní kontaktování potenciálních zaměstnavatelů, pročítání inzerátů s nabídkami práce v tisku, absolvování rekvalifikačních kurzů, výcviků, včetně dalšího vzdělávání. Evidovaní absolventi se tak nespolehnou jen na zprostředkovatelské služby úřadu práce a zaujmají zodpovědný postoj k řešení své nezaměstnanosti.

Většina absolventů skutečně zůstává v období své nezaměstnanosti bydlet u svých rodičů. Třetí hypotéza tak byla rovněž potvrzena.

Ani tato situace se pod vlivem doznívající recese nikterak nemění. Mladí nezaměstnaní i nadále využívají možnosti žít ve společné domácnosti s rodiči. S nárůstem nezaměstnanosti a tudíž s velice nízkou příležitostí k získání finančních prostředků na pořízení si vlastního bytu či k hrazení nákladů s bydlením spojených, jim ani nic jiného nezbyvá. Rodinný rozpočet tak i nadále zůstává zatížen saturováním potřeb dospělých potomků.

S problematikou nezaměstnanosti absolventů úzce souvisí fenomén vzdělání. Získané vzdělání zásadním způsobem ovlivňuje a podmiňuje možnosti uplatnění absolventů na trhu práce, ale i jejich celkové postavení ve společnosti. Právě v duchu vzdělanostní společnosti, za kterou se považuje i Česká republika, tak význam vzdělání neustále narůstá. Zároveň jsme však svědky stále rychlejší ztráty hodnoty dosaženého vzdělání, kdy jeho držitelé, aby „přežili“ v konkurenčním prostředí dnešního trhu práce, jsou neustále nuceni si vzdělání doplňovat a rozšiřovat – čerstvý diplom ztrácí svou cenu v okamžiku opuštění vzdělávací instituce. V dnešní době tak ani nejvyšší stupeň dosaženého vzdělání nemusí absolventa ochránit před rizikem nezaměstnanosti.

Otázka vzdělání, jako nejcennějšího kapitálu každého jedince, prostupuje celou empirickou částí práce. Nemůžeme si tak nepovšimnout zásadní souvislosti dosaženého vzdělání s problémem uplatnění se na trhu práce. Proto si myslím, že by bylo na místě věnovat zde daleko větší pozornost aspektům vzdělání, potažmo procesu vzdělávání, jako jednomu z podmiňujících faktorů získání práce čerstvých absolventů.

Tato práce pomůže zlepšit povědomí nezaměstnaných absolventů o jejich rizicích a možnostech uplatnění se na trhu práce v období probíhající finanční krize. Dále práce představuje určitý vhled do situace s nezaměstnaností mladých lidí spojenou, včetně nástinu jejích možných a zároveň nejčastějších řešení. V neposlední řadě poskytuje rady

a doporučení nejrůznějších orgánů a institucí působících na trhu práce. Absolventi mohou rovněž využít informace o očekáváních samotných zaměstnavatelů vůči této sociální skupině. Diplomová práce se jistě nabízí i jako zdroj dat k dalšímu šetření v rámci dlouhodobého výzkumu vývoje nezaměstnanosti absolventů na trhu práce.

7. KLÍČOVÁ SLOVA

Absolventi

Flexibilizace práce

Nezaměstnanost

Postmoderní společnost

Světová hospodářská krize

Trh práce

8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BARBER, Lionel et. al. Krizi zavinili ti, kdo žili na dluh, říká Wen. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 3. 2. 2009 [cit. 2009-11-8]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-33764170-krizi-zavinili-ti-kdo-zili-na-dluh-rika-wen>. ISSN 1213-7693.
2. Bilkic, Natasha – Gries, Thomas – Pilichowski, Margarethe. *Stay at school or start working? – Optimal timing of leaving school under uncertainty and irreversibility* [online]. University of Paderborn [cit. 2010-07-14]. Dostupné z: <http://www.uni-paderborn.de/fakultaeten/wiwi/department4/cie>.
3. Buchtová, Božena a kol. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 240 s. ISBN 80-247-9006-8.
4. COLLINS, Nick. Up to one in four graduates faces unemployment. *Telegraph* [online]. *Telegraph.co.uk*. 16. 7. 2010 [cit. 2010-07-30]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/education/universityeducation/7892235/Up-to-one-in-four-graduates-faces-unemployment.html>.
5. CROMPTON, Rosemary. *Employment and the family: the reconfiguration of work and family life in contemporary societies*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 244 s. ISBN 0-521-60075-8.
6. CVRČEK, Miroslav. Finanční krize a její 100 let ignorované vysvětlení. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 28. 9. 2008 [cit. 2009-11-21]. Dostupné z: http://www.blog.ihned.cz/c3-28349670-YCvrce_d-financni-krize-a-jeji-100-let-ignorovane-vysvetleni. ISSN 1213-7693.

7. ČADOVÁ, Naděžda et al. *Jak je v Česku vnímána práce*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. 228 s. ISBN 80-7330-103-2.

8. Česká tisková kancelář. OECD radí v boji s krizí podpořit spotřebu. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 10. 2. 2009 [cit. 2009-12-1]. Dostupné z: http://www.hn.ihned.cz/?article%5Bcomment%5D%5Bukaz_vsechny%5D... ISSN 1213-7693.

9. Česká tisková kancelář. *V Jihočeském kraji nepřibyli absolventi bez práce, mají ale méně šancí* [online]. *Novinky.cz*. 22. 2. 2010 [cit. 2010-03-13]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kariera/192843-v-jihoceskem-kraji-nepribyli-absolventi-bez-prace-maji-ale-mene-sanci.html>.

10. DAVENPORT, Tom. We Need to Renovate the Old Economy, Not Rebuild It. *Economy - Case Studies, Articles & Books - Harvard Business Review* [online]. 21. 10. 2008 [cit. 2009-11-8]. Dostupné z: <http://www.hbr.org/search/economy>.

11. DRAHOŽ, Vladimír. *Německu schází učni, chtějí lákat mladé Čechy a Poláky* [online]. *RISA*. 21. 6. 2010 [cit. 2010-08-03]. Dostupné z: <http://www.risa-lbc.cz/view/novinky.do;jsessionid=2238134030AED198C3E7AAE8B95AF2CA?id=2776&chR=1>.

12. DRAHOŽ, Vladimír. *Vývoj nezaměstnanosti absolventů škol LK (za pololetí září 2009 – únor 2010) a srovnání s daty před rokem* [online]. *RISA*. 11. 3. 2010 [cit. 2010-08-03]. Dostupné z: <http://www.risa-lbc.cz/view/novinky.do;jsessionid=2238134030AED198C3E7AAE8B95AF2CA?id=2655&chR=1>.

13. Družstvo pro ekonomická, politická a sociální studia. Americká finanční krize a její dopady na ČR. In *Sborník textů: č 27/2009, 1. seminář*. Dráčov: FONTES RERUM, 2009. s. 1 – 47. ISBN 978-80-86958-14-0.

14. HANZLÍKOVÁ, Olga – PAUKNEROVÁ, Daniela – SOUŠKOVÁ, Milena. *Jak uspět v prvním zaměstnání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. 140 s. Edice Poradce. ISBN 80-247-0121-9.

15. HEŘMANSKÝ, Pavel. Singer: Krize může ohrozit obchodníky s akciemi. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 17. 9. 2008 [cit. 2009-11-21]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-27740140-singer-krize-muze-ohrozit-obchodniky-s-akciemi>. ISSN 1213-7693.

16. HOLMAN, Robert. *Úvěrová krize ve vyspělých zemích a finanční stabilita v ČR* [online]. Plzeň: ČNB, 8. 10. 2008 [cit. 2009-11-8]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/Holman_20081008_uverova_krize.pdf.

17. HOPKINS, Kathryn. Out of school and on to the dole. *Guardian* [online]. *Guardian News and Media*. 18. 6. 2009 [cit. 2010-07-14]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/jun/18/student-unemployment>.

18. HORKÁ, Jana. MMF zlepšil odhad pro světovou ekonomiku. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 30. 9. 2009 [cit. 2009-11-11]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-38471480-mmf-zlepsi-odhad-pro-svetovou-ekonomiku>. ISSN 1213-7693.

19. HRUŠKA, Blahoslav. Ani praxe nespasí. *Ekonom* [online]. *Economia OnLine*. 26. 11. 2009 [cit. 2009-11-13]. Dostupné z: <http://www.ekonom.ihned.cz/c1-39200120-ani-praxe-nespasi>. ISSN 1213-7693.

- 20.** CHAMOUTOVÁ, Daniela. *Nezaměstnanost absolventů škol se středním a vyšším odborným vzděláním – 2009* [online]. Praha: MŠMT ČR, duben 2009 [cit. 2009-11-13]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/NZabs_duben2009_pro_www.pdf.
- 21.** JIRSOVÁ, Miroslava – BERÁNEK, Jan. Krize dál bere lidem práci. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 9. 10. 2009 [cit. 2009-11-13]. Dostupné z: <http://www.logistika.ihned.cz/c1-38591870-krize-dal-bere-lidem-praci>. ISSN 1213-7693.
- 22.** KEJHOVÁ, Hana. Pavel Bobošík: Krize mě nechává klidným. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 8. 6. 2009 [cit. 2009-12-1]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-37374200-krize-me-nechava-klidnym>. ISSN 1213-7693.
- 23.** KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 1. vyd. Praha: SLON, 2006. 158 s. ISBN 80-86429-41-5.
- 24.** KELLER, Jan. Postmoderní rekviem. *Právo* [online]. 27. 8. 2009 [cit. 2009-11-01]. Dostupné z: <http://www.vedazije.cz/node/278>.
- 25.** KELLER, Jan – TVRDÝ, Lubor. *Vzdělanostní společnost? – Chrám, výtah a pojišťovna*. 1. vyd. Praha: SLON, 2008. 183 s. ISBN 978-80-86429-78-6.
- 26.** KINKOR, Jiří. Příčina krize nepřiznána, řešení nemožné. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 31. 1. 2009 [cit. 2009-11-8]. Dostupné z: <http://www.ekonomika.ihned.cz/c1-33759760-nerv-se-opet-schazi-vybere-z-250-napadu...> ISSN 1213-7693.
- 27.** KOHOUT, Pavel. *Finance po krizi - důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 1. vyd. Praha: GRADA, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-3199-5.

- 28.** KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
- 29.** KRUGMAN, Paul. Mylná monetární mentalita. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 20. 10. 2009 [cit. 2009-11-11]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-38710910-mylna-monetarni-mentalita>. ISSN 1213-7693.
- 30.** KUČERA, Milan – KUČEROVÁ, Božena. Globalizace a společnost. In *Vybrané kapitoly k sociální práci: Sociální práce II*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2007. s. 260 - 281. ISBN 978-80-7387-064-5.
- 31.** KUCHAR, Pavel. *Trh práce: Sociologická analýza*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 183 s. ISBN 978-80-246-1383-3.
- 32.** LAVIČKA, Václav. Evropský motor zadržává, obrátky zvolňuje i Česko. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 11. 8. 2008 [cit. 2009-11-8]. Dostupné z: http://www.video.ihned.cz/c3-26317750-0V0000_dd-evropsky-motor-zadrhava-obratky-zvolnuje-i-cesko. ISSN 1213-7693.
- 33.** LAVIČKA, Václav. Světové hospodářství ožívá. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 2. 10. 2009 [cit. 2009-12-12]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-38498830-svetove-hospodarstvi-oziva>. ISSN 1213-7693.
- 34.** LAVIČKA, Václav – VAŠEK, Petr. Dobrá zpráva: recese v USA končí. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 30. 10. 2009 [cit. 2009-12-12]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-38861030-dobra-zprava-recese-v-usa-konci&usg=AFQjCNEzM18EX7V4y5RScIDrm-uvwblGfg>. ISSN 1213-7693.

- 35.** LINDMAJEROVÁ, Lucie. *Životní cíle nezaměstnaných absolventů na Českobudějovicku*. České Budějovice, 2008. 81 s. Bakalářská práce na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity. Vedoucí bakalářské práce Pavel Novák.
- 36.** Lipovetsky, Gilles. *Éra prázdnoty: úvahy o současném individualismu*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1998. 269 s. ISBN 80-85190-74-5.
- 37.** MACHÁLKOVÁ, Jana. *Pětina učňů marně hledá práci – to je nejvíce od roku 2004* [online]. RISA. 7. 6. 2010 [cit. 2010-08-03]. Dostupné z: <http://www.risalbc.cz/view/novinky.do;jsessionid=626039AF38FB262F7E2793D4CB22228A?id=2755&chR=1>.
- 38.** MANNHEIM, Karl. *Ideologie a utopie: přednášky a eseje*. 1. vyd. Bratislava: Archa, 1991. 357 s. ISBN 80- 7115-022-3.
- 39.** MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 1. vyd. Praha: SLON, 1994. 151 s. Ediční řada Studijní texty. ISBN 80-901424-9-4.
- 40.** MÁČALOVÁ, Pavlína. *Nezaměstnanost je na 8,4 procentech. Nejohroženější jsou absolventi*. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 10. 8. 2009 [cit. 2009-11-13]. Dostupné z: <http://www.sport.ihned.cz/c1-38018180-nezamestnanost-je-na-8-4-procentech-nejohrozenejsi-jsou-absolventi>. ISSN 1213-7693.
- 41.** MICHL, Aleš. *Nečtěte nic, kde je slovo krize*. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 20. 3. 2009 [cit. 2009-11-11]. Dostupné z: http://www.managerweb.ihned.cz/c4-10024700-35843540-600000_detail-organizace-firmy-a-parkinsonovy-zakony. ISSN 1213-7693.

42. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Nezaměstnaných absolventů škol přibývá* [online]. 8. 9. 2009 [cit. 2009-11-13]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/vzdelavani-a-trh-prace-v-krajich-cr>.
43. NÁDOBA, Jiří. Tomáš Sedláček: Další biftek už je moc. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 2. 1. 2009 [cit. 2009-11-21]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-32049260-tomas-sedlacek-dalsi-biftek-uz-je-moc>. ISSN 1213-7693.
44. Národní ekonomická rada vlády. *Závěrečná zpráva září 2009* [online]. Úřad vlády ČR, září 2009 [cit. 2009-12-1]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/scripts/modules/fulltext/fulltxt.php?catid=2&subcateg=1&langid=1&locale=CZ&sort=rank&searchtext=nerv>.
45. Národní ústav odborného vzdělávání. *Jihočeský kraj* [online]. 2009 [cit. 2009-11-13]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/jihocesky-kraj>.
46. Národní ústav odborného vzdělávání. *Vzdělávání a trh práce v krajích ČR* [online]. 2008 [cit. 2009-11-13]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/vzdelavani-a-trh-prace-v-krajich-cr>.
47. NIEDERMAYER, Luděk. Síla jednoduchosti. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 12. 10. 2009 [cit. 2009-12-8]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-38617090-ludek-niedermayer-sila-jednoduchosti>. ISSN 1213-7693.
48. NOVÁK, A. Jan. Zbraň na krizi? Věda, věda a věda. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 16. 2. 2009 [cit. 2009-12-1]. Dostupné z: http://www.hn.ihned.cz/c4-10150570-34407780-500000_d-zbran-na-krizi-veda-veda-a-veda. ISSN 1213-7693.

- 49.** PESTIEAU, Pierre. *The Welfare State in the European Union: Economic and Social Perspectives*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006. 169 s. ISBN 0-19-926102-4.
- 50.** Protikrizový balík pro zaměstnance. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 19. 2. 2009 [cit. 2009-11-13]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-36797880-jak-prezit-krizi-tipy-od-firem-kterym-se-dari>. ISSN 1213-7693.
- 51.** PULCOVÁ, Věra a kol. *Orientace ve světě práce: Metodická příručka*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2003. 207 s. ISBN 80-86654-02-08.
- 52.** ŘEPA, Václav. *Hospodářská krize jako výzva k procesnímu řízení* [online]. VŠE v Praze, březen 2009 [cit. 2009-12-8]. Dostupné z: http://www.opensoul.iquest.cz/forum/docs/publications/Repa_Krize_a_procesni_rizeni_presentace.pdf.
- 53.** SAMUELSON, A. Paul – NORDHAUS, D. William: *Ekonomie*. 1. vyd. Praha: NS Svoboda, 2007. 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.
- 54.** SEDLÁČEK, Tomáš: *Ekonomie dobra a zla: Po stopách lidského tážení od Gilgameše po finanční krizi*. 1. vyd. Praha: 65. pole, 2009. 270 s. ISBN 978-80-903944-3-8.
- 55.** SCHÖN, Otakar. Jak přežít krizi: tipy od firem, kterým se daří. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 21. 4. 2009 [cit. 2009-11-13]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-36797880-jak-prezit-krizi-tipy-od-firem-kterym-se-dari>. ISSN 1213-7693.

- 56.** SIMONOVÁ, Natalie. Pojetí společnosti z pera Gilla Lipovetského. *SOCIOweb* [online]. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 2009 [cit. 2009-11-11]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=146&lst>. ISSN 1214-1720.
- 57.** SIROVÁTKA, Tomáš. *Marginalizace na pracovním trhu – příčina diskvalifikace a selhávání pracovní síly*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 138 s. ISBN 80-210-1716-3.
- 58.** SKÁLOVÁ, Veronika. *Mladí očekávají nesmyslně velké platy, shodují se firmy* [online]. RISA. 6. 4. 2010 [cit. 2010-08-03]. Dostupné z: <http://www.risa-lbc.cz/view/novinky.do;jsessionid=6FA30F543E0DB65F37D693E1A4361B0B?id=2701&chR=1>.
- 59.** SLÁDEK, Jiří. Boj s krizí nekončí, varuje G20. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 7. 9. 2009 [cit. 2009-11-11]. Dostupné z: <http://www.ekonomika.ihned.cz/tagy/Krize-6783>. ISSN 1213-7693.
- 60.** SOCHOR, Jan. Marc Faber: Vlády budou tisknout stále víc peněz. A burzy porostou. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 16. 3. 2009 [cit. 2009-11-21]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-35727080-vlady-budou-tisknout-stale-vic-penez-a-burzy-porostou>. ISSN 1213-7693.
- 61.** SOCHOR, Jan – PETŘÍČEK, Martin. Vladimír Tomšík: Česko je pacient, jehož stav je stabilizován. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 14. 9. 2009 [cit. 2009-12-8]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-38306300-vladimir-tomsik-cesko-je-pacient-jehoz-stav-je-stabilizovan>. ISSN 1213-7693.

- 62.** STACK, Jack. Moje desatero pro nový růst. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 7. 10. 2009 [cit. 2009-12-8]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-38564680-jack-stack-moje-desatero-pro-novy-rust>. ISSN 1213-7693.
- 63.** SVOZIL, Karol. Katarína Svítková: Posílit svou kariéru i budoucnost. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 14. 10. 2009 [cit. 2009-11-13]. Dostupné z: http://www.hn.ihned.cz/index.php?p=504000_overview...id%5D=4... ISSN 1213-7693.
- 64.** SZURMAN, Robert. Význam a naplňování Strategie Národní politiky kvality. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 30. 10. 2009 [cit. 2009-12-8]. Dostupné z: http://www.hn.ihned.cz/index.php?p=504000_overview...id%5D=4... ISSN 1213-7693.
- 65.** ŠPERKEROVÁ, A. Marcela - BARTOŠOVÁ, Simona. Učit se, učit se. A co dál? *Ekonom* [online]. *Economia OnLine*. 26. 11. 2009 [cit. 2009-12-12]. Dostupné z: <http://www.ekonom.ihned.cz/c1-39200130-ucit-se-ucit-se-a-co-dal>. ISSN 1213-7693.
- 66.** The Economic and Social Research Institute. *School Leavers' Survey Report 2007* [online]. 20. 3. 2009 [cit. 2010-11-06]. Dostupné z: http://www.esri.ie/news_events/latest_press_releases/school_leavers_survey_rep/index.xml.
- 67.** The Star. *Government launches new scheme for unemployed graduates* [online]. Star Publications. 17. 7. 2010 [cit. 2010-07-30]. Dostupné z: <http://www.thestar.com.my/news/story.asp?file=/2010/7/17/nation/20100717125512&sec=nation-52k>.

68. University and College Union. *UCU comments on graduate unemployment figures* [online]. 8. 8. 2008 [cit. 2010-07-30]. Dostupné z: <http://www.ucu.org.uk/index.cfm?articleid=3430>.

69. Úřad práce v Českých Budějovicích. *Projekt Vzdělávejte se!* [online]. 9. 3. 2010 [cit. 2010-03-13]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/esf/projekty/vzdelavejte_se.

70. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

71. WOODS, David. Highest level of unemployment is among school leavers, says Barnardo's. *HR Magazine* [online]. Haymarket. 17. 3. 2009 [cit. 2010-06-13]. Dostupné z: [http://www.hrmagazine.co.uk/go/news/Highest level of unemployment is among school leavers, says Barnardo's.html](http://www.hrmagazine.co.uk/go/news/Highest_level_of_unemployment_is_among_school_leavers,_says_Barnardo's.html).

72. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

73. Zákon č. 435/2004, o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

74. ZÁMEČNÍK, Miroslav. USA versus Čína. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 6. 10. 2009 [cit. 2009-12-1]. Dostupné z: <http://www.ekonomika.ihned.cz/c1-39458430-priklad-pro-usa-cina-plni-plan-tvorby-pracovnich-mist-na-110-procent>. ISSN 1213-769 3.

75. Závěrečná zpráva Národní ekonomické rady vlády [online]. *BusinessInfo*, 2. 10. 2009 [cit. 2009-12-1].

Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/koncepce-a-politiky/zprava-narodni-ekonomicke-rady-vlady>.

76. ZLÁMALOVÁ, Lenka. Co změnil nejdivočejší týden na Wall Streetu. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 23. 9. 2008 [cit. 2009-12-8]. Dostupné z: <http://www.hn.ihned.cz/c1-28053530-co-zmenil-nejdivocejsi-tyden-na-wall-streetu>. ISSN 1213-7693.

77. ZLÁMALOVÁ, Lenka. Levný rohlík proti strachu. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia OnLine*. 11. 8. 2009 [cit. 2009-12-8]. Dostupné z: <http://www.finweb.ihned.cz/index.php?p=006K00&article%5Bfrom%5D=48>. ISSN 1213-7693.

9. PŘÍLOHY

Příloha 1: Dotazník (tištěná verze)

Příloha 2: Oslovovací dopis

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Lucie Lindmajerová a jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Obracím se na Vás prostřednictvím tohoto dotazníku, pomocí kterého zjišťuji situaci nezaměstnaných absolventů v Jihočeském kraji. Dotazník je součástí mé diplomové práce, kde se zabývám dopady celosvětové finanční krize právě na nezaměstnanost absolventů. Chtěla bych Vás proto požádat o jeho vyplnění a následné zanechání na úřadě práce, v jehož evidenci jste. Tento stručný dotazník je zcela anonymní a bude sloužit pouze pro účely mé diplomové práce. Postup při vyplňování je uveden u jednotlivých otázek. Předem Vám velice děkuji za ochotu a přeji hodně štěstí při hledání zaměstnání!

1. Ovlivnilo nějak to, že jste nezaměstnaný/á Vaše vztahy s rodinou, partnerem, přáteli?

(prosím zakroužkujte, popřípadě jakkoli jinak označte Vaše odpovědi)

a) ano (napište prosím jak):

.....

b) ne

2. Využíváte možnosti zůstat v období nezaměstnanosti bydlet u svých rodičů?

a) ano

b) ne (uveďte prosím jinou možnost Vašeho současného bydlení):

.....

3. Pokud bydlíte i nadále u rodičů či v širší rodině, můžete uvést prosím hlavní důvod(y) proč? Jestliže nebydlíte u rodičů, přejděte k otázce č. 5.

.....

.....

4. Jak na Vaše setrvání v rodině i po absolvování školy reagují rodiče, nejbližší příbuzní? (označte prosím pouze jednu z uvedených možností)

- a) zcela chápou mou situaci a bylo samozřejmé zůstat bydlet v době nezaměstnanosti u nich
- b) rodiče nejsou nadšeni z toho, že zůstávám doma, vnímají to jako dočasné řešení, než si najdu práci a osamostatním se
- c) rodina mi často dává najevo, že nesouhlasí s tím, že jsem na nich stále závislý/á, tlačí na mě, abych si co nejdříve našel (našla) zaměstnání a co nejrychleji se i odstěhoval/a

5. S kterým z těchto výroků se identifikujete nejvíce? (opět prosím označte jen jednu možnost)

- a) smysl života vidím v rodině, rodinné zázemí je pro mě nejdůležitější
- b) největší význam přiřadím smysluplné práci s patřičným finančním ohodnocením
- c) nejdůležitější jsou pro mě fungující mezilidské vztahy
- d) zdraví je nejvýznamnější hodnotou v lidském životě
- e) mít dobrý pocit sám ze sebe a z toho, co dělám, je to, čeho chci v životě dosáhnout
- f) pro dnešní dobu je charakteristické dosažení co nejvyššího životního standardu

6. Jak vnímáte Vy osobně to, že jste nezaměstnaný/á? (označte prosím Vám nejbližší odpověď)

- a) mám strach, obavy z budoucnosti, z nezajištění
- b) užívám si volného času, mám více času na své záliby a známé
- c) trpím depresemi, zhoršil se můj zdravotní stav
- d) cítím se méněcenně, nezaměstnanost je pro mě ponižující
- e) beru to jako výzvu, mám otevřenou budoucnost

7. Jak převážně vyplňujete svůj volný čas v době nezaměstnanosti? (opět prosím označte jen jednu Vámi zvolenou možnost)

- a) věnuji se převážně svým zálibám, koníčkům, oblíbeným aktivitám
- b) nemám, jak vyplnit svůj volný čas – nudím se
- c) většinu času věnuji hledání zaměstnání
- d) svůj volný čas využívám ke svému osobnostnímu rozvoji a zvýšení šancí k nalezení práce (např. zdokonalování v jazyce, péče o zevnějšek, relaxační techniky, sport)
- e) většinu volného času trávím „venku“ s kamarády a známými
- f) pomáhám rodičům s domácími pracemi
- g) jiné aktivity (uveďte prosím, jaké):

8. Přemýšlíte o dalších řešeních Vaší momentální nepříznivé situace? (označte prosím maximálně tři možnosti, které Vám jsou nejbližší)

- a) pokračovat v dalším studiu
- b) vycestovat za prací do ciziny
- c) založení rodiny
- d) ochota absolvovat rekvalifikační kurz
- e) pokud jiné, prosím uveďte:
- f) dosud nepřemýšlím

9. Kolikrát jste byl/a již od začátku ucházení se o zaměstnání zaměstnavatelem odmítnut/a?

.....

10. Uveďte prosím způsoby, prostřednictvím nichž zvyšujete úspěšnost nalezení zaměstnání (je možné označit více možností):

- a) osobní kontaktování potenciálních zaměstnavatelů
- b) hledání práce přes internet
- c) inzerce v tisku
- d) prostřednictvím rodinných příslušníků, přátel, známých
- e) rekvalifikace
- f) poradenské programy nabízené úřadem práce
- g) další studium, kurzy, výcviky
- h) jiné (napište prosím jaké):
- ch) nevyvíjím žádnou činnost

11. Z jakých nároků na získání zaměstnání byste byl/a ochoten (ochotna) slevit? (opět je možné označit více odpovědí)

- a) výše platu
- b) práce mimo obor
- c) podmínka dalšího doplňujícího vzdělání
- d) dojíždění za prací mimo místo bydliště
- e) odložení založení rodiny
- f) pracovní doba nad stanovený rozsah práce
- g) zkrácený pracovní úvazek
- h) jiné (uveďte prosím jaké):

12. Vykonáváte nějakou pracovní činnost souběžně s evidencí na úřadu práce?

- a) ano (uveďte prosím jakou):
- b) ne

13. K jakému názoru se spíše přikláníte? (označte prosím Vámi zvolenou odpověď)

- a) člověk by se měl snažit řešit svou nepříznivou situaci nezaměstnaného s co největším úsilím, s využitím veškerého svého potenciálu a převzít odpovědnost za řešení této sociální události
- b) člověk by se měl v případě nezaměstnanosti plně spolehnout na podporu a ochranu ze strany státu a čekat na jeho aktivity a zásahy směřující k ovlivnění situace na trhu práce

14. Vyberte prosím z uvedených životních cílů ty, které Vy osobně preferujete nejvíce. (Očíslujte je od 1 do 6 podle důležitosti, kterou jednotlivému plánu do budoucna přikládáte, kdy 1 znamená nejdůležitější životní cíl)

- a) založení rodiny
- b) nalezení uspokojivé práce
- c) spokojenost sám se sebou
- d) dosažení určitého životního standardu
- e) udržení zdraví a duševní pohody
- f) kvalitní mezilidské vztahy

15. Jak velký význam přisuzujete potřebě vzdělávání se? (opět prosím označte Vaši odpověď)

- a) souhlasím s principem celoživotního vzdělávání a neustálým zvyšováním si své kvalifikace
- b) absolvováním SŠ/VŠ a dosaženým stupněm vzdělání si vystačím po celou dobu budování své pracovní kariéry
- c) vzdělání nevnímám jako nezbytnou podmínku k uplatnění se na trhu práce, skončilo pro mě odchodem ze školy

16. Uveďte prosím Vaše další dovednosti, znalosti, zkušenosti pro uplatnění na trhu práce (je možné označit více možností):

- a) jazykové znalosti
- b) zahraniční stáže
- c) řidičský průkaz
- d) práce s PC

- e) praxe v oboru
- f) jiné zaměstnání při studiu
- g) jiné (napíšte prosím jaké):

17. Uved'te prosím, úřad práce, v jehož obvodu jste evidován/a:

- a) České Budějovice
- b) Tábor
- c) Strakonice
- d) Český Krumlov
- e) Jindřichův Hradec
- f) Prachatice
- g) Písek

18. Doba Vaší evidence na tomto úřadu práce (opět prosím označte):

- a) 0 – 3 měsíce
- b) 4 – 6 měsíců
- c) 7 – 9 měsíců
- d) 10 – 12 měsíců
- e) déle než 1 rok

19. Uved'te prosím, Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) VŠ – doktorské / magisterské / bakalářské
- b) VOŠ
- c) úplné střední s maturitou – gymnázium / SOŠ / SOU
- d) střední odborné (vyučení) – SOU

20. Napište prosím zaměření studia / název vystudovaného oboru:

.....

21. Pohlaví:

- a) muž
- b) žena

22. Uved'te prosím, do jaké věkové skupiny spadáte:

- a) 17 – 20 let
- b) 21 – 24 let
- c) 25 – 28 let
- d) 29 – 32 let

Děkuji za vyplnění dotazníku a zde je prostor pro Vaše případné návrhy a připomínky:

Oslovovací dopis

Dobrý den,

jmenuji se Lucie Lindmajerová a jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Obracím se na Vás prostřednictvím tohoto dotazníku, pomocí kterého zjišťuji situaci nezaměstnaných absolventů v Jihočeském kraji. Dotazník je součástí mé diplomové práce, kde se zabývám dopady celosvětové finanční krize právě na nezaměstnanost absolventů. Chtěla bych Vás proto požádat o jeho vyplnění na níže uvedené adrese (jde o internetový odkaz). Tento stručný dotazník je zcela anonymní a bude sloužit pouze pro účely mé diplomové práce. Postup při vyplňování je uveden u jednotlivých otázek. Předem Vám velice děkuji za ochotu a přeji hodně štěstí při hledání zaměstnání!

<http://lindmajerova.limequery.com/81848/lang-cs>